

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการ
โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

สารนิพนธ์
ของ
ศิริวรรณ เสนารักษ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2549

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการ
โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราชินบุรี

สารนิพนธ์

ของ

ศิริวรรณ เสนารักษ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

พฤษภาคม 2549

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการ
โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

บทคัดย่อ
ของ
ศิริวรรณ เสนารักษ์

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
พฤษภาคม 2549

ศิริวรรณ เสนารักษ์. (2549). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พวงรัตน์ เกษรแพทย์.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน และบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ครูผู้สอนที่รับผิดชอบโรงเรียน วิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี จำนวน 118 คน จาก 35 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) ค่าสถิติการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะเกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก
2. การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ผู้บริหารสถานศึกษามีการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธทั้ง 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ อยู่ในระดับมาก
3. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวกับวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์มีความสัมพันธ์กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
4. ภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์สามารถร่วมกันพยากรณ์การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ได้ร้อยละ 49 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

A STUDY ON THE RELATIONSHIP BETWEEN ADMINISTRATORS' CHARACTERISTICS
AND OPERATION BUDDHIST SECONDARY SCHOOLS UNDER THE OFFICE OF
PRACHINBURI EDUCATION SERVICE AREA.

AN ABSTRACT
BY
SIRIWAN SEANARAK

Presented in Partial Fullfilment of the Requirements
For the Master of Education degree in Educational Administration
At Srinakharinwirot University
May 2006

Siriwan Seanarak. (2006). *A Study on the relationship between administrators' characteristics and operation buddhist secondary schools under The office of Prachinburi Education Service Area*. Master' s Project, M.Ed.(Educational Administration). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University Advisor: Asst. Prof. Dr.Puongrat Kesonpat.

The objective of this research was to study the relationship between school administrators' characteristics on Vision, Leadership and Human relationship, and the operation of Buddhist School which consisted of 6 components, i.e. 1) preparing, 2) school environmental implementation, 3) developing the threefold training system, 4) close supporting, 5) continuing improvement, and 6) evaluation and distribution performance . The samples were consisted of 118 school teachers, 35 secondary schools who responsible for Buddhist School. Five rating – scale questionnaire was used as research tool. Statistical data analysis included mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), Chronbach's Alpha Coefficient, Pearson product moment correlation coefficient and multiple regression analysis.

Research findings revealed that:

1. The school administrators' characteristics on Vision, Leadership and Human relationship were all at high level.
2. The operation of Buddhist School consisted of 6 components, i.e. 1) preparing, 2) school environmental implementation, 3) developing the threefold training system, 4) close supporting 5) continuing improvement, and 6) evaluation and distribution performance, were all at high level.
3. The school administrators' characteristics on Vision, Leadership and Human relationship were significantly related to the operation of Buddhist School.
4. The school administrators' characteristics on leadership and vision could statistically significant predicted 49 percent of secondary schools under the office of Prachinburi educational service area with operation of Buddhist School at the .05 level.

ประกาศคุณูปการ

การทำสารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ลงได้ด้วยการได้รับความเมตตาและความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากบุคคลหลายท่านซึ่ง บุคคลท่านแรกที่คุณศึกษาขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พวงรัตน์ เกษรแพทย์ ที่เมตตาได้รับเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ และถ่ายทอดความรู้ ให้คำแนะนำปรึกษาที่มีคุณค่า ด้วยความเสียสละ เหน็ดเหนื่อย และมีความอดทนเป็นอย่างยิ่ง นับตั้งแต่เริ่มดำเนินการ จนสารนิพนธ์ลุล่วงไปด้วยดี ผู้ศึกษารู้สึกซาบซึ้งในความเมตตาและพระคุณในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระ สุภากิจ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อรพรรณ ตันท์เจริญรัตน์ ที่ได้กรุณาเป็นกรรมการสอบปากเปล่า พร้อมทั้งให้คำแนะนำต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ทำให้งานวิจัยมีความสมบูรณ์มากขึ้น นอกจากนี้ ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษาทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ให้แก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีตลอดมา

การจัดทำสารนิพนธ์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพรรณ ตันท์เจริญรัตน์ อาจารย์ ดร.จารุวรรณ พลอยดวงรัตน์ ผอ.สมคิด ศิริสมบัติ ผอ.สถาพร สีม่วง อาจารย์ประยูร สุทธิพงษ์พันธ์ ที่ได้กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ ตลอดจนให้คำแนะนำ แก้ไข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการสถานศึกษาในอำเภอเมืองปราจีนบุรีทุกท่าน และครูผู้สอนที่รับผิดชอบโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ที่กรุณาตอบแบบสอบถามเป็นอย่างดี และอาจารย์วีรวิทย์ สิทธิภานุพงศ์ ครูโรงเรียนวัดเนินไม้หอม ที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดทำ สารนิพนธ์ฉบับนี้ตลอดมา

คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากสารนิพนธ์ฉบับนี้ ขอน้อมอุทิศด้วยความกตัญญู กตเวทิต์ แต่บิดา มารดา และครู อาจารย์ ที่เป็นผู้ประสิทธิประสาทความรู้ ตลอดจนอบรมสั่งสอนให้ผู้วิจัยประสบผลสำเร็จมาจนบัดนี้

ศิริวรรณ เสนารักษ์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
ขอบเขตเนื้อหา.....	5
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	5
ตัวแปรที่ศึกษา.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	8
สมมติฐานการวิจัย.....	11
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	12
โรงเรียนวิถีพุทธ.....	13
ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ.....	13
ความสำคัญและความเป็นมา.....	13
รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ.....	15
แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ.....	20
การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ.....	21
การบริหารงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี.....	35
คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา.....	38
มาตรฐานด้านผู้บริหารของ (สมศ.)	43
มาตรฐานด้านผู้บริหารของ (สพฐ.)	45
มาตรฐานด้านผู้บริหารของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี.....	46
วิสัยทัศน์.....	47
ภาวะผู้นำ.....	55
มนุษย์สัมพันธ์.....	63
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	68

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	71
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	71
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	72
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	73
การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	74
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	76
4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	77
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	77
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	78
5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	85
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	87
การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	87
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	87
อภิปรายผล.....	88
บรรณานุกรม.....	94
ภาคผนวก.....	101
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	135

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนวิถิพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปราจีนบุรี.....	72
2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้น ฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี จำแนกเป็นรายด้าน.....	79
3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการดำเนินการ โรงเรียนวิถิพุทธในสถานศึกษา ชั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี จำแนกเป็นโดยรวมและราย ด้าน	80
4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการ ดำเนินการ โรงเรียนวิถิพุทธในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาปราจีนบุรี.....	81
5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้านคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถร่วม กันทำนวยการดำเนินการ โรงเรียนวิถิพุทธ ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณ ด้วยวิธี Enter.....	82
6 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้านคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาค้นหาตัว พยากรณ์ที่ดีในการทำนวยการดำเนินการ โรงเรียนวิถิพุทธ ด้วยวิธีการถดถอย พหุคูณแบบทีละขั้นตอน (Stepwise Regression Analysis)	83
7 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหาร สถานศึกษากับการดำเนินการ โรงเรียนวิถิพุทธในสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สำนัก งานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี.....	113

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 กรอบความคิดการวิจัย.....	10
2 แผนภาพระบบไตรสิกขา.....	16
3 แผนภาพรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ.....	19
4 แผนภาพการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ.....	22
5 ภาพประกอบกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์.....	28
6 ภาพประกอบองค์ประกอบของวิสัยทัศน์.....	52
7 ภาพประกอบความต้องการทางทักษะที่เปลี่ยนไปตามระดับการปฏิบัติงาน.....	67

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

ในกระแสความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับวิกฤติในขณะนี้มีผลให้ค่านิยมของคนในสังคมเปลี่ยนแปลงไปในทางวัตถุนิยมมากขึ้น และส่งผลให้เกิดความเสื่อมถอยทางด้านคุณธรรม จริยธรรมตามมาเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเสื่อมถอยทางจริยธรรมของเด็กและเยาวชนที่จะเป็นกำลังของชาติบ้านเมืองในอนาคต จึงนับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งในโลกแห่งการแข่งขันกันด้วยปัญญา เพื่อความอยู่รอดในสังคมโลกนั้น จำเป็นต้องสร้างเด็กและเยาวชนให้มีความเข้มแข็งทั้งสติปัญญา ความสามารถและคุณธรรม จริยธรรม จึงจะสามารถอยู่รอดและเป็นพลังของแผ่นดินสืบไป (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู. 2544 : คำนำ) ซึ่งสภาพการณ์นี้ชี้ให้เห็นประเด็นปัญหาวิกฤตอันน่าเป็นห่วงจากการพัฒนาที่ขาดความสมดุล โดยมุ่งสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วแต่ประการเดียว ทำให้บุคคลและสังคม รวมทั้งโครงสร้างและกลไกการบริหารและการจัดการต่าง ๆ ปรับตัวตามไม่ทัน เกิดความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุ กับการพัฒนาทางจิตใจ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2545 : 35) การพัฒนาทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยี เพื่อให้เท่าเทียมกับประเทศทางตะวันตก การจัดการศึกษาจึงยึดปรัชญาตะวันตกและเน้นในแง่ของการสนองความต้องการของสังคม สังคมจึงเป็นสิ่งที่กำหนดการศึกษา ซึ่งความเป็นจริงแล้วหน้าที่ของการศึกษาจะต้องพัฒนาคนและนำสังคม เพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหาของสังคมและของมนุษยชาติได้ (พระธรรมปิฎก. 2537 : 6 - 9) เพราะอนาคตของประเทศไทยขึ้นอยู่กับเด็กและเยาวชนในวันนี้ ซึ่งโลกยุคใหม่การแข่งขันขึ้นอยู่กับความรู้และความสามารถของคนในชาติโดยเฉพาะเศรษฐกิจที่ใช้ความรู้เป็นฐาน ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของเยาวชนให้สามารถคิดเป็น ทำเป็น มีทักษะในการจัดการ มีคุณธรรมและค่านิยมที่ดีงาม (รุ่ง แก้วแดง. 2540 : ปกหลัง)

คุณภาพของเด็กและเยาวชนไทยเป็นเครื่องชี้วัดมาตรฐานของการศึกษาไทยได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการทบทวนระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมา แล้วก็ได้พิจารณาเห็นว่าเป็นความ “ล้มเหลว” อย่างชัดเจน แม้อาจจะมียางพาราที่มีความเห็นขัดแย้งว่าไม่ได้ล้มเหลว โดยยกเอาเหตุผลอธิบายในมุมมองอื่น นอกจากมุมมองทางจริยธรรมและคุณภาพชีวิตที่สมบูรณ์ก็ตาม แต่ความเป็นจริงเป็นเครื่องพิสูจน์ในตัวของมันเอง ภาพด้านมืดของระบบการศึกษาดังกล่าวมาเป็นแรงผลักดันสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดแนวความคิดเรื่อง “การปฏิรูปการศึกษา ดังจะเห็นได้จากจุดมุ่งหมายและหลักการในการจัดการศึกษาตามมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้

เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ. 2542 : 6)

สิ่งที่ได้กล่าวมาล้วนเป็นเป้าหมายที่ต้องการ แต่หากความเป็นจริงที่ได้พบตามหน้าหนังสือพิมพ์ ฟังจากวิทยุ และดูจากโทรทัศน์แล้วคงจะหดหู่นักเกี่ยวกับข่าวที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมที่ไม่น่ารัก ไม่น่าเป็น เด็กและเยาวชนกำลังหลงอยู่กับเชกส์ ยาเสพติด และใช้ความรุนแรงฆ่าฟันกันไม่เกรงกลัวต่ออาญาแผ่นดิน สุพศ ทวีศักดิ์ เขียนไว้ในหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 4 ตุลาคม 2547 ว่า “พฤติกรรมของเด็กและเยาวชนไทยในขณะนี้ เป็นอาการป่วยทางจริยธรรม ขั้นวิกฤติ คือ อาการขาดจิตสำนึกผิดชอบชั่วดี แยกแยะไม่ได้ว่าอะไรถูก อะไรผิด อะไรควร ไม่ควร สับสนไร้จุดยืน ไม่รู้จักปฏิเสธความต้องการด้านลบของตนเอง อิทธิพลด้านลบของสื่อ สิ่งแวดล้อมและบริโภคนิยมฉาบฉวย” สถานการณ์เช่นนี้หากไม่รีบแก้ไขก็จะเป็นปัญหาที่ลุกลามใหญ่โต และเกี่ยวพันกับอนาคตของชาติด้วย นักปรัชญาเมธีมักกล่าวว่าหากจะดูอนาคตของชาติให้ดูที่เด็กและเยาวชนของชาติ กระทรวงศึกษาธิการ เล็งเห็นถึงความสำคัญจำเป็นอย่างยิ่งดังกล่าวกว่า จึงคิดแนวทางแก้ไขที่น่าจะเป็นไปได้ ก็คือการจัดการศึกษาตามแนววิถีพุทธ (วัชรินทร์ แสงศัพท์. 2547 : 9)

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรกของประเทศชาติไทย จนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย และเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนด ให้มีคุณสมบัติของการเป็นคนดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมอยู่แล้วให้มีความชัดเจนขึ้น โดยผ่านการดำเนินงานของ “ โรงเรียนวิถีพุทธ “ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2548 : 1) ซึ่งใช้แนวทางการพัฒนามนุษย์โดยใช้หลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) ให้สามารถพัฒนาตนเองทั้งวิถีการทำงานและวิถีชีวิตส่วนตัวสู่ความสะอาด สว่าง สงบและชัดเจน มีการบูรณาการ การเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการกินอยู่ ดู ฟัง ให้เป็น ซึ่งเป็นพื้นฐานของการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม ตามคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของหลักสูตร (เต็มใจ ศรีนวล. 2547 : 13 – 16) สถานศึกษา อันประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู ตลอดจนบุคลากรในวงการการศึกษาทั้งปวง รวมทั้งชุมชนและสังคมทั้งหมดเป็นกัลยาณมิตร ที่จะช่วยกันชักนำส่งเสริมกล่อมเกลาให้นักเรียนใช้เป็นกลไกแห่งโยนิโสมนสิการ ความรู้คิดของตนขับเคลื่อนตัวเองให้ก้าวไปในวิถีแห่งไตรสิกขา ซึ่งความก้าวหน้า หมายถึง ความเพิ่มพูนแห่งความเก่ง ฉะฉาน พร้อมด้วยความดีงามและร่วมสร้างสรรค์สังคม (กระทรวงศึกษาธิการ. 2548 : อนุโมทนา)

ดังนั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรีจึงได้กำหนดเป็นนโยบายให้สถานศึกษาทุกแห่งในสังกัดดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2547 เป็นต้นมา จึงส่งผลให้ในปัจจุบันสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี จำนวน 249 แห่งเข้าร่วมในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี. 2548 : 2) ซึ่งในการดำเนินการใด ๆ ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการดำเนินการให้ประสบความสำเร็จได้ก็คือ ผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดไว้ในหมวด 6 มาตรา 48 และมาตรา 49 กำหนดให้มีการประกันคุณภาพการศึกษา โดยสำนักงานรับรองคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา (องค์การมหาชน) สำนักงานรับรองคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา จึงได้กำหนดมาตรฐานการประเมินคุณภาพการศึกษา ไว้ 14 มาตรฐาน โดยในด้านผู้บริหารสถานศึกษากำหนดไว้ในมาตราที่ 10 มี 4 ตัวบ่งชี้ ว่าผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ รายละเอียดตัวบ่งชี้มีดังนี้ ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม มีความมุ่งมั่น และอุทิศตนในการทำงาน ผู้บริหารมีความคิดริเริ่มและมีวิสัยทัศน์ ผู้บริหารมีความสามารถในการบริหารวิชาการและเป็นผู้นำทางวิชาการ ผู้บริหารมีการบริหารที่มีประสิทธิผลและผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจ จากการกำหนดมาตรฐานของสำนักงานรับรองคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ซึ่งเป็นการประเมินผู้บริหารทุกระดับ ทำให้ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งดูแลการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานดำเนินการกำหนดเป็นมาตรฐานการสำหรับศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อใช้กับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยตรงกำหนดไว้ 18 มาตรฐาน โดยในด้านผู้บริหารได้กำหนดไว้ในมาตรฐานที่ 11 มี 4 ตัวบ่งชี้ว่า ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ มีรายละเอียดตัวบ่งชี้ดังนี้ ผู้บริหารมีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ มีความคิดริเริ่ม มีวิสัยทัศน์ และเป็นผู้นำทางวิชาการและการจัดการ การบริหารมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจ (สำนักงาน รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. 2547 : 12 – 17)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาในการประกันคุณภาพภายในระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยกำหนดไว้ในมาตรฐานที่ 1 ว่า ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ มีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการและเป็นแบบอย่างที่ดี มี 8 ตัวบ่งชี้ รายละเอียดตัวบ่งชี้มีดังนี้ มีความคิดริเริ่มและมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง เป็นผู้นำทางวิชาการ มีความรู้ ความสามารถในการบริหาร มีความมุ่งมั่น อุทิศตนในการทำงาน และเป็นแบบอย่างที่ดี มีความเป็นประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็น คิดและตัดสินใจบนพื้นฐานของข้อมูลและ เหตุผล มีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป มีแผนและยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน มีความประพฤติดี มีความรับผิดชอบ เป็นที่รักของบุคคลทั่วไป(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี. 2547 : 1 - 7)

จากที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่าคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารที่กำหนดโดย สำนักงานรับรองคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกำหนดโดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จะมีด้านหลัก ๆ ที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารอยู่หลายด้านด้วยกัน ในการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษาตามมาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ ที่จะนำมาใช้กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ จึงเกิดความสนใจที่จะศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี โดยผู้วิจัยคาดหวังว่าผลการวิจัยจะสามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐาน ประกอบแนวทางการพัฒนา และเพิ่มพูนความพร้อมของผู้บริหารสถานศึกษาอันจะนำไปสู่การแก้ไขในการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธให้ประสบความสำเร็จต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี ในด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์
2. เพื่อศึกษาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ใน 6 ชั้น คือ ชั้นเตรียมการ ชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ชั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ชั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี
4. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถทำนวยการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

ความสำคัญของการวิจัย

ผลของการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี และความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารสถานศึกษาในการนำข้อมูลไปใช้ในการปรับเปลี่ยนคุณลักษณะให้เหมาะสม และสำหรับผู้เกี่ยวข้องได้นำข้อมูลไปใช้

ในการวางแผนพัฒนาผู้บริหาร และใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบาย มาตรการในการบริหารงานบุคคลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรีให้มีความเหมาะสมกับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ นอกจากนี้ยังใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธให้มีการดำเนินการมากยิ่งขึ้นต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี โดยศึกษาตามขอบเขตเนื้อหาและประชากร พร้อมทั้งตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งที่จะศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

1.1 ศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ใน 3 ด้าน คือ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านภาวะผู้นำ และด้านมนุษยสัมพันธ์

1.2 การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี โดยยึดหลักการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธที่ประกอบด้วย

- 1) ขั้นเตรียมการ
- 2) ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ
- 3) ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา
- 4) ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด
- 5) ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง
- 6) ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะทำงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ประจำปีการศึกษา 2548 จำนวน 35 โรงเรียน จำนวน 175 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะทำงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์จากตารางสำเร็จของเครจซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 : 607) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 118 คน และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นชั้น

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา 3 ด้าน คือ

3.1.1 ด้านวิสัยทัศน์

3.1.2 ด้านภาวะผู้นำ

3.1.3 ด้านมนุษยสัมพันธ์

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธใน 6 ขั้นตอน คือ

3.2.1 ขั้นเตรียมการ

3.2.2 ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ

3.2.3 ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา

3.2.4 ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด

3.2.5 ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง

3.2.6 ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารตามความคิดเห็นของครูเกี่ยวกับศักยภาพทางความรู้ หรือทักษะที่ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติงานได้สำเร็จ และสามารถกำหนดแนวทางวิธีปฏิบัติที่จะนำสถานศึกษาให้ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ใน 3 ด้าน คือ วิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์

1.1 วิสัยทัศน์ หมายถึง ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารที่แสดงให้เห็นความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างภาพที่พึงปรารถนาที่สามารถบอกได้ถึงความแตกต่างระหว่างภาพองค์การในปัจจุบันกับภาพองค์การที่พึงปรารถนาในอนาคตได้ โดยภาพนั้นมีความเป็นไปได้ มีเป้าหมาย ชัดเจน มีการวางแผนกำหนดแนวทางหรือวิธีการในการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายขององค์การได้ เห็นได้จากการปฏิบัติของผู้บริหารที่สามารถคาดคะเนและเรียนรู้จากประสบการณ์ได้ดี มีความคิดสร้างสรรค์มีเหตุมีผล มีความกระตือรือร้นในการรับรู้และริเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ ๆ กระตุ้นให้มีการใช้นวัตกรรม ส่งเสริมสนับสนุนผู้ปฏิบัติงานที่มีความสามารถให้พัฒนาศักยภาพให้บังเกิดผลสูงสุด เปิดใจกว้างรับประสบการณ์ใหม่อยู่ตลอดเวลา

1.2 ภาวะผู้นำ หมายถึง ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดโดยผู้ร่วมงานเห็นว่าเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาโดยผู้บริหารมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นแบบอย่างที่ดี ใฝ่หาความรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์ โปร่งใส

ตรวจสอบได้มีความสามารถในการวางแผนแก้ปัญหา ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล สร้างศรัทธา ความสามัคคีกลมเกลียวให้เกิดในหมู่คณะ โดยใช้กระบวนการหรือเทคนิควิธีในการใช้อำนาจ

1.3 มนุษย์สัมพันธ์ หมายถึง ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษาที่แสดงออกมาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ พอใจ ร่วมมือร่วมใจและเป็นมิตรกับผู้อื่น วางตนได้เหมาะสมกับตำแหน่งและหน้าที่ โดยการยอมรับฟังความคิดเห็นของส่วนรวม ความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับผู้ร่วมงาน รู้จักสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของความร่วมมือร่วมใจ และยกย่องผู้ทำความดีอย่างต่อเนื่อง มีการบริหารงานด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากอคติ

2. การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ หมายถึง ระดับการปฏิบัติงานในการบริหารและการจัดการเรียนการสอนที่ส่งเสริมแนวทางวิถีพุทธ ได้แก่ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ

2.1 ขั้นเตรียมการ หมายถึง ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษาในการเตรียมการสำหรับการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธโดยการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง กำหนดเป็นแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาวจัดเตรียมเอกสาร ข้อมูลที่จำเป็นรวมทั้งจัดหาผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อมาเป็นพี่ปรึกษา

2.2 ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ หมายถึง ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษาการในดำเนินการที่เกี่ยวกับ หลักสูตรสถานศึกษา จนถึงกระบวนการเรียนการสอน การจัดสภาพด้านกายภาพที่เน้นความเป็นธรรมชาติ ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญากระตุ้นการพัฒนาศรัทธาและศีลธรรม จัดให้มีบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน ครูกับครู

2.3 ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา หมายถึง ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษา ในการดำเนินการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาที่ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู ให้ได้รับการพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิตส่วนตัวสู่ความสะอาด สว่าง สงบ ชัดเจน และพัฒนาผู้เรียนโดยการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดี พึงให้เป็น”

2.4 ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด หมายถึง ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษาในการดูแลสนับสนุนใกล้ชิดโดยดำเนินการเกี่ยวกับการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ สนับสนุนช่วยเหลือทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรวบรวมข้อมูลและประเมินผลระหว่างการดำเนินการ เพื่อเป็นฐานในการนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

2.5 **ขั้นปรับปรุง พัฒนาต่อเนื่อง** หมายถึง ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษาในการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยการนำข้อมูลการดำเนินงานในขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมการมาพิจารณา กำหนดการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนางานที่กำลังดำเนินอยู่ให้ดียิ่งขึ้นและดำเนินการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ

2.6 **ขั้นประเมินผล และเผยแพร่ผล**ดำเนินการ หมายถึง ระดับการปฏิบัติของผู้บริหารสถานศึกษาในการดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการที่ได้มาตรฐานเพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม ซึ่งจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจนสามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป

3. **สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน** หมายถึง สถานศึกษาที่เปิดสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี

4. **ผู้บริหารสถานศึกษา** หมายถึง ผู้ดำรงตำแหน่งหรือรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษา ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี

5. **ครู** หมายถึง บุคคลที่ปฏิบัติหน้าที่สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี ที่ได้รับแต่งตั้งให้รับผิดชอบดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี

6. **ขนาดสถานศึกษา** หมายถึง ขนาดของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี โดยใช้จำนวนนักเรียนเป็นหลัก แบ่งเป็น 2 ขนาด คือ

6.1 **ขนาดเล็ก** มีนักเรียนตั้งแต่ 120 คนลงมา

6.2 **ขนาดใหญ่** มีนักเรียนตั้งแต่ 121 คนขึ้นไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เกิดจากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยนำมาประยุกต์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยใช้แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ของสำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2548 : 33 - 35) ที่กำหนดแนวทางในการดำเนินการโรงเรียน วิถีพุทธใน 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการ** เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก

2. ขั้นตอนการ จัดสภาพและองค์ประกอบเป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทางกายภาพและองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องอันจะนำไปสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียน

3. ขั้นตอนการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา เป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็น ลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น”

4. ขั้นตอนสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน

5. ขั้นตอนปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนด เพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

6. ขั้นตอนประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ เป็นการตรวจสอบการทำงานและนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาปรับปรุงการดำเนินการ

จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ ตามมาตรฐานตัวชี้วัดมาตรฐานการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ในมาตรฐานที่ 1 ที่กำหนดให้ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ มีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการบริหารจัดการ และมีมนุษยสัมพันธ์ โดยใช้แนวทางในการศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ดังนี้

1. ด้านวิสัยทัศน์ศึกษาจาก เสริมศักดิ์ วิศาลภรณ์ (2538 : 7) ที่กล่าวว่า วิสัยทัศน์ คือ ภาพขององค์การในอนาคต เป็นภาพที่มีความเฉพาะเจาะจง (Unique) ได้พัฒนาแล้ว (Improved) และสามารถบรรลุถึงได้ (Attainable) ผู้นำจะต้องมองไปข้างหน้า มีทิศทางที่ชัดเจน มีทิศทางที่ต้องการจะให้องค์การไปทางนั้นและบรรลุสภาพการณ์ที่ปรารถนาได้และสอดคล้องกับ รุ่ง แก้วแดง (2541 : 278) ที่กล่าวว่าในการปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้ดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนเป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงทางการจัดการศึกษาของโรงเรียน จึงเป็นบุคคลที่สำคัญและมีความจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ ผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่จะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมองอนาคตโรงเรียนในทางสร้างสรรค์

2. ด้านภาวะผู้นำ ศึกษาจาก เสนาะ ดิยาว (2535 : 5) ที่กล่าวไว้ว่า ความเป็นผู้นำเป็นเรื่องเกี่ยวกับการใช้อำนาจหรืออิทธิพล กำหนดพฤติกรรม และความรู้สึกของคนอื่น ไม่ว่าจะเป็นอิทธิพลที่มีต่อบุคคลแต่ละคนหรือต่อกลุ่ม ความพยายามที่จะมีอิทธิพลต่อคนอื่นนั้นมักจะมีผลต่ออารมณ์ของคนเหล่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับ กรรณิการ์ รักเสนาะ (2536 : 22) ที่กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ

การที่ผู้นำใช้อิทธิพล อำนาจหน้าที่หรือปัจจัยใด ๆ หรือความสามารถที่มีอยู่ในตัวของเขาเองหรือให้ผู้อื่นกระทำ เพื่อให้งานหรือกิจการใด ๆ ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

3. ด้านมนุษยสัมพันธ์ ศึกษาจากวิจิตร วรุตบางกูร (2530 : 10) ที่กล่าวว่า มนุษย์สัมพันธ์เป็นศาสตร์และศิลป์ของการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับคนอื่น เป็นผลให้เกิดการยอมรับนับถือ เกิดความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานตามที่คาดหวังไว้ ซึ่งสอดคล้องกับ วิจิตร อาวะกุล (2537 : 25) กล่าวว่า มนุษย์สัมพันธ์ เป็นการติดต่อเกี่ยวข้องกับมนุษย์ อันจะเป็นสะพานทอดไปสู่การสร้างมิตร ชนมิตรและลงใจคน รวมทั้งการสร้างหรือพัฒนาตนเอง ให้เป็นที่รู้จักรักใคร่ ชอบพอกันแก่คนทั่วไป ให้ได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากบุคคลทุกฝ่าย เป็นการสร้างตนให้เป็นคนดีของสังคมซึ่งสามารถเขียนเป็นกรอบความคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ตัวแปรอิสระ

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา
1. ด้านวิสัยทัศน์
2. ด้านภาวะผู้นำ
3. ด้านมนุษยสัมพันธ์

ตัวแปรตาม

การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ
1. ขั้นเตรียมการ
2. ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ
3. ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา
4. ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด
5. ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง
6. ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

1. คุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์กับการดำเนินการโรงเรียน วิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี
2. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ มีตัวแปรอย่างน้อย 1 ตัวแปรที่สามารถร่วมกันอธิบายการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี
3. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ สามารถสร้างสมการพยากรณ์การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธได้

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดทำสารนิพนธ์ เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ผู้ศึกษาได้ศึกษาแนวคิดในการศึกษาและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. โรงเรียนวิถีพุทธ
 - 1.1 ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 1.2 ความสำคัญและความเป็นมา
 - 1.3 รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 1.4 แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ
 - 1.5 การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ 6 ขั้น ดังนี้
 - 1) ขั้นเตรียมการ
 - 2) ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ
 - 3) ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา
 - 4) ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด
 - 5) ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง
 - 6) ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ
2. การบริหารงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี
3. มาตรฐานด้านผู้บริหาร
 - 3.1 มาตรฐานด้านผู้บริหารของ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน)
 - 3.2 มาตรฐานด้านผู้บริหารของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 3.3 มาตรฐานด้านผู้บริหารของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี
4. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา
 - 4.1 วิสัยทัศน์
 - 4.2 ภาวะผู้นำ
 - 4.3 มนุษย์สัมพันธ์
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. โรงเรียนวิถีพุทธ

การจัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความสามารถที่แตกต่างกันของบุคคล เพื่อนำพาเด็กและเยาวชนไทยก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไร้ขีดจำกัด โรงเรียนวิถีพุทธเป็นหนึ่งในโรงเรียน

รูปแบบใหม่ที่จะช่วยผลักดันให้เด็กและเยาวชนไทยสามารถพัฒนาตามศักยภาพ เป็นคนดี คนเก่ง ของสังคมและสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

1.1 ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหารและการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นการบูรณาการตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เรียนรู้ผ่านการพัฒนา “ การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น “ มีปัญญารู้ เข้าใจในคุณค่าแท้ ใช้กระบวนการทางวัฒนธรรมแสวงปัญญา มีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต (เต็มใจ ศรีนวล. 2547 : 19 –23)

โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่หลักธรรมพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ (ไพรัช สู่แสนสุขและบรรเจอดพร รัตนพันธ์. 2546 : 23)

สรุป โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนรูปแบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารและพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ

1.2 ความสำคัญและความเป็นมา

1.2.1 ความเป็นมา

สืบเนื่องจากที่กระทรวงศึกษาธิการ จัดประชุม เรื่อง “ หลักสูตรใหม่ เด็กไทยพัฒนา “ ณ สถาบันราชภัฏสวนดุสิต เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2545 ผู้ที่จัดประกายความคิดในเรื่องนี้ คือ ศาสตราจารย์ ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ท่านได้ทำให้ที่ประชุมตระหนักถึงบทบาทของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา (เมตตา ภิรมย์ภักดี. 2546 : 65) ทำให้ที่ประชุม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท. ดร.ทักษิณ ชินวัตร ที่ได้ให้เกียรติมาเป็นประธาน เห็นชอบกับแนวคิดในเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อสนองตอบความแตกต่างกันของบุคคล เพื่อนำพาเด็กและ เยาวชนไทยก้าวทันความเปลี่ยนแปลงของโลกอย่างไร้ขีดจำกัด

กระทรวงศึกษาธิการนำความเห็นของที่ประชุมมาหารือต่ออีกหลายครั้งอีกทั้ง ดร.สิริกร มณีรินทร์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และคณะได้ไปกราบขอคำแนะนำเรื่องการจัดโรงเรียนวิถีพุทธ จากพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) ณ วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2546 นอกจากนี้ยังมีข้าราชการระดับสูงได้ไปกราบขอคำแนะนำในเรื่องเดียวกันนี้จาก พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมทั้งนิมนต์ท่านมาให้ออกคิดในการประชุมระดมความคิดครั้งแรก จนได้ภาพของโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนมากขึ้นเป็นลำดับ

วันที่ 16 – 27 กุมภาพันธ์ 2546 กระทรวงศึกษาธิการจัดประชุมเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธเป็นครั้งแรก ณ โรงแรมแกรนด์เดอริวิลล์ กรุงเทพมหานคร ที่ประชุมประกอบด้วยพระสงฆ์ สมณะ

ผู้บริหารโรงเรียน ครู อาจารย์ และผู้ทรงคุณวุฒิจากทั้งภาครัฐ เอกชน ประมาณ 30 คน ได้ข้อสรุปเบื้องต้นถึงหลักสำคัญของการจัดโรงเรียนวิถิพุทธ

วันที่ 1 – 4 เมษายน 2546 เป็นการประชุมครั้งที่ 2 ณ โรงแรมนนทบุรีพาเลซ จังหวัดนนทบุรีที่ประชุมประกอบด้วยพระภิกษุและฆราวาส รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ ประมาณ 50 คน มาร่วมกันกำหนดแนวทางเพื่อขยายความคิด สรรสร้างกรอบแนวทางการดำเนินงานของโรงเรียนวิถิพุทธ ภาพงดงามของโรงเรียนวิถิพุทธจึงปรากฏชัดทั้งในด้านความหมาย แนวคิด กระบวนการทำงาน และ เป้าหมายการพัฒนา

1.2.2 ความสำคัญ

วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทยได้รับการกล่อมเกลาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา ตั้งแต่ยุคแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย จนกล่าวได้ว่าวิถิพุทธ คือ วิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลกตระหนักและให้การยอมรับ พุทธธรรมและพุทธศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของโลกและชีวิตที่แท้จริง และฝึกให้ผู้ศึกษาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ตั้งแต่ระดับการดำเนินชีวิตประจำวันของคนทั่วไป คือ การกิน อยู่ ดู ฟัง จนถึงระดับการดำเนินชีวิตของนักบวชผู้มุ่งชีวิตที่บริสุทธิ์ และในทุกระดับยังผลให้ผู้ศึกษาเองมีความสุข พร้อม ๆ กับช่วยให้คนรอบข้างและสังคมมีความสุขพร้อมกันไปด้วยอย่างชัดเจน

พุทธธรรมมีกรอบการพัฒนาหลักเป็นระบบการศึกษา 3 ประการ เรียกว่า ไตรสิกขา คือ อริสสีสิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญสิกขา ที่เรียกสั้น ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นการฝึกหัดอบรม เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญา ไตรสิกขานี้เป็นการศึกษาที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตทุกด้านและทุกวัย อีกทั้งมีความง่ายยาก การศึกษาของกุลบุตรกุลธิดาและผู้ใหญ่ทั้งหลายในอดีตอันยาวนานของไทย มีฐานการจากใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอน แต่อาจไม่มีระบบของการศึกษาภาคบังคับอย่างในยุคปัจจุบัน แม้ในปัจจุบันจะมีการศึกษาภาคบังคับแก่คนส่วนใหญ่ แต่ก็มิได้นำเอาพุทธธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมโดยมีฐานจากประเทศตะวันตกมาเป็นแกนในการจัดการศึกษา ทำให้พุทธธรรมเองเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น ซึ่งเป็นที่น่าเสียดายในความล้ำค่าของพุทธธรรม และในความเป็นสมบัติของชาติ

ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาพัฒนาผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวความคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนด ที่มีคุณสมบัติของการเป็นคนดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมอยู่แล้ว ให้มีความชัดเจนขึ้นโดยผ่านการดำเนินงานของ โรงเรียนวิถิพุทธ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2548 : 7 – 8)

1.3 รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิตและดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติ อบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่งดงามสำหรับตนและสังคม สมาธิหรือด้านการพัฒนาจิตใจที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย โดยมีผู้บริหารและคณะครูเป็นกัลยาณมิตรที่สำคัญ ที่รักและปรารถนาดี ที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายามระบบพัฒนาผู้เรียนด้วย ไตรสิกขานี้ แสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ลักษณะโรงเรียนวิถีพุทธ เน้นการจัดสภาพทุก ๆ ด้านเพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรมอย่างบูรณาการ อันจะส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงาม ตามลักษณะแห่งปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการ ได้แก่ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 5 – 6)

- 1) สัมปยุตสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี มีครูอาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
- 2) สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี
- 3) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์พิจารณาหาเหตุผลที่ดี และถูกวิธี
- 4) ธรรมานุวัตรปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

ปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้อย่างชัดเจน สำหรับแนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพในสถานศึกษาที่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2548 : 10)

ด้านกายภาพ สถานศึกษาจะจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเด่น เหมาะสมที่จะชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิตเจริญภาวนาเหมาะสม หรือมากพอที่จะ บริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนให้มีใจสงบ และส่งเสริมปัญญา เช่น รมรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดุแลเสียงต่าง ๆ มิให้อีกทีก ถ้าเปิดเพลงกระจายเสียงก็พิธีพิถันเลือกเพลงที่ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น

ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิต ประจำวัน ประจำสัปดาห์ หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษา ที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตามคุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

- มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้

ชิดศาสนา)

- มีกิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลง เช่นเดียวกับ

กิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)

- มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์

สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน(เพื่อพัฒนาสมาธิ)

- มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญาเข้าใจ)
- มีกิจกรรมอาสาศาวิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล (เพื่อให้อยู่เป็น อยู่อย่างสงบสุข)
- มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)
- มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา)
- มีกิจกรรมการบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงการทำ ความดี)
- ทุกห้องเรียนมีการกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผลและ ประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน (พัฒนาศีล/วินัย ด้วยปัญญา)

ด้านการเรียนการสอน สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือจัดการเรียน การสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็น การพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เช่น

- หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และผลการเรียน รู้ที่คาดหวัง ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อม ๆ กัน
- การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้และ ปฏิบัติ
- การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งนำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิด หรือเป็นเกณฑ์ ตรวจสอบการเรียนรู้การปฏิบัติ หรือเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนและผู้อื่น
- ประสานร่วมมือกับวัด/คณะสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้ ทั้งสาระพระพุทธศาสนา และกลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่าง ๆ

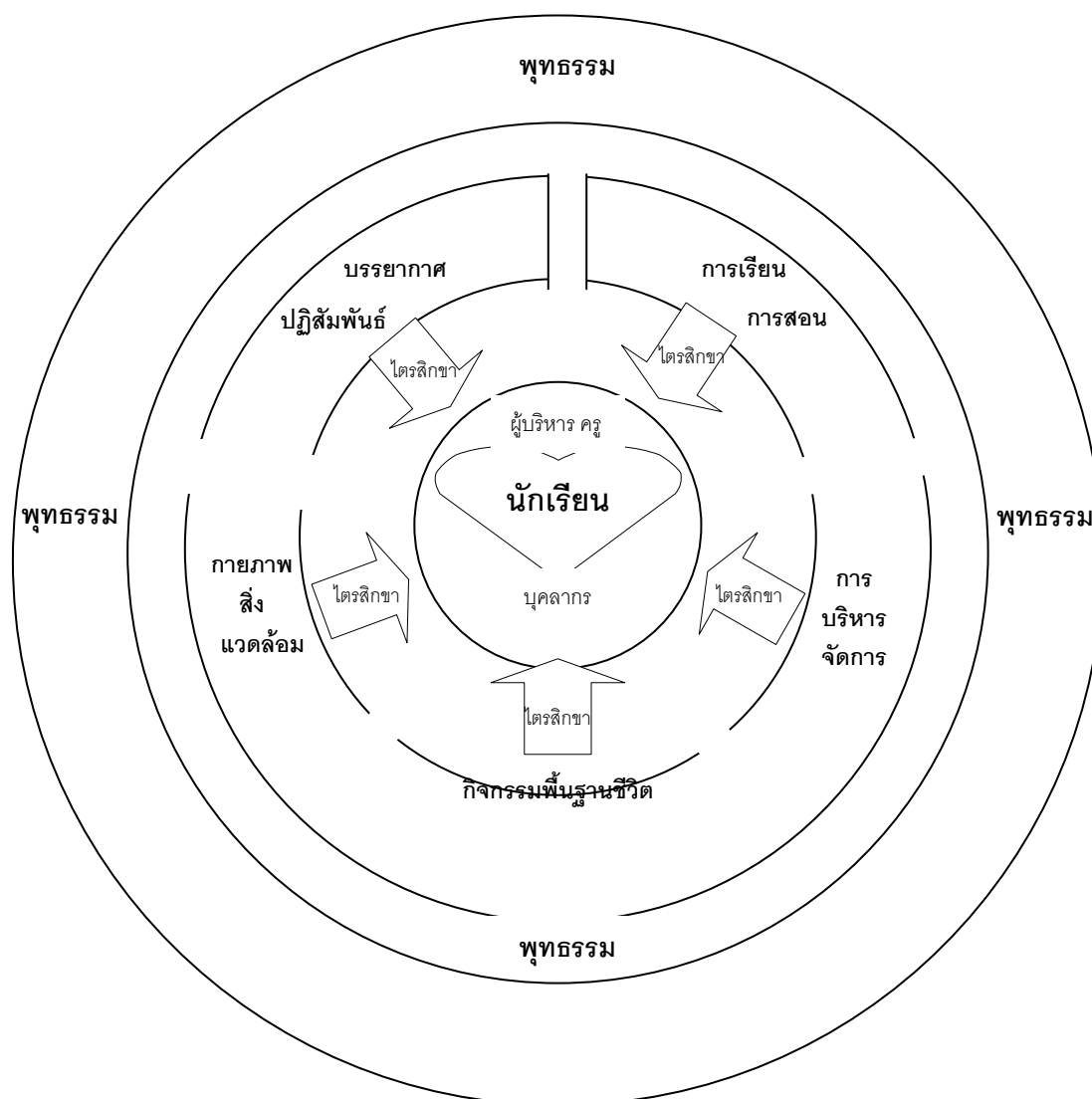
ทั้งนี้กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดย นักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา)และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีคุณลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใดและเกื้อกูลในการ พัฒนา วัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่ เป็น” เพื่อยังประโยชน์ใน การดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้หรือ “การดู ฟัง เป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการ เรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

ด้านบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการใฝ่เรียนรู้ และ พัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน

มีบรรยากาศของการเคารพ อ่อนน้อม ยิ้มแย้มแจ่มใส การมีความเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และสถานศึกษาส่งเสริมให้บุคลากรและ นักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

ด้านการบริหารจัดการ สถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษาร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการและวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู และผู้บริหารเพียรพยายามสนับสนุนโดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเอง ที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่างในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ

สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียดโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาจะมีจุดเน้นและรายละเอียดรูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษาจะมีจุดเน้น ประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัดกระบวนการเรียนรู้รายวิชา) บางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันภาพรวม บางสถานศึกษาอาจทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษาก็เป็นไปได้ ลักษณะรูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ ตามรายละเอียดที่กล่าวมาสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพประกอบ 3 แผนภาพ รูปแบบโรงเรียนวิถีพุทธ

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ. 2548 : 28

1.4 แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

ภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ เป็นภาพที่สะท้อนถึง การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน และแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรมต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยให้มีรูปแบบที่หลากหลายตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์ สภาพการดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิต และสังคมที่ดีงามควบคู่กันไป

เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน จะสังเกตได้ถึง ความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดขึ้นตามมาที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่า อาทิ

1. นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ต่างๆอย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่นๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อมๆ กันที่ว่ายากจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธ
2. การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชม ของทั้งผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ
3. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็น กัลยาณมิตร แก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อนักเรียน
4. บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิต ทำให้สภาพการทำงานมีความสุข มีคุณค่าเพิ่ม ชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบชัดเจน เพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกล่อมเกลา
5. โรงเรียน โดย ครู ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคมอีก เป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ดีขึ้นยิ่งๆ ขึ้นได้

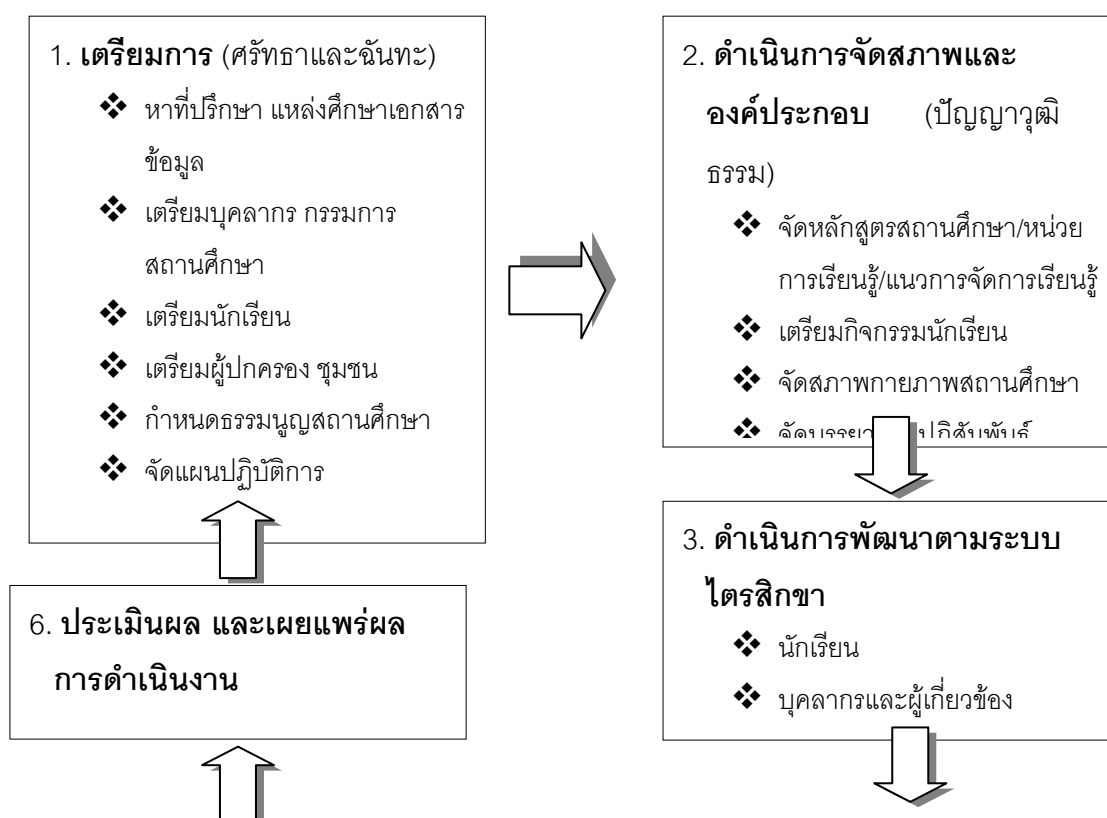
แนวทางการดำเนินการ

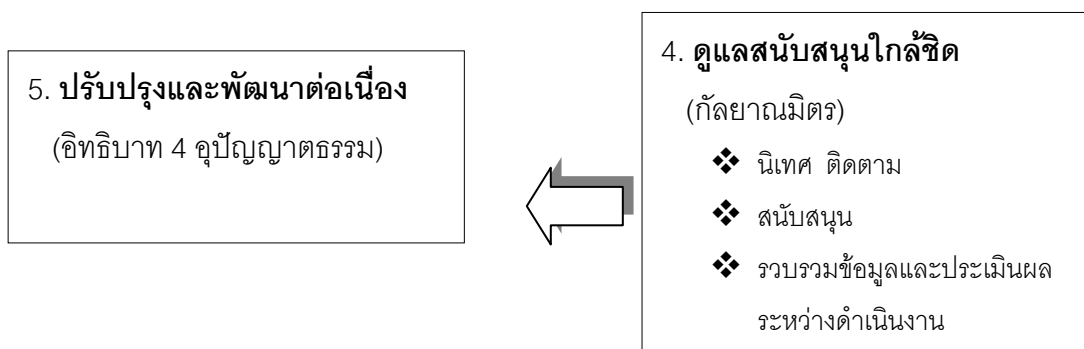
แนวการดำเนินการ และการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ก้าว่างที่ชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่าง บูรณาการ บนวิธีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น” คือ ดำเนิน ชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

1.5 การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ

การพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธ ที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบต่อไปนี้ เป็นข้อเสนอเชิงตัวอย่างหนึ่งที่สถานศึกษาสามารถนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ : ที่จะให้การจัดโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยศรัทธาและฉันทะ
2. ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ : ที่จะป็นปัจจัยเป็นกิจกรรม เป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับลักษณะแห่งปัญญาคุณธรรม
3. ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา : ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
4. ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด : ที่จะช่วยให้การดำเนินทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยท่าทีความเป็นกัลยาณมิตร
5. ขั้นปรับปรุง พัฒนาต่อเนื่อง : ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้นๆ ด้วยหลักอิทธิบาท4 และอุปญาตธรรม
6. ขั้นประเมินผล และเผยแพร่ผลดำเนินการ : ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อไป เช่น ในปีต่อไป หรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น และนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบขั้นตอนการบริหารจัดการตั้งแผนภาพ

ภาพประกอบ4 แผนภาพ การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

ที่มา : กระทรวงศึกษาธิการ. 2548 : 36

แนวการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธโดยสังเขปมีดังนี้

1. การเตรียมการ

การเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก (กระทรวงศึกษาธิการ. 2548 : 19) ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ ดังนี้

1) การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถิพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุ หรือคฤหัสถ์ ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมากโดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

2) การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียนผู้ปกครองและชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญาเข้าใจทิศทาง จากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญาเข้าใจทิศทาง จากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาคาดหวังได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีการทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธ์ที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

3) การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงาน ที่ชัดเจนทั้งระยะยาว ในธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามและผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกัน จะเป็นหลักประกัน

ความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

ยอดทอง จันทาวัลย์ ([http://area.obec.go.th/Udonthani 3/Viteeput/Index.htm](http://area.obec.go.th/Udonthani%203/Viteeput/Index.htm) : 3)

กล่าวในเรื่องการเตรียมการว่า เป็นการเตรียมการในด้าน

1. หาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา เอกสารข้อมูล
2. เตรียมบุคลากร กรรมการสถานศึกษา
3. เตรียมนักเรียน
4. เตรียมผู้ปกครอง ชุมชน
5. กำหนดธรรมนูญสถานศึกษา และจัดทำแผนปฏิบัติการ

กล่าวโดยสรุปการเตรียมการสำหรับโรงเรียนวิถีพุทธเป็นการสำหรับการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธโดยการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง กำหนดเป็นแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาวจัดเตรียมเอกสาร ข้อมูลที่จำเป็นรวมทั้งจัดหาผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อมาเป็นที่ปรึกษา

2. การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ

เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่างๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวัชรธรรม 4 ประการ คือ

- 1) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปุริสสังเสวะ)
- 2) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตร การเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสนะ)
- 3) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ)

4) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่กรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (ธัมมานุวัตรปฏิบัติ) สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ

ทั้งนี้การจัดสภาพสถานศึกษาจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวัชรธรรม 4 ประการ ได้แก่ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 31 - 32)

- 1) สัปปุริสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีสื่อที่ดี คบหาคนดี อันหมายถึง คบหาสัตบุรุษ ไม่คบคนพาลเป็นการสร้างสภาพสังคมสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครู อาจารย์ที่จะเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้เรียน ตัวอย่างครั้งพุทธกาล คือ องค์สิมูติได้อาจารย์ที่เป็นพาล ทำให้องค์สิมูติสนใจผิดไปว่าการฆ่าคนให้ครบพันคน และใช้นิ้วร้อยไว้ที่คอจะทำให้ท่านได้ธรรมวิเศษ จนเกือบจะต้องทำกรรมและลอบปลงพระชนม์พระพุทธเจ้า

2) สัทธัมมัสสนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรที่ดีเป็นการสร้างหลักสูตรสถานศึกษา และกระบวนการเรียนการสอนที่ดี สอดคล้องกับสภาพเงื่อนไขของผู้เรียน ให้ผู้เรียนพึงหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เพียรศึกษาอย่างตั้งใจและเอาใจใส่ พร้อมกับน้อมนำมาปฏิบัติให้เกิดผลดีต่อตนเองและผู้อื่น ได้แก่ธรรม 4 ประการ คือ ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา ความถึงพร้อมด้วยศีล ความถึงพร้อมด้วยการสละบริจจาค และความถึงพร้อมด้วยปัญญา

3) โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการคิด วิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี เป็นการฝึกอบรมให้คนมีความพร้อมและความสมารถที่จะใช้กำลังทางจิตเป็นประโยชน์อย่างถึงที่สุด จนเกิดปัญญาในการแก้ไขปัญหาหรือพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างแยบยล ด้วยเหตุและผลที่อธิบายได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรู้จักหันกลับมาองตน เพื่อพิจารณาปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่ตัวเอง

4) รัชมานุสรมปฏิบัติ หมายถึง ความสมารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตรได้ถูกต้องตามธรรมโดยนำข้อ 2 มาปฏิบัติให้ครบถ้วน เป็นการฝึกฝนปฏิบัติอย่างเหมาะสมเพื่อให้ผู้เรียนได้ พัฒนาศักยภาพของตนเองตามความถนัดไปสู่ทิศทางที่มีความเจริญงอกงามยิ่ง ๆ ขึ้นทั้งทางด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และปัญญา

ปัญญาวุฒิธรรม 4 ประการนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักไตรสิกขาได้อย่างชัดเจน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2548 : 10)

กระทรวงศึกษาธิการ (2548 : 21) ได้กล่าวถึงการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบว่า จะต้องมีการดำเนินการในเรื่องดังต่อไปนี้

1) หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดก็คือ การบูรณาการหลักธรรมทั้งที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอนโดยอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษาที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

2) การเตรียมกิจกรรมนักเรียน ที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่าง ๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อคน กิน อยู่ ดู ฟัง เป็น” (ป.อ. ปยุตโต)

3) การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่ง สถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” ในชีวิตประจำวัน

4) การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมายการ

รับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็น
กลายมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่าน กิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคน
ให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

จากหลักการดังกล่าวสรุปได้ว่าการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบของโรงเรียนวิถี
พุทธการดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวกับ หลักสูตรสถานศึกษา จนถึงกระบวนการเรียนการสอน การจัด
สภาพด้านกายภาพที่เน้นความเป็นธรรมชาติ ชวนให้มีจิตใจสงบ ส่งเสริมปัญญากระตุ้นการพัฒนา
ศรัทธาและศีลธรรม จัดให้มีบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับ
นักเรียน ครูกับครู

3. การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา

จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตาม
ระบบไตรสิกขาที่เป็น ลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตร และ
กิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความ
ชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

ความหมายของไตรสิกขา พระพุทธศาสนาที่ให้คุณค่าต่อการเรียนรู้อย่างสูงสุด ด้วย
การพัฒนาในเรื่องศีล สมาธิ ปัญญา โดยเน้นที่ตัวบุคคลเป็นศูนย์กลางเพื่อให้ผู้ฝึกฝนลดความเห็นแก่
ตัวและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข ซึ่งเป็นการฝึกฝนและพัฒนานักเรียนตามแนว
ไตรสิกขานั้น มีผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความหมายของไตรสิกขา ดังนี้

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). 2543 :
127) ได้ให้ความหมายของ สิกขา 3 หรือ ไตรสิกขา ว่า ข้อที่จะต้องศึกษา ข้อปฏิบัติที่เป็นหลัก
สำหรับศึกษา คือ ฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญาให้ยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือพระ
นิพพาน ซึ่ง ไตรสิกขาประกอบด้วย

1. อริสัลสิกขา สิกขาคือศีลอันยิ่ง , ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมในทางความประพฤติ
อย่างสูง
2. อริจิตตสิกขา สิกขาคือจิตอันยิ่ง , ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกหัดอบรมจิตเพื่อให้เกิด
คุณธรรม เช่นสมาธิสูง
3. อริปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง , ข้อปฏิบัติสำหรับฝึกอบรมปัญญา
เพื่อให้เกิดความรู้แจ้งอย่างสูง

ซึ่งอริสัลสิกขา อริจิตตสิกขา และอริปัญญาสิกขาเรียกง่าย ๆ ว่า ศีล สมาธิ ปัญญา
ดังนี้ ไชยโยธา (2543 : 292) ได้กล่าวถึง สิกขา 3 คือ ปฏิปทาที่ตั้งไว้เพื่อศึกษา คือ
ฝึกหัดตัดกาย วาจา ใจ และอบรมปัญญาให้เรียบร้อยดีงามและยิ่งขึ้นไปจนบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ
พระนิพพาน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไตรสิกขา จำแนกออกเป็น 3 ประการดังนี้

1. อริสัลสิกขา (อริ + สัล + สิกขา) สิกขา คือศีลอันยิ่ง คือ การเรียนรู้ในเบื้องต้น
โดยควรหัดปฏิบัติรักษามารยาททางกายและทางวาจาให้เป็นไปอย่างเรียบร้อยปราศจากโทษ

สมควรแก่ หมู่คณะก่อน ทำนองเดียวกับบุคคลผู้เข้าเป็นสมาชิกของสมาคม จำเป็นต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับของสมาคมนั้น

2. อริจิตตสิกขา (อริ + จิตต + สิกขา) สิกขาคือจิตอันยิ่ง คือการเรียนรู้ในลำดับต่อมาโดยหัตถ์รักษาจิตให้อยู่ในอำนาจ อาจทำให้แน่วแน่ว่าการงานในคราวต้องการ

3. อริปัญญาสิกขา (อริ + ปัญญา + สิกขา) สิกขาคือปัญญาอันยิ่ง คือการเรียนรู้โดยหัตถ์ใช้ปัญญาให้รอบรู้ในสภาวะธรรมอันเป็นไปด้วยความเป็นเหตุและผลแห่งกันและกัน

จึงกล่าวสรุปได้ว่า ไตรสิกขา เป็นการฝึกหัดอบรมกาย วาจา ใจ และปัญญาของตนให้มีความรู้ ความเข้าใจด้วยความเป็นเหตุเป็นผลตามความเป็นจริงซึ่งทำให้ตนเองมีความสุขและสามารถอยู่ร่วมสังคมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข และถ้าบุคคลสามารถฝึกอบรมตนเองตามศีล สมาธิ และปัญญาจนถึงที่สุดแล้วจะทำให้บุคคลนั้นบรรลุจุดหมายสูงสุด คือ พระนิพพาน

กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา

กระบวนการแห่งพฤติกรรมของมนุษย์ แบ่งได้ 2 แบบ คือ

แบบที่ 1 (ไร้การศึกษา) : อวิชชา + ตัณหา → พฤติกรรมสร้างทุกข์ (ก่อปัญหา)

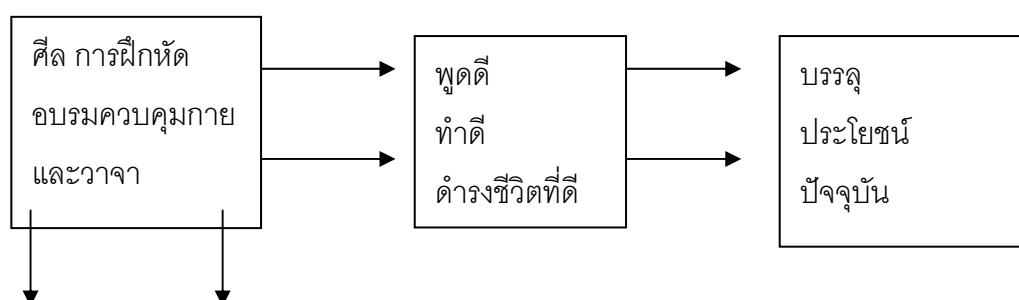
แบบที่ 2 (มีการศึกษา) : ปัญญา + ฉันทะ → พฤติกรรมสลายทุกข์

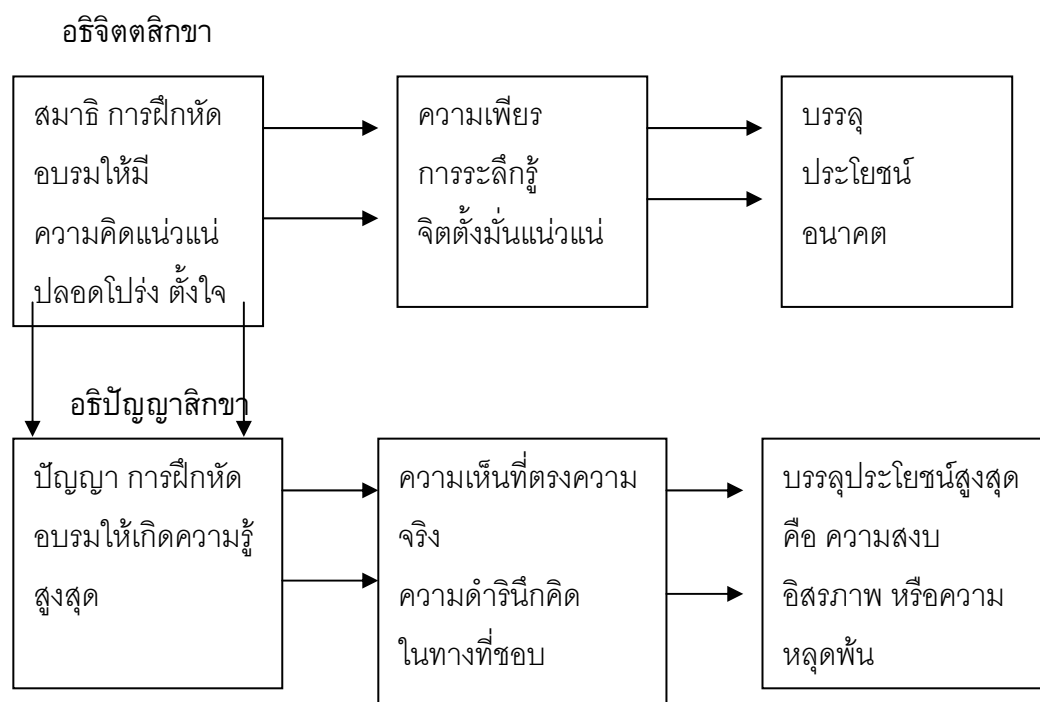
(แก้ปัญห)

แบบที่ 2 เป็นแนวทางในการพัฒนามนุษย์ คือ การที่มนุษย์มีความคิดก็นับได้ว่าเริ่มมีการศึกษา และเมื่อมีการศึกษาปัญญาก็เกิดขึ้นซึ่งเป็นตัวแกนสำคัญของการพัฒนาตนเอง ดังนั้นการศึกษาต้องเป็นการฝึกคนให้พัฒนาปัญญา เพื่อนำปัญญามากำจัดตัณหาและกำหนดพฤติกรรมที่ถูกต้องดีงาม

ในการศึกษาตามหลักพุทธศาสนาหรือการปฏิบัติธรรม สิ่งสำคัญที่จะต้องมามี คือ ความเชื่อในโพธิ เรียกว่า โพธิศรัทธา ซึ่งถือว่าเป็นศรัทธาพื้นฐาน คือ มนุษย์เชื่อในปัญญาที่ทำให้มนุษย์เป็นพุทธะได้และเมื่อมนุษย์มีความเชื่อดังนั้นแล้วจะทำให้มนุษย์พร้อมที่จะฝึกฝนพัฒนาตนเอง การ ฝึกฝนและพัฒนาปัญญาในทางพุทธศาสนาจัดวางเป็นหลักเรียกว่า ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งถือว่าเป็นระบบการศึกษาที่ทำให้บุคคลพัฒนาอย่างมีคุณภาพ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). 2542 : 64 – 68) ซึ่งสมุน อมรวิวัฒน์ (2530 : 40) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า หลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ที่แท้จริง เพราะมีความสมบูรณ์ในตัวเอง มีความสืบเนื่อง และเป็นเหตุเป็นผลแก่กันและกัน ดังภาพประกอบกระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขาต่อไปนี้

อริศีลสิกขา

ภาพประกอบ 5 กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขา
ที่มา : สุนน อมรวิวัฒน์. (2530). การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

จึงกล่าวได้ว่ากระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขามีความสำคัญตามที่ เพ็ญรุ่ง ปานใหม่ (2544 : 21 – 22) ได้อธิบายไว้ดังนี้ คือ

ศีล เป็นเรื่องของการฝึกพฤติกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการฝึกศีล คือ วินัย เด็กควรได้รับการปลูกฝังให้อยู่ในหลักของศีล 5 เน้นการไม่เบียดเบียน โดยไม่ทำร้ายชีวิต ร่างกาย ไม่ลักขโมย ไม่แย่งของรักของหวงของผู้ใด ไม่ใช้วาจาประทุษร้าย สร้างความมีสติสัมปชัญญะ โดยเห็นโทษของการดื่มสุรา เสพของมีนเมา ของเสพติด นอกจากการปลูกฝังการไม่เบียดเบียนกันทางสังคมแล้วยังต้องพัฒนามนุษย์ในเรื่องความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่เกื้อกูล สร้างสรรค์และส่งเสริมสันติสุขให้เกิดขึ้น

การพัฒนามนุษย์ในระดับศีล จะต้องตั้งเป้าหมายที่จะสร้างพฤติกรรมที่ดีงามให้สะสมขึ้นในตัวมนุษย์ เมื่อเกิดการสะสมและปฏิบัติติดต่อกันไปก็จะส่งผลไปที่จิตใจให้เกิดความชื่นชมและยึดถือเวลาจะประพฤติอย่างนั้น ความชื่นชม ยึดถือในจิตใจจะส่งเสริมให้มีเจตนาที่มุ่งประพฤติดี

สมาธิ เป็นเรื่องการฝึกในด้านจิตหรือระดับจิตใจ การอบรมมนุษย์เป็นไปในเรื่องการพัฒนาคุณลักษณะต่าง ๆ ทางจิตให้สมบูรณ์ด้วย

1. คุณภาพจิต ประกอบด้วยคุณธรรม เป็นความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเคารพนบถ ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความมีน้ำใจ ความกตัญญูทักท้วง เป็นต้น

2. สมรรถภาพจิต คือ การมีจิตใจเข้มแข็ง มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน ไม่ย่อท้อ มีความรับผิดชอบ มีความแน่วแน่มั่นคง มีความกระตือรือร้น มีนิสัยใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีสติ มีสมาธิ เป็นต้น

3. สุขภาพจิต คือ การมีจิตใจที่ร่าเริง เบิกบาน มีความสดชื่นผ่องใส มีความพอใจ อิ่มเอมใจ และสงบสุข เป็นต้น

ปัญญา เป็นเรื่องของการฝึกหรือพัฒนาในด้านการรู้ความจริง โดยนัยนี้ มนุษย์ควรได้รับการอบรมสั่งสอนในทางที่ถูกที่ควร ในเรื่องความเชื่อ ความเห็น ความรู้ ความเข้าใจ การรู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง รู้จักแก้ปัญหา รู้จักดำเนินการต่าง ๆ มีเหตุมีผล รู้จักการคิดต่าง ๆ อย่างสร้างสรรค์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เน้นการรู้ตรงตามความเป็นจริงของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง นั่นคือ รู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต

ในการฝึกอบรมมนุษย์ตามหลักไตรสิกขาสามารถฝึกได้ในทุกการกระทำของมนุษย์ และฝึกหัดให้รู้จักการตรวจสอบด้วยตนเองจะช่วยให้การปฏิบัติศีล สมาธิ ปัญญาก้าวหน้ายิ่งขึ้น นั่นคือ พิจารณาการกระทำของตนในส่วนของ “ศีล” ว่า ไปเบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือไม่ หรือว่าการกระทำนั้นเป็นเพื่อความสนับสนุน เกื้อกูลช่วยเหลือ และสร้างสรรค์ ในขณะที่เกิดการกระทำนั้น “จิตใจ” ของตนเป็นอย่างไร คือ เป็นการกระทำด้วยจิตที่เห็นแก่ตัว คิดร้ายต่อผู้อื่น หรือริษยา อาฆาต โลภ โกรธ หลง หรือเปล่า หรือทำด้วยความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน ทำด้วยความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ความศรัทธา ความมีสติ ในขณะที่ทำมีสุขภาพจิตเป็นอย่างไร เช่น กระวนกระวาย เศร้าหมอง หรือมีจิตใจที่ร่าเริงหรือสุขสงบ และใช้ “ปัญญา” ในการพิจารณาการกระทำของตนนั้นทำด้วยความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่กำลังกระทำอยู่ มีความเข้าใจในกฎเกณฑ์และความมุ่งหมาย ทำโดยมีการคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบ มองเห็นถึงผลดี ผลเสียและวิธีการปรับปรุงแก้ไขแล้วหรือไม่

ดังนั้น กระบวนการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ตามหลักไตรสิกขาจึงมีลักษณะที่เด่น และใช้เป็นทฤษฎีทางการจัดกระบวนการเรียนการสอนได้ดังที่ สุนน อมรวิวัฒน์. (2530 : 44 – 45) สรุปวิเคราะห์ได้เป็นข้อ ๆ คือ

1. ผู้ที่ศึกษาตามกระบวนการศึกษาของหลักไตรสิกขา ต้องปฏิบัติฝึกหัดอบรมด้วยตนเอง ศีล สมาธิ และปัญญา จะไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริงจากการฟัง การอ่าน การดู หรือการบอกเล่า ต้องเรียนรู้ด้วยการกระทำ เรียนรู้ด้วยการคิด การควบคุม เรียนด้วยความอดทน อดทน ข่มใจ และเรียนรู้ด้วยวิริยะอุตสาหะ ความสำเร็จของการศึกษาแต่ละระดับนั้น ผู้ศึกษาย่อมวัดและรู้ได้ด้วยตนเอง ไม่มีผู้ใดมาประเมินให้ได้

2. เรื่องจากศีล สมาธิ ปัญญา เป็นระบบการฝึกหัดอบรมที่ต้องสามารถละสิ่งที่ควรละ และเจริญสิ่งที่ควรเจริญ ดังนั้นผู้ที่ศึกษาตามแนวทางของไตรสิกขานี้ จึงต้องได้รับการแนะนำสั่งสอนจากผู้เป็นกัลยาณมิตรก่อน แต่จะหยุดอยู่เพียงนั้นไม่ได้ ต้องรู้จักคิดและใช้ปัญญา ฝึกฝนไปทีละขั้น จนสามารถวินิจฉัย แยกแยะสิ่งดี สิ่งชั่ว (อย่างที่เรียกว่า รู้ผิดชอบชั่วดี) แล้วละเว้นสิ่งชั่ว เพิ่มพูนสิ่งที่ชอบ และมีจิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ได้

3. การฝึกหัดอบรมตามหลักของไตรสิกขา เป็นการฝึกหัดอบรมตนที่เป็นขั้นตอนสืบเนื่องเริ่มจากรูปธรรมไปหานามธรรม เริ่มจากสิ่งที่ย่างไปสู่สิ่งที่ยาก เช่น การกำจัดกิเลสอย่างหยาบด้วยการควบคุมความประพฤติของตนทางกายและทางวาจา นั้น เป็นกระบวนการที่สังเกตเห็นได้ชัดเหมือนการกำจัดเศษขยะทั้งหลายที่ลอยมาตามสายน้ำ การกำจัดกิเลสอย่างกลางที่รู้มั่งใจคือ นิเวศน์ ต่าง ๆ เหมือนการกรองดินโคลน กรวด หทรายที่ปะปนอยู่ในน้ำนั้น หากสังเกตอย่างตั้งใจก็จะมองเห็นได้ ครั้นผู้ศึกษาฝึกปฏิบัติต่อไปจนสามารถกำจัดกิเลสอย่างละเอียดที่ฝังลึกแอบซ่อนอยู่ในกมลสันดานเสียได้ ก็เหมือนกับการกลั่นน้ำที่แม้จะดูใสแต่ก็มีละอองตกตะกอนนอนก้นอยู่ให้บริสุทธิ์สะอาด ผู้ที่ฝึกหัดอบรมตนตามกระบวนการนี้จึงเรียนลัดไม่ได้ หลอกตนเองและผู้อื่นไม่ได้ และผู้ที่เรียนได้สำเร็จต้องเป็นผู้ที่มีปัญญาและใช้ปัญญาจนได้รับปริญญา 3 คือ ญาตปริญญา การกำหนดรู้สภาวะลักษณะ ตีรณปริญญา การกำหนดรู้สามัญลักษณะ และปูหานปริญญา การกำหนดรู้ด้วยการละความยึดติดในสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นเสียได้โดยสิ้นเชิง

4. การฝึกหัดอบรมตนตามหลักไตรสิกขานั้นเป็นการพัฒนามนุษย์ทางร่างกาย วาจา ความคิด จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เป็นการพัฒนาที่กว้างและลึกมากกว่าการศึกษาที่เราเข้าใจโดยทั่ว ๆ ไป เพราะเป็นการฝึกหัดอบรมเพื่อรู้ รู้เพื่อรู้ลึก รู้ลึกเพื่ออยากจะทำต่อสู้อย่างดี อิศรภาพ อิศรภาพที่หลุดพ้นจากความทุกข์และความชั่ว อิศรภาพของวิญญูณมนุษย์ คือ สันติ ความสงบเย็น

5. การฝึกหัดอบรมตามหลักไตรสิกขาเป็นกระบวนการศึกษาที่มีลักษณะบูรณาการและเป็นปัจจัยยาการ ที่ว่ามีลักษณะบูรณาการนั้น เพราะองค์ประกอบทุกองค์ประกอบ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา และมรรคมรรคแปดซึ่งเป็นวิธีการประพฤติปฏิบัติเพื่อบรรลุจุดประสงค์สูงสุดนั้นมีลักษณะที่ผสมกลมกลืนอย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน มีความสอดคล้องรองรับกันทั้งในด้านที่ต้องละเว้นและในด้านที่เจริญ ยากที่จะแยกออกอย่างโดดเดี่ยวและไม่สามารถตัดองค์ประกอบข้อใดทิ้งไปได้

นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้น ยิ่งบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไรยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น แนวทางการพัฒนาบุคลากรและลักษณะของบุคลากรที่เหมาะสมในโรงเรียนวิถีพุทธจะได้นำเสนอในลำดับต่อไป

การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา เป็นการดำเนินการพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษาที่ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู ให้ได้รับการพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิตส่วนตัวสู่ความสะอาด สว่าง สงบ ชัดเจน และพัฒนาผู้เรียนโดยการบูรณาการ

กิจกรรมการเรียนรู้การสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟัง ให้ เป็น”

4. การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด

การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 :21) เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียน หรือต่องาน กิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ ฯลฯ การสนับสนุน ทั้งทรัพยากร ข้อมูลและเครื่องมือต่างๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปได้อย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการ อันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต. 2545 : 53) ได้ให้ความหมายของกัลยาณมิตรว่า กัลยาณมิตร คือ ผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อที่คบหาและบุคคลสภาพแวดล้อมที่ดี ความรู้จักเลือกเสวนาหรือเข้าร่วมกับผู้ทรงปัญญามีความสามารถที่จะช่วยสนับสนุน ชักจูง ชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างตลอดจนเกื้อกูลให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดีในการอบรม การครองชีวิต การประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ คือสิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี

ดังนั้นการดูแลสนับสนุนใกล้ชิดเป็นการดำเนินการเกี่ยวกับการนิเทศ กำกับ ติดตาม การดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ สนับสนุนช่วยเหลือทางวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งรวบรวมข้อมูลและประเมินผลระหว่างการดำเนินการ เพื่อเป็นฐานในการนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

5. การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง

การปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนด เพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้นๆ มาพิจารณาแล้ว กำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และ อุပ္ปายาสธรรม 2 (ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

อิทธิบาท 4 ธรรมะซึ่งเป็นวิถีทางแห่งความสำเร็จ (สุจิริต เพียรชอบ. 2522 :57 – 64) ประกอบด้วย

1. จันทะ คือ ความรัก ครูควรมีความรัก ความพอใจในการสอน รักวิชาที่สอน รักวิชาชีพครู รักศิษย์ รักที่จะเห็นศิษย์มีวิชาความรู้ มีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในชีวิต การสอนการให้คำปรึกษากับผู้เรียนก็ทำไปด้วยใจรัก ไม่ได้ทำเพื่อให้ผ่านไปหรือเสร็จไปเพราะเป็นหน้าที่

2. วิริยะ ครูเป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็ง มานะพยายาม พากเพียรที่จะค้นคว้าหาความรู้แปลก ๆ ใหม่ ๆ มาสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้กว้างขวางและลึกซึ้ง ครูขยันจัดทำเตรียมสื่อการสอนเพื่อให้การสอนประสบผลดี ขยันจัดกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรและนอกหลักสูตร หมั่นร่วมประชุมกับเพื่อนครูเพื่อปรึกษาหารือวางแผนการสอนหรือประสานงานทางด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนร่วมกัน หมั่นร่วมประชุมปรึกษากับผู้เรียนเพื่อวางจุดมุ่งหมายในการเรียนร่วมกัน หรือประชุมให้คำปรึกษาหารือทั้งเป็นหมู่คณะและเป็นรายบุคคล

3. จิตตะ คือ ความใส่ใจ ความฝักใฝ่ในงานที่ทำ รับผิดชอบในงานที่ตนสอน มีความตั้งใจ มีความมั่นใจ แน่วแน่ ในอันที่จะถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่ศิษย์ สำหรับงานอื่นที่ได้รับมอบหมายนอกจากงานสอน ครูก็พยายามตั้งใจทำอย่างเต็มสติกำลังความสามารถ

4. วิมังสา คือ การไตร่ตรองใช้เหตุผล ครูควรเป็นผู้ที่ใช้ปัญญาพิจารณาคิดค้นหาเหตุผล รู้จักหาวิธีทำงานให้สำเร็จรวดเร็ว เมื่อประสบปัญหาใดไม่ว่าจะเป็นด้านการเรียนการสอน ด้านวินัยการปกครอง หรือด้านมนุษยสัมพันธ์ก็จะใช้ปัญญาไตร่ตรองอย่างรอบคอบไม่วู่วาม และนอกจากจะเป็นผู้ที่รู้จักไตร่ตรอง ใช้เหตุผลด้วยตนเองแล้ว ก็ควรที่จะได้หาทางกระตุ้นให้ศิษย์รู้จักคิด รู้จักไตร่ตรองพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วนและมีเหตุผลด้วย

การดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ โดยการนำข้อมูล การดำเนินงานในขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมการมาพิจารณา กำหนดการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนางานที่กำลังดำเนินอยู่ให้ดียิ่งขึ้นและดำเนินการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

6. การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน

ในการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธเป็นการดำเนินการในรอบของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา โดยเน้นการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น อันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งการดำเนินการโครงการย่อมเกิดปัญหาและอุปสรรค โรงเรียนจึงควรมีการประเมินผล เพื่อเป็นการตรวจสอบการทำงานและนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาปรับปรุงการดำเนินการต่อไป มีผู้ให้ความหมายของการประเมินผลไว้ ดังนี้

พวงรัตน์ เกษรแพทย์ (2543 : 161) ได้ให้ความหมายว่า การประเมินผล หมายถึง การตรวจสอบและวัดสิ่งที่แผนได้กำหนดไว้ในขั้นของการวางแผนและเมื่อนำแผนไปดำเนินการแล้ว สิ่งที่เกิดขึ้นเปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นนั้นเป็นไปตามที่กำหนดและคาดหวังไว้เพียงใด โดยนำเอาผลที่วัดได้มาพิจารณาวิเคราะห์เปรียบเทียบกับที่แผนกำหนดไว้ จึงจะทำให้รู้ได้ว่าสิ่งที่แผนต้องการกับผลที่เกิดขึ้นจริงนั้นตรงกันหรือแตกต่างกันเพียงใด ด้วยเหตุผลอะไรบ้าง เป็นเหตุผลจากปัจจัยภายนอก

หรือภายในของแผนอย่างไร เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อผู้วางแผนจะได้นำไปพิจารณาและใช้ประกอบการตัดสินใจต่อไป

ซารี มณีศรี (2538 : 192) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การประเมินผล หมายถึง การตีค่าผลงานที่ได้กระทำมาแล้วบังเกิดผลดีเพียงใด การประเมินผลใช้วัดในรูปปริมาณหรือจำนวนมากน้อย แล้วนำผลการวัดมาพิจารณาตีค่าว่าได้ผลดีเพียงใด และจะต้องสร้างเครื่องมือที่เที่ยงตรงกำหนดหลักเกณฑ์หรือมาตรฐานสำหรับตัดสินคุณค่า

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2529 : 5) ได้กล่าวว่า การประเมินผลนั้นเป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงานตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการหรือแผนงานนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด การประเมินผลเป็นกระบวนการซึ่งบ่งถึงคุณค่าของแผนงาน/โครงการ กล่าวคือ แผนงาน/โครงการ ที่ได้ดำเนินไปแล้วได้ผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการและของแผนงานหรือไม่เพียงใด

อนันต์ เกตุวงศ์ (2534 : 134) อธิบายว่า เป็นกระบวนการของการดูแลติดตามเพื่อที่จะรู้ว่าการดำเนินงานหรือหน่วยงานได้รับและใช้ทรัพยากรเพื่อดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพียงใด ถ้าไม่ได้ผลตามแนวทางดังกล่าว การแก้ไขปรับปรุงจะต้องมีขึ้นอันเป็นหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องคอยดูแลป้องกันมิให้เกิดปัญหา

จากการให้ความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่าการประเมินผลคือวิธีการหรือกระบวนการในการตรวจสอบการดำเนินงานว่าสามารถดำเนินการได้ตรงตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่อย่างไร เพียงใด

เพื่อให้การพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธในเชิงเป้าหมายภาพรวมมีความชัดเจน และสามารถเป็นเครื่องมือแก่สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องในการนิเทศติดตาม ตลอดจนการทบทวนและประเมินผลการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้ กระทรวงศึกษาธิการ (2547 : 1 – 4) ได้กำหนดตัวชี้วัดการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ ซึ่งในแต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

ด้านปัจจัย (Input) กำหนดเฉพาะปัจจัยสำคัญที่จะเป็นเงื่อนไขหลักและส่งผลอย่างชัดเจนต่อการพัฒนานักเรียนและงานโรงเรียนวิถีพุทธตามระบบไตรสิกขา เพื่อให้ทุกฝ่ายตระหนักถึงความสำคัญเชิงเหตุและผลของการดำเนินการพัฒนา ซึ่งมีจุดเน้นในการพัฒนาทั้งระบบโรงเรียน

มาตรฐานด้านปัจจัยที่ต้องการ คือ โรงเรียนมีบุคลากรที่มีคุณลักษณะที่ดีในวิถีพุทธ มีการบริหารจัดการ มีหลักสูตร มีแหล่งเรียนรู้และสามารถจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา

ด้านกระบวนการ (Process) กำหนดปัจจัยด้านนี้เพื่อส่งเสริมให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างชัดเจน รอบคอบ มีประสิทธิภาพให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างแท้จริงตามระบบไตรสิกขา

มาตรฐานด้านกระบวนการที่ต้องการให้เกิด คือ โรงเรียนจัดบรรยากาศและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนได้เป็นไปตามหลักไตรสิกขาและบูรณาการในวิถีชีวิต

ด้านผลผลิต (Output) กำหนดเฉพาะผลที่เกิดกับผู้เรียน โดยวิเคราะห์จากหลักภาวะ 4 คือมีองค์ประกอบด้าน กาย ศีล สมาน และปัญญา ซึ่งเป็นผลที่ผู้เรียนพึงได้รับการพัฒนาตามระบบ ไตรสิกขา

มาตรฐานด้านผลผลิตที่ต้องการให้เกิด คือ ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเป็นผู้มีคุณลักษณะกิน อยู่ ดู ฟังเป็น (ภาวะ 4) ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุข

ด้านผลกระทบ (Outcomes/Impact) กำหนดจากผลการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่ สถานศึกษาดำเนินการทั้งระบบแล้วก่อให้เกิดผลดีและผลต่อเนื่องกับผู้เกี่ยวข้องนอกสถานศึกษา ประกอบด้วย บ้าน(ผู้ปกครอง ชุมชน) วัด และราชการอื่น กำหนดปัจจัยด้านนี้เพื่อให้เกิดความ ตระหนักถึงการพัฒนารองเรียนวิถีพุทธจะก่อให้เกิดผลต่อเนื่องและส่งผลดีต่อสังคมในวงกว้าง

มาตรฐานด้านผลกระทบที่ประสงค์ให้เกิด คือ วัด บ้าน โรงเรียน ได้รับประโยชน์จากการ พัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธและเกิดความสมานฉันท์ร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและสังคมตามวิถีพุทธ อย่างต่อเนื่อง

การประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธและการเผยแพร่ผลการดำเนินการ เป็นขั้นตอนใน การดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยวิธีการที่ได้มาตรฐานเพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม ซึ่งจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ ข้อมูลที่ชัดเจน สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้นๆ และเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการอื่นๆ ต่อไป

2. การบริหารงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

จังหวัดปราจีนบุรี เป็นจังหวัดขนาดกลางที่มีศักยภาพค่อนข้างสูงในการจัดการศึกษาและ ศักยภาพในการบริการทางการศึกษาได้อย่างครอบคลุม ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึง ระดับอุดมศึกษาในลักษณะที่หลากหลายในสาขาวิชาต่าง ๆ กันและตามพระราชบัญญัติระเบียบการ บริหาร ราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 ให้มีการกระจายอำนาจในการบริหารและการจัด การศึกษาขึ้นพื้นฐานตามมาตรา 34 ให้จัดระเบียบราชการของเขตพื้นที่การศึกษา ประกอบด้วย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขึ้นพื้นฐาน หรือส่วนราชการที่เรียกชื่อ อย่างอื่น (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 13) ซึ่งได้ยุบรวมหน่วยงานและสถานศึกษาที่จัดการศึกษา ขึ้นพื้นฐาน สังกัดกรมสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และ สังกัดสำนักงานศึกษาธิการ เป็นเขตพื้นที่การศึกษาทั่วประเทศ จำนวน 175 เขต โดยจังหวัด ปราจีนบุรีมี 1 เขต

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี รับผิดชอบการจัดการศึกษาขึ้นพื้นฐานของ สถานศึกษาในเขตอำเภอเมืองปราจีนบุรี อำเภอกบินทร์บุรี อำเภอประจันตคาม อำเภอบ้านสร้าง อำเภอนาดี อำเภอศรีมหาโพธิ์ อำเภอศรีมโหสถ มีสถานศึกษาขึ้นพื้นฐานในสังกัดทั้งสิ้น 249 แห่ง โดยมีขอบข่ายและภารกิจการบริหารและการจัดการสถานศึกษาขึ้นพื้นฐาน ตามกฎหมายว่าด้วย ระเบียบราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 มาตรา 35 สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขึ้นพื้นฐาน

ตามมาตรา 34 (2) เฉพาะโรงเรียนที่เป็นนิติบุคคล ย่อมมีสิทธิ หน้าที่ หรืออำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบตามกฎหมาย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2547 : 6) ทั้งนี้การบริหารงานจะมีสายการบังคับบัญชาจากกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ซึ่งในการนี้การรับ/การปฏิบัติตามนโยบายเป็นหน้าที่ที่สถานศึกษาทุกแห่งจะต้องปฏิบัติตาม จากที่กล่าวมาข้างต้นนโยบายทั้งจากกฎหมายรัฐธรรมนูญ เป็นต้นมาจนถึงนโยบายของรัฐบาลมุ่งหวังให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นสถานที่ในการอบรมสั่งสอนเด็กและเยาวชนให้เป็นคนเก่ง ดี มีสุข นโยบาย การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนที่เป็นปัญหาอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนในอนาคตได้ถูกหล่อหลอมด้วยคุณธรรม จริยธรรมที่ดั่งมาจากการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจึงได้กำหนดเป็นนโยบายให้สถานศึกษาทุกแห่งในสังกัดเข้าร่วมในโครงการโรงเรียนวิถีพุทธตั้งแต่ปีการศึกษา 2547 เป็นต้นมา และในปี 2548 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ได้สมัครเข้าเป็นโรงเรียน วิถีพุทธทุกโรงเรียน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี. 2548 : 3) และมีการดำเนินการอย่าง ต่อเนื่อง

จากรายงานการผลงานดีเด่นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี. 2548 : 1) ซึ่งรายงานต่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสรุปได้ว่าผลงานดีเด่นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี คือ โครงการโรงเรียนวิถีพุทธ มีดังนี้

เป้าหมายผลผลิตเชิงปริมาณ

1. สถานศึกษาในสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี จำนวน 249 โรงเรียน เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ ทุกโรงเรียน
2. คณะครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ร้อยละ 75 ผ่านการอบรมการสอนแบบบูรณาการโดยใช้หลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นหลักการของโรงเรียนวิถีพุทธ
3. จัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธบูรพาใน 17 จังหวัด ภาคตะวันออก ภาคกลางและภาคใต้ จำนวน 29 เขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 2,490 คน
4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี จัดอบรมครูเพื่อมาทำหน้าที่วิทยากรอบรมค่ายพุทธบุตร พุทธธรรม จำนวน 80 คน
5. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี มีสื่อการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ แจกจ่ายให้โรงเรียนในสังกัดทุกโรงเรียน

เชิงคุณภาพ

1. ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูโรงเรียนในสังกัด เกิดความรู้จักความเข้าใจหลักไตรสิกขามาบูรณาการในการเรียนการสอน

2. ผู้เข้ารับการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธบูรพาใน 17 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลางและภาคใต้ จาก 29 เขตพื้นที่การศึกษา เกิดความรู้ความเข้าใจหลักการโรงเรียนวิถีพุทธไปใช้ในการเรียนการสอนของตนได้

3. วิทยากรอบรมค่ายพุทธบุตร พุทธธรรม สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมมาใช้อบรมให้แก่นักเรียนในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. สื่อการเรียนการสอนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาช่วยส่งเสริมสถานศึกษาให้เข้าใจหลักการของโรงเรียนวิถีพุทธ

ผลสำเร็จเชิงปริมาณ

1. สถานศึกษาจำนวน 249 แห่งเข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ (ร้อยละ 100)
2. ครูผู้สอนจำนวน 2,490 คน (ร้อยละ 90) ผ่านการอบรมการสอนแบบบูรณาการโดยใช้หลักไตรสิกขา
3. 29 เขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 2,500 – 3,000 คน เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธบูรพา ใน 17 จังหวัด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้
4. วิทยากร ทั้ง 80 คน ผ่านการอบรมค่ายพุทธบุตร – พุทธธรรม ตามแนวทางของวัดปัญญานันทาราม
5. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี มีสื่อต้นแบบสามารถแจกจ่ายให้สถานศึกษาในสังกัดใช้ประกอบการสอนตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธได้

ผลสำเร็จเชิงคุณภาพ

1. คณะผู้บริหารและคณะครู นำหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) บูรณาการในการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ
2. สถานศึกษาจาก 29 เขตพื้นที่การศึกษา ที่เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้รับประโยชน์สูงขึ้นร้อยละ 70 สามารถนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. สถานศึกษาสามารถจัดอบรมค่ายพุทธบุตร – พุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. สถานศึกษาสามารถนำสื่อ โรงเรียนวิถีพุทธไปใช้เป็นคู่มือ/แนวทางดำเนินการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สภาพการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

- เตรียมความพร้อมของโรงเรียน ชุมชน เพื่อทำความเข้าใจ
- เร่งจัดกิจกรรมให้นำไปสู่วิถีชีวิตของนักเรียน
- ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
- ปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน
- การจัดกิจกรรมเน้นไปที่สภาพแวดล้อม
- ร่วมมือกับชุมชนมากขึ้น

- ปรับปรุงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ
- จัดกิจกรรมอย่างเป็นระบบชัดเจน เน้นการปฏิบัติ
- จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นหลักไตรสิกขา
- ประชุมทำความเข้าใจกับคณะกรรมการสถานศึกษา
- ดำเนินการตามแนวทางการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ

**สภาพปัจจุบันปัญหาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ปราจีนบุรี**

- งบประมาณสนับสนุนมีน้อย
- การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธยังไม่มี ความชัดเจนในด้านหลักสูตร การวัดและประเมินผลการบริหารโครงการ
- ควรจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
- ควรอบรมพระภิกษุด้วยเพื่อช่วยในการอบรมสั่งสอนนักเรียน
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างจริงจัง

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ถือเป็นโครงการดีเด่นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ตั้งแต่วิสัยทัศน์ การสร้างสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียนที่ส่งผลต่อการพัฒนาจิตใจของเด็ก เช่น ต้นไม้ธรรมชาติ เกิดการอบรมค่ายพุทธบุตร ค่ายพุทธธรรม ให้แก่เด็ก โดยมุ่งเน้นให้เด็กเป็น

คนดี มีความสุข และเป็นคนเก่งของสังคม

3. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา

คุณลักษณะ หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความดี หรือลักษณะประจำตัว (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 – 2539 : 189)

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ศักยภาพทางความรู้หรือทักษะที่จะช่วยให้ผู้บริหารปฏิบัติงานได้สำเร็จ (จักรพรรดิ วัฒนา. 2538 : 22)

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคล รวมทั้งเป็นศักยภาพทางความรู้หรือทักษะที่จะช่วยให้ผู้บริหารปฏิบัติงานให้สำเร็จ (Pellegrino and Varnhagan. 1985 : 1)

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง สิ่งที่ผู้บริหารมีมาแต่กำเนิดส่วนหนึ่ง และเกิดจากการเรียนรู้อีกส่วนหนึ่ง ได้แก่ ความรู้ทั่วไป แรงจูงใจ ลักษณะนิสัย ภาพพจน์ที่มองเห็น บทบาททางสังคม ตลอดจนความชำนาญเฉพาะ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานให้เกิดผลอย่างยั่งยืน (สมภาพ โรจนพันธ์, บุญมาก พรหมน้อยและภคพร ตรีรัตน์ตระกูล. 2530 : 97)

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง เครื่องหมายหรือสิ่งที่ชี้ให้เห็นความดีของผู้บริหารสถานศึกษา (สุนีย์ บุญทิม. 2542 : 33)

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นคุณสมบัติเฉพาะที่จะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ และสามารถปฏิบัติการ/ดำเนินงานได้อย่างมีคุณภาพ

คุณลักษณะนี้เป็นสิ่งจำเป็นต่อผู้บริหาร ซึ่งบางคนก็มีมาแต่กำเนิด และเกิดจากการเรียนรู้ อีกส่วนหนึ่ง ได้แก่ ความรู้ทั่วไป ภาวะผู้นำ ลักษณะนิสัย ภาพพจน์ที่มองเห็น บทบาททางสังคม ตลอดจนความชำนาญเฉพาะซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จ ดังนั้น คุณลักษณะที่มีอยู่ในตัวผู้บริหารสถานศึกษาจึงมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการบริหารงานเป็นอย่างยิ่ง (กมล จันทร ปรากฏรัตน์. 2544 : 35) มีผู้ศึกษาถึงคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาไว้มากมาย ดังนี้

วิจิตร วรุตบางกูร และ สุพิชญา วีระสกุล (2523 : 74 – 76) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหาร ไว้ 5 ประการ ดังนี้

1. ความเป็นผู้นำ (Leadership) คือ มีอิทธิพลในตนเองสูงกว่าอิทธิพลอื่น ๆ ของบุคคลในกลุ่ม และสามารถชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหน่วยงานได้ คุณสมบัติด้านนี้ประกอบด้วยลักษณะต่าง ๆ คือ มีความร่าเริง แจ่มใส และอดทน สามารถตัดสินใจและจูงใจคน มีความรับผิดชอบ ฉลาด และไหวพริบดี มีความอดทนอดกลั้น วิจารณ์อย่างมีเหตุผล มีความเสียสละ มีบุคลิกภาพดี และมีความเป็นประชาธิปไตย

2. มนุษยสัมพันธ์ที่ดี (Human Relationship) ผู้บริหารจะต้องทำงานร่วมกับบุคคลอื่น ทั้งนอกและในโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะที่สำคัญ คือ ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเสมอต้นเสมอปลาย ยกย่องชมเชย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความยืดหยุ่น เปิดเผยเป็นกันเอง

3. มีความรู้ และประสบการณ์ (Knowledge and Experience) เป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวกับงานในอาชีพของผู้บริหาร โดยเฉพาะที่สำคัญยิ่ง เช่น มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับธรรมชาติของงาน และรู้เท่าทันเหตุการณ์

4. มีคุณธรรมสูง (Virtue) คุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้บริหารให้มีพฤติกรรมแต่สิ่งที่ดีงาม ได้แก่ มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจงรักภักดีและมีศีลธรรม

5. มีสุขภาพดี (Healthy) คือมีสุขภาพทางกายและสุขภาพทางจิตใจ สุขภาพจะเป็นเครื่องสร้างเสริมการปฏิบัติให้ถูกต้องและสม่ำเสมอ

วิรัช ธรรมแสง (2536 : 74 – 77) ได้กล่าวไว้ว่า คุณสมบัติของผู้บริหารที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้คือ

1. ความเป็นผู้นำ (Leadership) คือ มีอิทธิพลในตนเองสูงกว่ามีอิทธิพลอื่น ๆ ของบุคคลในกลุ่มและสามารถชักนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในหน่วยงานได้ง่าย คุณสมบัติในด้านนี้ประกอบไปด้วยลักษณะต่าง ๆ คือ มีความแจ่มใสร่าเริง และอดทน มีความสามารถในการตัดสินใจ มี

ความสามารถในการจูงใจ มีความฉลาดและไหวพริบดี มีความขยันขันแข็ง มีความเสียสละ มีบุคลิกภาพดีและมีความเป็นประชาธิปไตย

2. มีความรู้และประสบการณ์ (Knowledge and Experience) เป็นคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับงานในอาชีพของผู้บริหารโดยเฉพาะและเป็นคุณสมบัติที่สำคัญยิ่ง ความรู้และประสบการณ์ที่ จำเป็นสำหรับผู้บริหารคือ ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของงาน ความรู้เกี่ยวกับวิชาการ ศึกษา ความรู้เท่าทันเหตุการณ์ ความรู้และประสบการณ์ในวิชาการบริหาร

3. มีมนุษยสัมพันธ์ดี (Human Relationship) ผู้บริหารจะต้องทำงานร่วมกับบุคคลทั้งนอกและในโรงเรียน ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งประกอบไปด้วยลักษณะสำคัญ ๆ ได้แก่ ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเสมอต้น เสมอปลาย ยกย่องชมเชย รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความยืดหยุ่น เปิดเผย และเป็นกันเอง

4. คุณธรรมสูง (virtue) คุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้บริหารให้ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ได้แก่ มีความยุติธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความจงรักภักดีและมีศีลธรรม

5. มีสุขภาพดี (Healthy) สุขภาพในที่นี้หมายถึง ทั้งสุขภาพกาย (Physical Health) และสุขภาพจิต (Mental Health) สุขภาพจะเป็นเครื่องเสริมสร้างการปฏิบัติงานให้ถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ

สมร ทองดี และคนอื่น ๆ (ม.ป.ป. : 106 – 107) กล่าวว่า โรงเรียนจะเจริญก้าวหน้าหรือเสื่อมลงขึ้นอยู่กับหัวหน้างาน คือ ครูใหญ่ ดังนั้นคุณสมบัติของครูใหญ่จึงเป็นเรื่องที่สำคัญที่ควรพิจารณา ครูใหญ่ควรมีคุณสมบัติที่สำคัญ 2 ประการคือ

1. คุณสมบัติส่วนตัว ครูใหญ่ควรมีคุณสมบัติดังนี้

1.1 ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย

1.2 มีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้ร่วมงาน ผู้ปกครอง และผู้บังคับบัญชา

1.3 มีสุขภาพอนามัยดี

1.4 มีความเฉลียวฉลาด สามารถนำหลักวิชามาตัดสินใจและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

ถูกต้อง มีความคิดริเริ่ม

1.5 มีอารมณ์มั่นคง ไม่บริหารงานด้วยอารมณ์และขาดหลักการและเหตุผล

1.6 มีความรับผิดชอบ ไม่เห็นแก่ตัว และยุติธรรม

1.7 มีความประพฤติดี มีคุณธรรมสูง

1.8 มีความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อติดต่อกับผู้อื่นได้ดี

2. คุณสมบัติทางด้านวิชาการ ครูใหญ่ที่ เป็นผู้มีความรอบรู้ทางด้านวิชาการเป็นอย่างดี จะมีคุณสมบัติดังนี้

2.1 มีพื้นฐานทางด้านวิชาการทั่วไปเป็นพื้นฐานที่สามารถตรวจตราและให้คำแนะนำแก่ครูในโรงเรียนได้โดยไม่ผิดพลาด

2.2 มีความรู้ทางด้านวิชาชีพเป็นอย่างดี ได้แก่ หลักการบริหารโรงเรียน หลักการจัดการศึกษา ปรัชญาการศึกษา การจัดหลักสูตรและวิธีการสอน จิตวิทยาการศึกษา การแนะแนวการศึกษา การวัดผลการศึกษา และวิธีการวิจัยการศึกษา เป็นต้น

2.3 มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบราชการต่าง ๆ อย่างดี เพื่อการปฏิบัติและจะได้ไม่ผิดระเบียบของทางราชการ

2.4 มีประสบการณ์ในการสอนและการบริหารงานโรงเรียนเป็นอย่างดี

2.5 แสวงหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อให้ทันต่อเหตุการณ์และความรู้ใหม่ ๆ เช่น

2.5.1 การอ่านเอกสารหรือหนังสือเกี่ยวกับวิชาชีพ

2.5.2 การฟังปาฐกถาหรือร่วมประชุมทางวิชาการ

2.5.3 การเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมหรือองค์การเกี่ยวกับวิชาชีพ เช่น สมาคมผู้บริหารการศึกษา ฯลฯ

2.5.4 การไปดูโรงเรียนอื่นเพื่อนำความคิดเห็นต่าง ๆ มาดัดแปลงใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในโรงเรียนของตน

ดนัย เทียนพุฒ (2536 : 203 – 206) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้บริหารว่าต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่

1. การมองการณ์ไกล ได้แก่ ความสามารถวางแผนภาพภูมิทัศน์ในอนาคตได้สมจริงและมีการวางแผนและการเตรียมการสำหรับงานในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

2. ความเป็นผู้นำ ได้แก่ กล้าตัดสินใจ มีความอดทน มีความสามารถในการแก้ปัญหา และสามารถโน้มน้าวผู้อื่นให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ได้แก่ มีความคิดริเริ่มสร้างสิ่งใหม่ ๆ สามารถยืดหยุ่นวิธีการเพื่อความสำเร็จของงาน และค้นคว้าวิธีการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

4. มีความสามารถในการเจรจาจูงใจ หรือเป็นนักลอบบี้ ได้แก่ มีความสามารถในการเจรจาต่อรองและเป็นนักมนุษยสัมพันธ์ขั้นสูง

5. มีความคิดเชิงธุรกิจและความรับผิดชอบ ได้แก่ เป็นนักการตลาด ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และมีความรับผิดชอบ

6. ประนีประนอม ได้แก่ สามารถยืดหยุ่นวิธีการเพื่อความสำเร็จของงานและมีความสามารถในการประสานประโยชน์

บันลือ พฤกษ์วัน (จรุง รัตตะมาน และคนอื่น ๆ . 2541 : 14 – 15 ; อ้างอิงจากบันลือ พฤกษ์วัน. 2526 : 150 – 152) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะของผู้ที่ควรเป็นผู้บริหารสถานศึกษาไว้หลายประการ คือ

1. บุคลิกภาพ (Personality) เป็นสิ่งที่กล่าวรวม ๆ ของรูปร่างหน้าตา ท่วงทีวาจา ความแนบเนียนในการเข้าสังคม รวมทั้งความปราณีตในการแต่งกาย ซึ่งนับเป็นสิ่งสำคัญสิ่งแรกที่จะสามารถสร้างความเชื่อถือ เลื่อมใส แก่ผู้พบเห็นเป็นอย่างมาก ดังนั้นบุคลิกภาพจึงมีความสำคัญที่จะ

ช่วยให้หมู่คณะของตนชื่นใจ หากบุคลิกภาพไม่ค่อยดีย่อมต้องใช้ความพยายามอย่างมากที่จะให้หมู่คณะเลื่อมใสได้ บางที่จะต้องแสดงฝีมือในการทำงาน ซึ่งกว่าผลงานจะปรากฏออกมาจะใช้เวลานาน

2. **เชาว์ปัญญา (Intelligence)** หมายถึง ความเฉลียวฉลาด ปฏิภาณของผู้บริหาร มีส่วนสำคัญต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่เป็นอันมาก ผู้ที่มีปฏิภาณไหวพริบดี ย่อมสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคได้แบบเนียนและบังเกิดผลดีแก่งานเป็นอันมาก

3. **ประสบการณ์ในการทำงานในหน้าที่ (Post Experience)** ช่วยให้ปฏิบัติมีความคล่องแคล่วในการตัดสินใจ มองเห็นรูปร่างงาน สามารถที่จะปรับปรุงวิธีการวางแผนงานการจัดการและอื่น ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มาปฏิบัติงานในหน้าที่ใหม่ ๆ

4. **ความรู้และพื้นฐานการศึกษา (Knowledge and Training)** การที่บุคคลจะเป็นผู้นำได้ พื้นฐานความรู้ การศึกษา ย่อมมีส่วนช่วยในการปลูกฝังความเลื่อมใสได้มาก นอกจากนี้เรายังมีความเชื่อว่า การศึกษาวิชาเฉพาะงานในหน้าที่นั้น ๆ มีความสำคัญกว่าความรู้ทั่วไปของบุคคลที่จะดำรงตำแหน่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งบริหารที่สำคัญ ๆ เช่น นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด จะต้องมีการผ่านการอบรมในโรงเรียนเฉพาะในตำแหน่ง นอกเหนือจากวิชาที่ศึกษาเล่าเรียนมาแต่เดิม ยิ่งไปกว่านั้นพื้นฐานของความรู้ยังมีส่วนในการปฏิบัติงานได้ดี

5. **ความมีมนุษยสัมพันธ์ (Human Relationship)** ความสามารถในการที่จะเข้าใจหมู่คณะ ความเห็นอกเห็นใจ การรู้จักความถนัดความสามารถของบุคคลในหมู่คณะย่อมช่วยให้การบริหารดำเนินไปได้อย่างราบรื่น การสร้างน้ำใจในการทำงาน การรู้จักวางตัว การดูแลเอาใจใส่เพื่อนร่วมงานย่อมช่วยให้พลังกลุ่มได้เคลื่อนไหวอย่างสอดคล้องต้องกันได้ดี มนุษยสัมพันธ์มีส่วนช่วยให้สิ่งที่ขัดข้อง ขัดแย้งเบาบางลงเป็นอันมาก เพราะการเข้าถึงจิตใจของบุคคลในหมู่คณะนั้น จะช่วยให้งานดี เกิดความร่วมมือกันอย่างจริงจัง การมีอารมณ์ดีย่อมทำให้หมู่คณะมีกำลังใจในการทำงาน

6. **ความเสียสละและความประพฤติ** ลักษณะสำคัญของผู้บริหารที่จะปฏิบัติงานได้ดี จะต้องเป็นคนเสียสละ ทุม่เทกำลังและสติปัญญาเพื่องาน มีความตั้งใจจริงในการปฏิบัติงานและประพฤติเป็นแบบอย่างแก่เพื่อนร่วมงานได้ รู้จักตัดสินใจ ไม่โลเล ตลอดจนกล้ารับผิดชอบในการดำเนินงานหรือการกระทำของหมู่คณะที่ตนสั่งการไป มีคุณธรรมสูง เมตตาและอื่น ๆ ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญในการทำงาน ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงานด้วยความจริงใจ และอีกสิ่งหนึ่งที่ขาดไม่ได้ คือ ความ ซื่อสัตย์สุจริตในการงานและความยุติธรรม

7. **ความกระตือรือร้นและความอดทน** เป็นคุณสมบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้บริหาร หากหมู่คณะใดที่หัวหน้าหรือผู้นำเป็นคนเหนื่อยหน่าย การงานของหมู่คณะย่อมเฉื่อยชา ไม่เคลื่อนไหว ผู้นำหรือผู้บริหารที่ดีนั้นย่อมมีความตื่นตัว สนใจที่จะทำงานในหน้าที่ให้ก้าวหน้าภารกิจในสถานศึกษานั้นมีขอบเขตกว้างขวางเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างใกล้ชิด ความกระตือรือร้นในการให้บริการ การประชาสัมพันธ์และนำช่วยเหลือในหมู่บ้านย่อมส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างบ้านกับสถานศึกษาบางครั้งอาจพบอุปสรรค ก็ต้องพิจารณาแก้ไขด้วยความอดทนเป็นอย่างมากเช่นกัน เนื่องมาจากสถานศึกษาเป็นหน่วยงานราชการแห่งเดียวของชนบททางไกล ประชาชน

ย่อมยกย่อง เทิดทูนครูมากกว่าในตัวเอง ทั้งนี้เพราะถือว่าเป็นผู้มีหน้าที่อบรมสั่งสอนศิษย์ บทบาทของผู้บริหารจึงกว้างขวาง และผู้บริหารที่ดีนั้นย่อมมีบทบาทเป็นผู้นำในชุมชนอย่างมาก

3.1 มาตรฐานด้านผู้บริหารของ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา(องค์การมหาชน) (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2547 : 6 – 13) สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ได้กำหนดมาตรฐานสำหรับการประเมินภายนอกไว้ 14 มาตรฐาน ด้านผู้บริหารได้กำหนดไว้ 5 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง และการบริหารงานอย่างเป็นระบบครบวงจรให้บรรลุเป้าหมายการศึกษา มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหาร และระบบการบริหารงาน อย่างเป็นระบบ

ตัวบ่งชี้ที่ 2 สถานศึกษามีการบริหารเชิงกลยุทธ์

ตัวบ่งชี้ที่ 3 สถานศึกษามีการบริหารโดยหลักการมีส่วนร่วม

ตัวบ่งชี้ที่ 4 สถานศึกษามีการตรวจสอบและถ่วงดุลย์

มาตรฐานที่ 14 สถานศึกษาส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สถานศึกษามีระบบและกลไกการส่งเสริมความสัมพันธ์ และความร่วมมือกับ ชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 2 สถานศึกษามีกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนาการศึกษา

มาตรฐานที่ 18 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มี 8 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอนและ กิจกรรมเสริมหลักสูตรอย่างหลากหลายเหมาะสมกับธรรมชาติและสนองต่อความต้องการของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน และ กิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักศึกษาหาความรู้ แสวงหาคำตอบ และสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

ตัวบ่งชี้ที่ 3 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน และ กิจกรรมเสริมหลักสูตร ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหา และตัดสินใจ

ตัวบ่งชี้ที่ 4 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตรที่บูรณาการ เชื่อมโยงสาระความรู้ และทักษะด้านต่าง ๆ และแนวคิดของสิ่งที่

เรียนรู้ในห้องเรียนกับความจริงของชีวิต รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่ต้องปฏิบัติในสังคมร่วมกับผู้อื่น

ตัวบ่งชี้ที่ 5 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่ส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

ตัวบ่งชี้ที่ 6 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วน ทั้งด้านดนตรี ศิลปะและกีฬา

ตัวบ่งชี้ที่ 7 สถานศึกษามีการประเมินพัฒนาการของผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย และต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่ 8 สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการบริหาร กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน และรักสถานศึกษา

มาตรฐานที่ 20 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำและมีความสามารถในการบริหารจัดการ มี 6 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 ผู้บริหารมีความคิดริเริ่ม และมีวิสัยทัศน์

ตัวบ่งชี้ที่ 2 ผู้บริหารมีความรู้ ความสามารถในการบริหาร

ตัวบ่งชี้ที่ 3 ผู้บริหารมีความสามารถเป็นผู้นำทางวิชาการ

ตัวบ่งชี้ที่ 4 ผู้บริหารมีความมุ่งมั่น อุทิศตนในการทำงาน และเป็นแบบอย่างที่ดี

ตัวบ่งชี้ที่ 5 ผู้บริหารมีความเป็นประชาธิปไตย

ตัวบ่งชี้ที่ 6 สถานศึกษามีการบริหารที่มีประสิทธิผล และผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจในการบริหาร

มาตรฐานที่ 25 สถานศึกษามีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น มีสื่อการเรียนการสอนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มี 2 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 สถานศึกษามีหลักสูตรและเนื้อหาสาระของหลักสูตรที่เหมาะสม สอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษา และความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น

ตัวบ่งชี้ที่ 2 สถานศึกษามีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้

3.2 มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้านผู้บริหาร(สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). 2547 : 12 – 17) ได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ 18 มาตรฐาน และมีด้านผู้บริหารสถานศึกษา 3 มาตรฐาน ดังนี้

มาตรฐานที่ 11 ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ และมีความสามารถในการบริหารจัดการ มี 4 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีความคิดริเริ่ม มีวิสัยทัศน์ และเป็นผู้นำทางวิชาการ

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความสามารถในการบริหารงานวิชาการและการจัดการ

ตัวบ่งชี้ที่ 4 การบริหารมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล ผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจ

มาตรฐานที่ 12 สถานศึกษามีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหารงานและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบครบวงจร มี 5 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการจัดองค์กร โครงสร้าง ระบบการบริหารงานที่มีความคล่องตัวสูงและปรับเปลี่ยนได้ตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการจัดการข้อมูลสารสนเทศอย่างครอบคลุมและทันต่อการใช้งาน

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีระบบประกันคุณภาพภายในที่ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่ 5 ผู้รับบริการและผู้เกี่ยวข้องพึงพอใจผลการบริหารงานและการพัฒนา

ผู้เรียน

มาตรฐานที่ 13 สถานศึกษามีการบริหารและจัดการศึกษาโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มี 5 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการกระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการบริหารเชิงกลยุทธ์ และใช้หลักการมีส่วนร่วม

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีคณะกรรมการสถานศึกษาร่วมพัฒนาโรงเรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีรูปแบบการบริหารที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีการตรวจสอบและถ่วงดุลย์

3.3 มาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษาปราชญ์บุรี ด้านผู้บริหาร(สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราชญ์บุรี. 2547 : 2 – 3) กำหนดมาตรฐานด้านผู้บริหารไว้ 2 มาตรฐานดังนี้

มาตรฐานที่ 1 ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ มีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการบริหารจัดการและเป็นแบบอย่างที่ดี มี 8 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีความคิดริเริ่มและมีวิสัยทัศน์ในการจัดการศึกษาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง

ตัวบ่งชี้ที่ 2 เป็นผู้นำทางวิชาการ

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีความรู้ ความสามารถในการบริหาร

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีความมุ่งมั่น อุทิศตนในการทำงาน และเป็นแบบอย่างที่ดี

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีความเป็นประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็น คิดและตัดสินใจ บนพื้นฐานของบุคคลทั่วไป

ตัวบ่งชี้ที่ 6 มีมนุษยสัมพันธ์ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และเป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป

ตัวบ่งชี้ที่ 7 มีแผนและยุทธศาสตร์ในการบริหารจัดการที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน

ตัวบ่งชี้ที่ 8 มีความประพฤติดี มีความรับผิดชอบ เป็นที่รักของบุคคลทั่วไป

มาตรฐานที่ 2 สถานศึกษามีการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ มี 11 ตัวบ่งชี้ คือ

ตัวบ่งชี้ที่ 1 มีการจัดองค์กร โครงสร้างการบริหารและระบบการบริหารงาน

ตัวบ่งชี้ที่ 2 มีการบริหารเชิงกลยุทธ์ ยึดหลักการมีส่วนร่วม และมีระบบการตรวจสอบ

ตัวบ่งชี้ที่ 3 มีหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ท้องถิ่น และเป้าหมายของการศึกษาของชาติ

ตัวบ่งชี้ที่ 4 มีการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้ทันสมัยและเหมาะสมกับบริบทของ สถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้ที่ 5 มีระบบการประกันคุณภาพภายใน

ตัวบ่งชี้ที่ 6 มีระบบการนิเทศ ติดตาม และรายงานผลในทุกงาน/โครงการ/กิจกรรม

ตัวบ่งชี้ที่ 7 มีการพัฒนาบุคลากรอย่างทั่วถึง ต่อเนื่องตรงตามความต้องการของ สถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 8 มีระบบการควบคุมภายใน

ตัวบ่งชี้ที่ 9 จัดอาคารสถานที่ แหล่งการเรียนรู้ สภาพแวดล้อม และสิ่งอำนวยความสะดวก ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน

ตัวบ่งชี้ที่ 10 ประสานความร่วมมือกับผู้ปกครอง ท้องถิ่น องค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน และคณะกรรมการสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียนและสถานศึกษา

ตัวบ่งชี้ที่ 11 มีระบบการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน

จากมาตรฐานในแต่ละระดับที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าในทุกระดับได้กำหนดมาตรฐานของ ผู้บริหารที่เหมือนกัน คือ ด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำและมนุษยสัมพันธ์ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษา ถึง คุณลักษณะของผู้บริหารใน 3 ด้าน ตามมาตรฐานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปราจีนบุรี คือ วิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำและมนุษยสัมพันธ์

4. ด้านวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา

ในการปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้ดำเนินการ จัดการศึกษาของโรงเรียน เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน ดังนั้น ผู้บริหารจึงเป็นบุคคลสำคัญ และมีความจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนยุคใหม่จะต้องเป็นผู้มี วิสัยทัศน์อันกว้างไกล มองอนาคตโรงเรียนในทางสร้างสรรค์ (รุ่ง แก้วแดง.2541 : 278) สอดคล้อง กับ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542 :4) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มี บทบาทในการมองการณ์ไกล มีวิสัยทัศน์ มีสามัญสำนึก กล้าคิด กล้าทำ โดยผู้บริหารเป็นทั้งผู้เริ่มต้น ผู้ผลักดัน และผู้เปลี่ยนแปลงให้บรรลุผลสำเร็จ

วิสัยทัศน์ เปรียบเสมือนแผนที่เดินทางขององค์กร รายละเอียดทุกอย่างในวิสัยทัศน์จะ ช่วยทำให้องค์การเดินไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางได้อย่างถูกต้องและประสบผลสำเร็จตามปรารถนา วิสัยทัศน์ช่วยให้ผู้บริหารและผู้นำสามารถคาดคะเนและใช้ประโยชน์ของการคาดคะเนได้ดีกว่าผู้อื่น

เพราะการที่มองเห็นอนาคตได้ชัดเจนจะทำให้ผู้บริหารสามารถเตรียมการแก้ปัญหาและเตรียมการดำเนินการต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิชัย วงศ์ใหญ่. 2543 :3)

วิสัยทัศน์ เป็นคุณลักษณะด้านหนึ่งของผู้บริหารที่มีความสำคัญ กล่าวคือ วิสัยทัศน์เป็นศิลปะแห่งการมองเห็นในสิ่งที่ไม่สามารถจะมองเห็นได้ เป็นการมองอย่างมีจินตนาการหรือจินตภาพที่สามารถพลิกผันเปลี่ยนสิ่งต่าง ๆ ที่ไร้ประโยชน์ให้กลับเป็นประโยชน์ พลิกสถานการณ์ที่เลวร้ายให้กลับเป็นดี ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์จะสามารถมองเห็นการณ์ไกลว่า ต่อไปในอนาคตข้างหน้าจะมีอะไรเกิดขึ้นและจะต้องเตรียมการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งเทคโนโลยีที่แปลก ๆ ใหม่ ๆ เหล่านั้นอย่างไร (ปราชญา กล้าผจญ. 2544 :188) นอกจากนั้นคุณลักษณะที่ผู้บริหารโรงเรียนควรจะมีเป็นอย่างยิ่งในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งโลกาภิวัตน์และการก้าวเป็นผู้นำมืออาชีพต่อไปนั้นวิสัยทัศน์เป็นคุณลักษณะที่สำคัญด้านหนึ่งที่จะทำให้ผู้บริหารสามารถบริหารจัดการศึกษาได้อย่างประสบความสำเร็จ (สุทัศน์ อนุพันธ์. 2542 :16 -20)

ความหมายของวิสัยทัศน์

ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้คำจำกัดความของวิสัยทัศน์ ดังนี้

บลูมเบิร์ก และกรีนฟิลด์ (Blumberg & Greenfield. 1986 : 227 – 228) กล่าวว่า วิสัยทัศน์ หมายถึง ความสามารถที่มองเห็นความแตกต่างของสิ่งที่เป็นอย่างอยู่ในขณะนี้กับสิ่งที่แตกต่างกันในอนาคตที่ต้องการและกระทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปสู่สภาพที่ต้องการในอนาคตได้

เซอร์จิอวานนี (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. 2538 : 2 ;อ้างอิงจาก Sergiovanni. 1987) ได้อธิบาย วิสัยทัศน์ คือภาพในใจ (Mindscape) ซึ่งเป็นเครื่องชี้นำการปฏิบัติและการตัดสินใจของบุคคล Mindscape นี้เราไม่สามารถเห็นด้วยตาไม่เหมือนกับสภาพภูมิประเทศ (Landscape) ซึ่งเราสามารถมองเห็นด้วยตา

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2538 : 7) ให้ความหมายว่า วิสัยทัศน์ คือ ภาพขององค์กรในอนาคต เป็นภาพที่มีความเฉพาะเจาะจง (Unique) ได้พัฒนาแล้ว (Improved) และสามารถบรรลุถึงได้ (Attainable) ผู้นำจะต้องมองไปข้างหน้า มีทิศทางที่ชัดเจน มีทิศทางที่ต้องการจะให้องค์กรไปทางนั้นและบรรลุสภาพการณ์ที่ปรารถนาได้

วีรวัดน์ ปันนิตามัย (2538 :16) กล่าวว่า วิสัยทัศน์ คือผลจากการรู้คุณค่าของอดีต หรือในอนาคต เข้าใจสภาพปัจจุบันและเตรียมการเพื่ออนาคตที่พึงประสงค์ที่มีความเป็นไปได้

รุ่ง แก้วแดง (2539 : 129) กล่าวว่า วิสัยทัศน์ เป็นภาพในอนาคตขององค์กรที่ผู้นำและสมาชิกในองค์กรร่วมกันวาดฝันหรือจินตนาการขึ้น โดยมีพื้นฐานอยู่บนความจริงในปัจจุบัน เชื่อมโยงวัตถุประสงค์ ภารกิจ ค่านิยม และความเชื่อมั่นเข้าด้วยกัน พร้อมทั้งพรรณให้เห็นทิศทางขององค์กรอย่างชัดเจน มีพลังท้าทาย ทะเยอทะยานมีความเป็นไปได้

สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (2540 : 13) กล่าวว่า วิสัยทัศน์ หมายถึง การกำหนดจุดหมายปลายทางที่ต้องการในอนาคต และมุ่งไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น

ทศพร ประเสริฐสุข (2541 :) ให้ความหมายไว้ว่า วิสัยทัศน์ เป็นภาพในอนาคตที่เราอยากให้เกิดขึ้นจริง ๆ เป็นระบบที่มีรากฐานมาจากความจริงในปัจจุบัน และการคาดการณ์ในอนาคตอย่างมีความมุ่งมั่น ทำให้คนในองค์กรได้ร่วมกันสำรวจโอกาสที่จะเติบโตและมุ่งมั่นให้ภาพนั้นเกิดขึ้นจริงให้ได้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในองค์การในทิศทางที่กว้างกว่าเดิม

ประชุม โพธิกุล (2542 : 22) ได้กล่าวว่า วิสัยทัศน์ เป็นภาพของอนาคต ที่องค์การอยากให้เป็น ซึ่งโดยปกติแล้วจะแสดงออกมาในข้อความของวิสัยทัศน์ ที่เป็นการสะท้อนค่านิยม เป้าหมาย ความมุ่งมั่นขององค์การนั้นร่วมกัน

พัฒน์จิ โกญจนาท (2542 : 23) ให้ความหมายว่า วิสัยทัศน์ เป็นการชี้ทิศทางในอนาคตที่ควรมาจากปัญญา ความเป็นไปได้และสอดคล้องกับเป้าหมายของหน่วยงานนั้น ๆ ทั้งนี้ภาพในอนาคตดังกล่าวจะสะท้อนความจริง น่าเชื่อถือ และดึงดูดใจให้มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อไปสู่เป้าหมาย และนำไปสู่สิ่งที่ดีกว่า

จากแนวคิดที่กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า วิสัยทัศน์ หมายถึง ความสามารถของผู้บริหาร สถานศึกษาที่สามารถคาดการณ์ภาพขององค์การในอนาคตที่แตกต่างจากปัจจุบัน อย่างเป็นระบบ มีความเฉพาะเจาะจง เชื่อมโยงอดีตสู่อนาคต โดยที่ภาพนั้นมีความชัดเจน และเป็นไปได้ มีเป้าหมายที่เด่นชัด สามารถวางแผน กำหนดแนวทางในการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย

ลักษณะของผู้ที่มีวิสัยทัศน์ตามที่ วีรวรรณ บันนิตมัย (2538 :29) ได้อธิบายไว้มีลักษณะดังนี้

1. มีความสามารถของสมองที่คิดคาดคะเนและเรียนรู้จากประสบการณ์ได้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มุ่งอนาคตมากกว่าการอนุรักษ์นิยม สังเคราะห์ข้อมูลได้เหมาะสมกับสถานการณ์ จำเป็น
2. วางแผนกลยุทธ์ได้ดี มีมุมมองที่ยาวไกลสามารถวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบันและมองเห็นภาพที่ควรจะเป็นในอนาคตได้
3. มองภาพกว้างแล้วมุ่งสู่ภาพเล็ก คิดแบบนิรนัย รู้และเข้าใจนโยบาย เป้าหมายขององค์การ สามารถจำแนกเป้าหมายออกจากวิธีการ ยึดหยุ่นในแนวทางที่จะมุ่งเข้าสู่เป้าหมาย
4. มีความกระตือรือร้นในการรับรู้และเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ ๆ กระตุ้นริเริ่มให้มีและใช้นวัตกรรมอยู่เสมอ ไวต่อสิ่งใหม่อย่างพิถีพิถัน
5. ไม่ยึดมั่นถือมั่นในอัตรา สนับสนุนผู้ปฏิบัติงานที่มีความสามารถในการพัฒนาศักยภาพให้บังเกิดผลสูงสุด และเปิดใจกว้างรับประสบการณ์ใหม่
6. มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ทะเยอทะยาน เน้นที่ผลกระทบเชิงสร้างสรรค์ มุ่งหาความสำเร็จใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2538 : 2 – 27) ได้อธิบายไว้ว่าวิสัยทัศน์ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ผู้บริหารจำเป็นจะต้องสร้าง โดยมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. ผู้บริหารจะต้องเข้าใจองค์การอย่างลึกซึ้ง ผู้บริหารจะต้องเข้าใจภารกิจขององค์การ เข้าใจเป้าหมาย และวัตถุประสงค์เดิมขององค์การ จะต้องเข้าใจวัฒนธรรมขององค์การ จะต้องเข้าใจ สิ่งที่สมาชิกในองค์การมีความเชื่อร่วมกัน ผู้บริหารจำเป็นจะต้องเข้าใจ ความต้องการและค่านิยมของ สมาชิกภายในองค์การจะต้องวิเคราะห์เพื่อหาจุดแข็ง และจุดอ่อนขององค์การ จุดแข็งขององค์การคือ คุณลักษณะที่สามารถนำไปใช้เพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์การสำหรับจุดอ่อนนั้นคือ คุณลักษณะ ที่ไปขัดขวางการบรรลุเป้าหมายขององค์การ

2. ผู้บริหารจะต้องเข้าใจสิ่งแวดล้อม เนื่องจากองค์การทางการศึกษาตั้งอยู่ในสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบต่อองค์การ ผู้บริหารจำเป็นจะต้องจัดดำเนินการให้้องค์การ สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เมื่อสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไป องค์การก็จำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นจะต้องศึกษาสภาพปัจจุบันของสิ่งแวดล้อม และศึกษาแนวโน้มของสิ่งแวดล้อม ด้วย ผู้บริหาร จำเป็นจะต้องศึกษาลูกค้า ซึ่งลูกค้าขององค์การทางการศึกษาก็คือ ผู้เรียน ผู้บริหารจำเป็นจะต้องเข้าใจความต้องการและความคาดหวังของผู้เรียน นอกจากนั้นผู้บริหารจำเป็น จะต้องเข้าใจ คู่แข่ง คู่แข่งมิใช่ศัตรูแต่เป็นองค์การที่ประกอบกิจกรรมหรือภารกิจเหมือนกัน การ จัดการที่ดีขององค์การทางการศึกษานั้น จำเป็นจะต้องมีความสามารถในการแข่งขัน จำเป็นจะต้อง สร้างภาพลักษณ์ เพื่อจูงใจ ผู้เรียน เมื่อผู้เรียนเข้ามาเรียนแล้วจะได้มีความพึงพอใจ ผู้บริหาร จำเป็นจะต้องวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมเพื่อแสวงหาโอกาสและหลีกเลี่ยงความเสี่ยงหรืออุปสรรค

การที่ผู้บริหารจะเข้าใจองค์การและเข้าใจสิ่งแวดล้อมนั้น จำเป็นจะต้องหาข้อมูลที่ทันสมัย และเชื่อถือได้ การแสวงหาข้อมูลนั้นจำเป็นจะต้องหาข้อมูลอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เนื่องจากวิสัยทัศน์เป็นภาพอนาคตที่พึงปรารถนาขององค์การ และอยู่ในวิสัยที่จะบรรลุถึงได้ ดังนั้น การสร้างวิสัยทัศน์นั้นผู้บริหารจำเป็นจะต้องรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยคำนึงถึงจุดแข็งและ จุดอ่อนขององค์การ ตลอดจนคำนึงถึงเงื่อนไขต่าง ๆ ขององค์การ และประการสำคัญก็คือวิสัยทัศน์ที่ สร้างนั้นจะต้องสอดคล้องกับองค์การ และสิ่งแวดล้อม

ในการสร้างวิสัยทัศน์นั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องพัฒนาตนเองให้มีความสามารถในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. การมองการณ์ไกล
2. การมองย้อนกลับไปข้างหน้า
3. การมองผลกระทบ และแนวโน้ม
4. การมององค์การในภาพรวม
5. การคาดคะเนแรงต่อต้านต่าง ๆ
6. การวิเคราะห์จุดแข็ง และจุดอ่อนขององค์การ
7. การมีความมุ่งมั่นหรือความสนใจที่จะเปลี่ยนแปลง
8. การทดสอบว่าวิสัยทัศน์ที่สร้างขึ้นนั้นสอดคล้องกับเป้าหมายขององค์การและ

ความสามารถขององค์การหรือไม่

ความสำคัญของวิสัยทัศน์

วิสัยทัศน์มีความสำคัญทั้งต่อบุคคลและต่อองค์กร ดังที่ นานาส (วีรวัฒน์ ปันนิตามัย. 2538 : 17 ; อ้างอิงจาก Nanus. 1992) ได้เสนอว่า วิสัยทัศน์มีความสำคัญตามบทบาท 4 ประการ คือ

1. ก่อให้เกิดความรู้สึกน่าสนใจ น่าดึงดูด กระตุ้นให้บุคคลเกิดความรักความผูกพัน เกิดความมุ่งมั่นพยายามปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ด้วยความเต็มใจ เพื่อการปรับปรุงพัฒนา เพื่อความก้าวหน้า

2. ก่อให้เกิดความหมายในชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนบุคคล ทำงานและมีชีวิตอยู่อย่างมีเป้าหมายด้วยความภาคภูมิใจ อุทิศเสียสละและมุ่งมั่นคุณภาพของงาน

3. ช่วยกำหนดมาตรฐานความเป็นเลิศที่โดดเด่น

4. เป็นตัวเชื่อมความเป็นอดีต โดยเฉพาะเชื่อมปัจจุบันเข้ากับอนาคต

บุญเชื้อ จุฑาพรธนาชาติ (2544 :16) กล่าวว่า วิสัยทัศน์มีความสำคัญในการช่วยกระตุ้นให้บุคคลเกิดความรักความผูกพัน เกิดความมุ่งมั่นพยายามปฏิบัติตามวิสัยทัศน์ด้วยความเต็มใจ เสียสละ มุ่งมั่นที่จะปฏิบัติงานสู่เป้าหมาย เพื่อความเจริญก้าวหน้าและความเป็นเลิศขององค์กร

สรุปได้ว่า วิสัยทัศน์มีความสำคัญในการกระตุ้นในบุคคลในองค์กรเกิดความรักความผูกพัน ทำงานอย่างมีเป้าหมาย โดยมุ่งเน้นไปที่คุณภาพของงาน และความเป็นเลิศขององค์กร

โครงสร้างของวิสัยทัศน์

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2538 : 8 – 9) ได้กล่าวถึงโครงสร้างของวิสัยทัศน์ ว่ามีประเด็นที่ต้องพิจารณาใน 2 ประเด็น ดังนี้

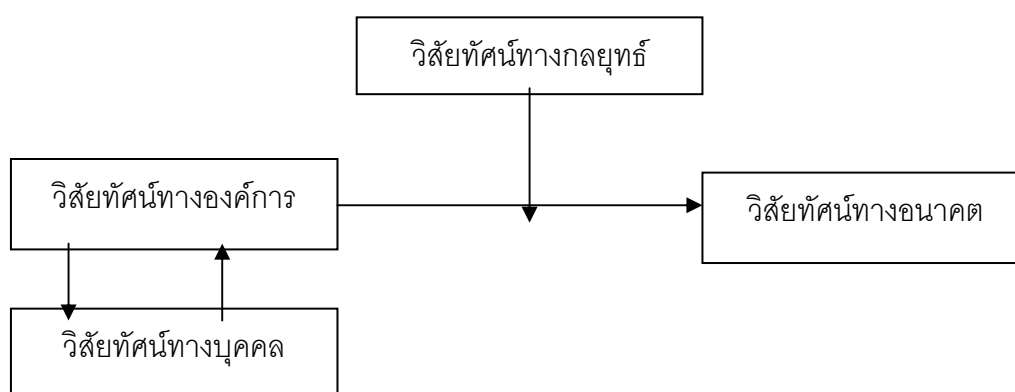
1. องค์ประกอบของวิสัยทัศน์ ซึ่งให้เห็นว่า วิสัยทัศน์ คือ การพัฒนาการสื่อสารหรือการเผยแพร่ และการนำไปปฏิบัติของภาพลักษณ์ที่พึงปรารถนาในอนาคต ซึ่งมีองค์ประกอบอยู่ 4 ประการ ที่มี ปฏิสัมพันธ์กันของวิสัยทัศน์ของผู้นำ ได้แก่

1.1 วิสัยทัศน์ขององค์กร (Organization Vision) เป็นวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวกับภาพกว้างและสมบูรณ์ของระบบองค์กรในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ภายในสิ่งแวดล้อม นั่นคือ วิสัยทัศน์ทางองค์กรเป็นการมององค์กรปัจจุบันในภาพรวม มิได้มองเฉพาะองค์กรเท่านั้น แต่มองสิ่งแวดล้อมขององค์กรด้วย

1.2 วิสัยทัศน์ทางอนาคต (Future Vision) เป็นการสร้างภาพของระบบองค์กรภายในสิ่งแวดล้อม ณ จุด ๆ หนึ่งหรือเวลาใดเวลาหนึ่ง นั่นคือ วิสัยทัศน์ทางอนาคตเป็นการสร้างภาพว่าองค์กรในอนาคตควรจะเป็นอย่างไร

1.3 วิสัยทัศน์ทางบุคคล (Personal Vision) เป็นวิสัยทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับกลยุทธ์ในการพัฒนา การกำหนดตำแหน่งของบุคคลและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นการเชื่อมโยงระหว่างผู้นำกับองค์กร เป็นความสามารถของผู้นำที่จะระบุ ชี้แจง เคลื่อนย้าย ประสานทักษะและทรัพยากรต่าง ๆ

1.4 วิสัยทัศน์ทางกลยุทธ์ (Strategic Vision) เป็นวิสัยทัศน์ที่อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง เป็นการเปลี่ยนวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติ เป็นการเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นจริงในปัจจุบัน (Organization Vision) กับความเป็นไปได้ในอนาคต (Future Vision) ในวิถีทางที่เฉพาะเจาะจง (Personal Vision) ซึ่งเหมาะกับองค์กรและผู้นำ วิสัยทัศน์ทางกลยุทธ์ก็คือ การบริหารการเปลี่ยนแปลง องค์ประกอบของวิสัยทัศน์ดังกล่าวข้างต้น สามารถเขียนแผนภูมิดังนี้

ภาพประกอบ 6 องค์ประกอบของวิสัยทัศน์

ที่มา : เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2538 : 8

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าวิสัยทัศน์ เป็นความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการสร้างภาพที่พึงปรารถนาที่สามารถบอกได้ถึงความแตกต่างระหว่างภาพองค์กรในปัจจุบันกับภาพองค์กรที่พึงปรารถนาในอนาคตได้ โดยภาพนั้นมีความเป็นไปได้ มีเป้าหมายชัดเจน มีการวางแผน กำหนดแนวทางหรือวิธีการในการปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรได้ เห็นได้จากการปฏิบัติของผู้บริหารที่สามารถคาดคะเนและเรียนรู้จากประสบการณ์ได้ดี มีความคิดสร้างสรรค์มีเหตุมีผล มีความกระตือรือร้นในการรับรู้และริเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ ๆ กระตุ้นให้มีการใช้นวัตกรรม ส่งเสริมสนับสนุนผู้ปฏิบัติงานที่มีความสามารถให้พัฒนาศักยภาพให้บังเกิดผลสูงสุด เปิดใจกว้างรับประสบการณ์ใหม่อยู่ตลอดเวลา การจะเปลี่ยนวิสัยทัศน์ไปสู่การปฏิบัติได้นั้นผู้นำจะต้องมีความรอบรู้ ทักษะและประสบการณ์ในวิสัยทัศน์ทางกลยุทธ์ และจะต้องทำให้วิสัยทัศน์ทางบุคคล วิสัยทัศน์ทางอนาคต และวิสัยทัศน์ทางองค์กรมีความกระจ่างและชัดเจน

ลักษณะของวิสัยทัศน์ที่ดี

ในเรื่องลักษณะของวิสัยทัศน์ที่ดี นานาส (วีรวุฒน์ ปันนิตามัย. 2538 : 23 ; อ้างอิงจาก Nanus.1992) กล่าวว่า วิสัยทัศน์ที่ดีควรประกอบด้วย

1. มีความเหมาะสมกับวัฒนธรรม ค่านิยม ประเพณีขององค์กร
2. เป็นอุดมคติที่บ่งชี้ถึงมาตรฐานของความเป็นเลิศที่ต้องการ ช่วยทำให้เป้าหมายและทิศทางของการปฏิบัติหน้าที่ชัดเจนยิ่งขึ้น
3. น่าเชื่อถือ

4. โน้มน้าวจิตใจให้ปฏิบัติ
5. แสดงออกมาอย่างชัดเจน ง่ายต่อการทำความเข้าใจ
6. มีคุณลักษณะมุ่งทะเยอทะยาน มุ่งสู่ความสำเร็จ
7. ปบอกลงถึงความสามารถ ความต้องการที่มีลักษณะเฉพาะตัวขององค์การ

วีรวรรณ ปันนิตามัย (2538 : 21 – 24) กล่าวว่า วิสัยทัศน์ที่ดีต้องมีลักษณะ ลึก กว้าง ไกล และสูง ซึ่งแสดงถึงความไม่ผิวเผิน ไม่ใช่ลักษณะการสร้างภาพที่เน้นเชิงปริมาณโดยขาดความพร้อม ขาดทรัพยากรรองรับ ขาดการผลักดันให้บังเกิดการปฏิบัติอย่างกว้างขวาง แม้วิสัยทัศน์จะมองแคบได้ แต่ก็ใช้เป็นเครื่องมือที่จุดใดจุดหนึ่ง เป็นการมองสร้างภาพที่มีมุมมองที่สังเคราะห์สร้างเป็น ภาพรวม พิจารณาจุดเด่น จุดด้อย โอกาส สภาพปัญหาและปัจจัยคุกคามในระยะสั้นและระยะยาว นอกจากนี้แล้ววิสัยทัศน์ที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. การบรรลุถึงได้ (Attainable or achievable) มวลความคิดที่กำหนดเป็นวิสัยทัศน์นั้นต้องปฏิบัติได้ เป็นความแตกต่างที่สมเหตุสมผลภายใต้กรอบเวลาที่แน่นอน
2. เห็นได้ในเชิงพฤติกรรม (Behavioral) ฐานของความคิดที่กำหนดวิสัยทัศน์ คือ ความสามารถของสมองที่เรียกว่ากระบวนกรรม (Paradigm) ชุดของความเชื่อที่มองโลก ปฏิบัติต่อโลก วิสัยทัศน์ที่ดี มีประสิทธิภาพจะไม่หยุดเพียงแค่วิธีการสร้างภาพฉายไปในอนาคต ซึ่งยังถือเป็นวิสัยทัศน์ส่วนบุคคล แต่จะเป็นวิสัยทัศน์ร่วม สร้างความคิด ความเชื่อ ค่านิยมพื้นฐานร่วมกัน ช่วยกันผลักดัน แสดงออกเป็นพฤติกรรม ให้เห็นผล
3. น่าท้าทาย (Challenging) การกำหนดวิสัยทัศน์จะกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็นของผู้เกี่ยวข้อง ท้าทายความสามารถของผู้ปฏิบัติ
4. พึงปรารถนา (Desirable) วิสัยทัศน์มักแสดงออกเป็นข้อเรียกร้องที่พึงประสงค์โน้มนำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
5. เน้นการปฏิบัติล่วงหน้า (Proactive) ลักษณะของวิสัยทัศน์ที่ดีจะไม่ย้อนรอยอดีต วิสัยทัศน์เป็นการรู้สึกไวต่อสภาพแวดล้อมอยู่เสมอ รู้เท่าทันแล้วมีการปฏิบัติการณ์ล่วงหน้าผ่านผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ใช้มาตรการป้องกันมากกว่าแก้ไขและปราบปราม
6. มีความเป็นกลยุทธ์ (Strategic) ที่มุ่งสู่อนาคต ซึ่งการวางแผนกลยุทธ์จะไม่มี ความหมายใด ๆ หากปราศจากวิสัยทัศน์ที่เป็นกลยุทธ์
7. คำนึงค่า (Worthwhile) คุณค่าและประโยชน์ของวิสัยทัศน์ที่ดีจะบังเกิดให้เห็นเมื่อเวลาผ่านไประยะเวลาหนึ่ง

สรุปได้ว่า วิสัยทัศน์ที่ดีจะปบอกลงถึงความต้องการขององค์การมีความชัดเจนสามารถปฏิบัติได้ มีความน่าเชื่อถือ ทำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอยากรู้อยากเห็น เป็นเรื่องท้าทาย เน้นในเรื่อง การปฏิบัติการณ์ล่วงหน้าในระยะยาว ที่สำคัญคือ ต้องสอดคล้องกับภารกิจ วัฒนธรรม ค่านิยมของ องค์การและความคาดหวังของชุมชน

วิสัยทัศน์กับผู้บริหาร

สิ่งหนึ่งที่นักวิชาการทั้งหลายยอมรับตรงกันคือ วิสัยทัศน์ทำให้ผู้นำแตกต่างจากผู้บริหาร กล่าวคือ ผู้นำจะปฏิบัติงานนอกเหนือจากเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่เป็นภาระหน้าที่ตามปกติ โดยจะเลือกกระทำบางอย่างที่มีความสำคัญและมีคุณค่าต่อองค์กร ขณะที่ผู้บริหารจะกระทำทุกสิ่งทุกอย่างตามภาระหน้าที่เพียงเพื่อให้ถูกต้องเท่านั้น (มาร์ศรี สุธานี.2540 : 39 ; อ้างอิงจาก

Sergiovanni and others.1987 : 73) เช่นเดียวกับที่เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์ (2538 :5) ได้ยืนยันเรื่องนี้ว่า ผู้นำกับผู้บริหารแตกต่างกันที่วิสัยทัศน์ ผู้นำที่ดี คือ ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ว่าต้องการจะให้องค์กรไปในทางไหนและจะทำให้องค์กรบรรลุจุดหมายปลายทางได้อย่างไร วิสัยทัศน์จะทำให้ผู้นำมองเห็นอะไรเป็นสิ่งสำคัญที่ แท้จริงขององค์กรและสามารถคาดการณ์และสามารถกำหนดภาพในอนาคตขององค์กรได้ว่าต้องการให้เป็นอย่างไรจึงสามารถกำหนด กิจกรรมและแนวทางปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามต้องการโดยไม่ต้องเสียเวลากระทำในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์หรือไม่มีความสำคัญ

สำหรับผู้บริหารสถานศึกษานั้นจำเป็นต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์อย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานในสถานศึกษามีกิจกรรมและขอบข่ายงานอย่างกว้างขวาง ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีศักยภาพสูงในการค้นหาสิ่งซึ่งต้องการจะให้สถานศึกษาเป็นไปในอนาคต ดังที่เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni.1984 :7) เสนอความคิดว่า ผู้บริหารสถานศึกษาที่จะจัดการศึกษาสู่ความเป็นเลิศได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มี วิสัยทัศน์ เพราะผู้บริหารสถานศึกษาจะสามารถเลือกเน้น สนใจสิ่งที่เป็นความสำคัญแล้วเป็นค่านิยมของสถานศึกษา ซึ่งจะแสดงให้เห็นสมาชิกรับรู้ได้โดยการกระทำและคำพูดที่จะทำให้สมาชิกมีความเข้าใจตรงกันว่าอะไรคือเป้าหมายสำคัญของสถานศึกษาและทุกคนจะปฏิบัติงานของตนเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น

ในสถานศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษานั้นจำเป็นต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์อย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานในสถานศึกษามีกิจกรรมและขอบข่ายงานอย่างกว้างขวาง ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีศักยภาพสูงในการค้นหาสิ่งซึ่งต้องการจะให้สถานศึกษาเป็นไปในอนาคต ดังที่ เซอร์จิโอวานนี (Sergiovanni.1984 :7) เสนอความคิดว่า ผู้บริหารที่จัดการศึกษาสู่ความเป็นเลิศได้นั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ เพราะผู้บริหารสถานศึกษาจะสามารถเลือกเน้น สนใจสิ่งที่เป็นความสำคัญและเป็นค่านิยมของสถานศึกษา ซึ่งจะแสดงให้เห็นสมาชิกรับรู้ได้โดยการกระทำและคำพูดที่จะทำให้สมาชิกมีความเข้าใจตรงกันว่าอะไรคือเป้าหมายสำคัญของสถานศึกษาและทุกคนจะปฏิบัติงานของตนเพื่อบรรลุเป้าหมายนั้น

ในสถานศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษามีวิสัยทัศน์นั้น วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาจะก่อให้เกิดแนวนโยบายในการบริหารหรือแนวคิดใหม่ ๆ ในการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งอาจกำหนดเป็นปรัชญาของโรงเรียน และอาจหล่อหลอมสู่แผนการปฏิบัติงานซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการประสานกิจกรรม ต่าง ๆ ในอันที่จะบรรลุและตอบสนองต่อเป้าหมายที่วางไว้ ส่วนสถานศึกษาที่ผู้บริหารสถานศึกษาไม่มีวิสัยทัศน์นั้น วิธีปฏิบัติในสถานศึกษาจะไม่มีเป้าหมายชัดเจน จะสนใจปฏิบัติ

กิจกรรมต่าง ๆ ทุกอย่างภายในสถานศึกษาอย่างทั่วถึงแต่โดยผิวเผิน (Sergiovanni and Starratt.1993 :192-194)

จากที่กล่าวมาแล้วนี้แสดงให้เห็นว่า วิสัยทัศน์เป็นคุณสมบัติสำคัญที่ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษามีความเป็นผู้นำที่ดี และในสถานศึกษาที่มีประสิทธิผลนั้นย่อมต้องการ ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นผู้นำ และเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ เพราะวิสัยทัศน์จะทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถตัดสินใจกระทำการบางสิ่งบางอย่างที่เห็นว่ามีสำคัญและมีคุณค่าต่อสถานศึกษาอย่างแท้จริง และวิสัยทัศน์จะช่วยประสานพลังทั้งหลายของสมาชิกในองค์กรให้ทำกิจกรรมทุกกิจกรรมได้สอดคล้องสนองต่อ เป้าหมายขององค์กร ซึ่งเป็ผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถบริหารงานได้ประสพผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้

สรุปได้ว่า วิสัยทัศน์เป็นตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่งในการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จและก้าวหน้า ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ควรมีลักษณะดังนี้ คือเป็นผู้ที่มีความสามารถมองเห็นความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันกับสิ่งที่ต้องการให้เป็นในอนาคตและสามารถกระทำการกิจกรรมเพื่อเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบันไปสู่สภาพที่ต้องการในอนาคตได้สำเร็จ เช่นสามารถวางแผนอนาคตได้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ นำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้บริหารงานในโรงเรียน กล้าตัดสินใจในอนาคตได้ มีวิธีการบริหารจัดการได้สอดคล้องกับภารกิจหลักของโรงเรียนและส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานใช้ความสามารถอย่างเต็มศักยภาพ

5. ด้านภาวะผู้นำ

เสนาะ ดิเียว (2535 : 5 – 6) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ เกิดขึ้นได้จากการพัฒนาบุคคลไม่ได้เกิดจากคุณสมบัติส่วนตัว คือ เกิดจากพฤติกรรมของผู้นำเอง พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความเป็นผู้นำ คือความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำกับผู้อื่นหรือในแง่ของการบริหารก็คือปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา

กรรณิกา รักเสนาะ (2536 : 22) กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำคือ การที่ผู้นำใช้อิทธิพลอำนาจหน้าที่ หรือปัจจัยใด ๆ หรือความสามารถที่มีอยู่ในตัวของเขาเองหรือให้ผู้อื่นกระทำเพื่อใช้งานหรือกิจการใด ๆ ประสพผลสำเร็จตามเป้าหมาย

สตอกดิลล์(กรรณิกา รักเสนาะ. 2536 : 22 ; อ้างอิงมาจาก Stogdill. 1969) กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำคือ สัมพันธภาพของการทำงานระหว่างสมาชิกของกลุ่มโดยผู้นำเข้าไปร่วมดำเนินงานและใช้ความสามารถทำให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงานจนสำเร็จลุล่วงโดยสมบูรณ์

สุพัตรา สุภาพ (2536 : 46) กล่าวไว้ว่า ภาวะผู้นำ คือ การใช้อิทธิพลหรืออำนาจหน้าที่ในการติดต่อสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้อื่นในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อจะได้มีการดำเนินการไปตามเป้าหมายที่วางไว้

ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม (2538 : 46) กล่าวว่า ภาวะผู้นำคือ กระบวนการที่ผู้หนึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคล หรือกลุ่มในอันที่จะก่อให้เกิดการกระทำ กิจกรรมหรือการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม โดยใช้การจูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มปฏิบัติตามความคิดเห็นความต้องการของตนได้ด้วยความเต็มใจ ความยินดีที่จะให้ความร่วมมือ

พะยอม วงศ์สารศรี (2538 : 200) กล่าวว่า ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการที่บุคคลหนึ่ง (ผู้นำ) ใช้อิทธิพล และอำนาจของตนกระตุ้นชี้แนะให้บุคคลอื่น (ผู้ตาม) มีความกระตือรือร้น เต็มใจทำในสิ่งที่เราต้องการ โดยมีเป้าหมายขององค์การเป็นจุดมุ่งหมายปลายทาง

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538 : 99) กล่าวว่า ภาวะผู้นำคือ ความสามารถในการวางแผนการจัดองค์การ การสื่อสาร การแก้ปัญหา การตัดสินใจ และการจูงใจ ให้ผู้อื่นปฏิบัติงานให้เป็นไปตาม เป้าหมายขององค์การ

ฮอลปิน (สัมฤทธิ์ เพชรสังคุณ. 2539 : 16 – 17 ; อ้างอิงมาจาก Halpin. 1966 : 27 – 28) ให้ความหมายว่า ภาวะผู้นำ หมายถึงความสามารถของคนในการริเริ่มสถานการณ์ทางสังคม การวางแผนและการจัดการเพื่อให้การปฏิบัติงานเกิดความร่วมมือในการทำงานระหว่างสมาชิกด้วยกัน

จิระศักดิ์ จิยะจันยาน (2540 : 290) กล่าวว่า ภาวะผู้นำคือ ความสามารถที่มีอิทธิพลเหนือผู้อื่นในด้านการกระทำที่ผู้นำต้องการให้เขาทำ

บัณฑิต แท่นพิทักษ์ (2540 : 54) กล่าวว่า ภาวะผู้นำคือความสามารถที่ตัดสินใจว่าอะไรที่ควรจะทำ และทำให้คนอื่นต้องการให้เขาทำ

วรินทร์ กาญจนระวีกุล (2541 : 9) กล่าวว่า ภาวะผู้นำคือการใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นในการสร้างสรรค์หรือปลูกฝังศรัทธา ความกลมเกลียว ความร่วมมือ ร่วมใจ ให้เกิดขึ้นในระหว่างผู้ร่วมงาน หรือผู้ตาม ทั้งนี้เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางที่ผู้นำหรือผู้บริหารต้องการ อันเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์การ

สุจิตรา เกิดุฒิพร (2541 : 19) กล่าวว่า ภาวะผู้นำคือ กระบวนการหรือเทคนิคในการใช้อิทธิพล เพื่อให้สมาชิกในกลุ่มปฏิบัติงานตามที่ตนหรือหน่วยงานปรารถนา ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มหรือหน่วยงานที่ตั้งไว้

จากแนวคิดต่าง ๆ ของบุคคลที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำคือ วิธีการที่ผู้นำใช้อำนาจในตัวเองชักนำให้บุคคลต่าง ๆ ร่วมมือปฏิบัติงานกับตนด้วยความเต็มใจ เพื่อความสำเร็จของงานตาม

วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

มีนักวิชาการหลายคนที่พยายามศึกษาภาวะผู้นำที่ประสบความสำเร็จ เพื่อนำมาสรุปคุณลักษณะที่ดีของผู้นำว่าควรเป็นอย่างไร และลักษณะอย่างไรจึงจะประสบความสำเร็จในการทำงาน ในปี ค.ศ. 1948 สโตกคิลล์ (Stogdill) ได้วิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้นำ ผลปรากฏว่า คุณลักษณะของผู้นำแต่เพียงอย่างเดียวไม่สามารถชี้บ่งภาวะความเป็นผู้นำได้

คุณลักษณะของผู้นำแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ ธรรมชาติของกลุ่มและความต้องการของกลุ่ม ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำ (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. 2538 : 44)

สตอกดิลล์ (Stogdill) ได้วิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำ หรือการเป็นผู้นำและได้สรุป ทฤษฎีภาวะผู้นำไว้ 6 ทฤษฎี ดังนี้ (Stogdill. 1974 : 17 - 23)

1. ทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่ (great man theories) หรือทฤษฎีคุณลักษณะ (trait theory) นักทฤษฎีกลุ่มนี้อธิบายว่า การเป็นผู้นำเป็นผลมาจากพันธุกรรม นั่นคือ เป็นผู้นำโดยกำเนิด เกิดมาก็มีลักษณะบางประการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นผู้ผู้นำ เช่น ความเฉลียวฉลาด ความสามารถ พิเศษในการสื่อสาร และโน้มน้าวให้ผู้อื่นคล้อยตาม เป็นต้น

2. ทฤษฎีสถานการณ์ (environmental theories) นักทฤษฎีกลุ่มนี้มีความเห็นว่า ผู้นำเป็นผลมาจากเวลา สถานที่ และสภาพแวดล้อม สิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความเป็นผู้นำ ความเป็นผู้นำจะขึ้นอยู่กับกาลเวลาใดเวลาหนึ่ง และสถานที่ใดที่หนึ่ง เมื่อเวลาและสถานที่เปลี่ยนไปด้วยวิกฤติการณ์ต่าง ๆ เปิดโอกาสให้คนเป็นผู้นำได้

3. ทฤษฎีบุคคลและสถานการณ์ (personal – situation theories) ทฤษฎีผู้ยิ่งใหญ่และทฤษฎีสถานการณ์อธิบายแหล่งที่เกิดของภาวะผู้นำเพียงอย่างเดียว แต่ทฤษฎีนี้อธิบายภาวะผู้นำเป็นผลมาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสถานการณ์ นักทฤษฎีกลุ่มนี้เชื่อว่า ผู้นำเป็นผลของลักษณะทางบุคลิกภาพของผู้นำ ธรรมชาติของกลุ่ม สมาชิกของกลุ่ม และเหตุการณ์หรือปัญหาที่กลุ่มเผชิญอยู่ หน้าที่สำคัญของผู้นำ ก็คือ ช่วยเหลือกลุ่มในการกำหนดเป้าหมาย และช่วยเหลือกลุ่มในการหาวิธีการที่จะบรรลุเป้าหมายของผู้นำ ความเป็นผู้นำจะเกิดขึ้นเมื่อสถานการณ์เอื้ออำนวย เช่น เมื่อเกิดภาวะคับขันก็จะมีบุคคลเข้ามาช่วยแก้ไข ผู้ที่เข้ามาช่วยแก้ไข ก็คือ ผู้นำนั่นเอง ความเป็นผู้นำจึงขึ้นกับ สถานการณ์เป็นสำคัญ

4. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์และความคาดหวัง (interaction – expectation theories) นักทฤษฎีกลุ่มนี้อธิบายว่า ภาวะผู้นำ ก็คือ การสร้างปฏิสัมพันธ์ ผู้นำจะมีคุณค่ามากยิ่งขึ้นหากปฏิสัมพันธ์นั้นเป็นไปตามความคาดหวังของกลุ่ม แรงจูงใจในการทำงานของสมาชิกจะเปลี่ยนแปลงไปตามการเปลี่ยนแปลงความคาดหวังในเรื่องของรางวัลและการลงโทษ ถ้าผู้นำกระทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของสมาชิกได้มากเพียงใด ความเป็นผู้นำก็จะเพิ่มมากขึ้นเท่านั้น ในทางตรงกันข้ามถ้าการกระทำของผู้นำขัดต่อความรู้สึก ความต้องการ และความคาดหวังของสังคมย่อมไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมนั้น เป็นผลให้ภาวะความเป็นผู้นำเสื่อมลง

5. ทฤษฎีมนุษยนิยม (humanistic theories) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นมนุษย์เชื่อว่าโดยธรรมชาติและมนุษย์ต้องการแรงจูงใจ จึงพัฒนาแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพและความกลมเกลียวของหน่วยงาน ผู้นำจำเป็นต้องหาทางส่งเสริม ควบคุมหรือจูงใจในลักษณะที่เหมาะสม เพื่อให้สมาชิกของกลุ่มปฏิบัติภารกิจเพื่อการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม และทำให้จุดมุ่งหมายขององค์กรได้รับความสำเร็จไปด้วย ทั้งนี้ความสำเร็จหรือความล้มเหลวขององค์กรขึ้นกับความสามารถในการนำหรือความเป็นผู้นำของแต่ละคน ถ้าผู้นำมีความเป็นผู้นำสูง ก็ย่อมสรุปได้ว่าความสำเร็จขององค์กรจะสูงตามเช่นเดียวกัน

6. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (exchange theories) ทฤษฎีนี้มีส่วนคล้ายกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ตั้งอยู่บนสมมติฐานที่ว่า ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมจะปรากฏในรูปของการแลกเปลี่ยนระหว่างสมาชิกในกลุ่ม ปฏิสัมพันธ์จะดำเนินต่อไปถ้าสมาชิกยังได้รับประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนทางสังคม สมาชิกของกลุ่มมอบเกียรติ ศักดิ์ศรีให้กับผู้นำ เพื่อแลกกับการที่ผู้นำช่วยให้กลุ่มบรรลุเป้าหมายได้ ผู้นำเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับ มีบทบาทหน้าที่หรือคุณสมบัติเหนือกว่าผู้อื่น ส่วนภาวะผู้นำ เป็นการใช้บทบาทหน้าที่หรือคุณสมบัติของผู้นำนั้น ๆ ในการทำให้คนอื่นยินดีปฏิบัติตามให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

ทฤษฎีคุณลักษณะภาวะผู้นำ

ทฤษฎีคุณลักษณะผู้นำ (Trait Theories of Leadership) (ศิริวรรณ เสรีรัตน์.2541 : 197) กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีซึ่งเสาะแสวงหาคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพ ด้านสังคมด้านร่างกาย หรือด้านสติปัญญา ซึ่งแยกให้เห็นความแตกต่างของคนที่เป็นผู้นำออกจากคนที่ไม่ได้เป็นผู้นำ คุณลักษณะ 6 ประการของผู้นำมีดังนี้ 1. มีพลังและความทะเยอทะยานสูง 2. มีความปรารถนาที่จะนำผู้อื่น 3. มีความซื่อสัตย์สุจริตและความซื่อตรง 4. มีความเชื่อมั่นในตนเองสูง 5. มีความเฉลียวฉลาด 6. มีความรอบรู้ในการทำงาน ซึ่งก็จะสอดคล้องแนวคิดทฤษฎีของเรดดิ้ง (Radding) ที่กล่าวถึงคุณลักษณะของ ผู้นำในการบริหารงานไว้ 2 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะภาวะผู้นำแบบมุ่งงาน หมายถึง ลักษณะผู้นำที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชาในการดำเนินภารกิจต่าง ๆ ของสถานศึกษาร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายของโรงเรียนซึ่งจะเป็นไปในลักษณะที่เน้นความเข้าใจในการดำเนินการตามระเบียบแบบแผน การสื่อความหมายที่เป็นระบบในหน่วยงานและวิธีการต่าง ๆ ตามขั้นตอนที่กำหนด
2. ลักษณะภาวะผู้นำที่มุ่งสัมพันธ์ หมายถึง ลักษณะผู้นำที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและผู้ใต้บังคับบัญชาในการดำเนินภารกิจต่าง ๆ ของสถานศึกษาร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา ซึ่งจะเป็นไปในลักษณะที่เสริมสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตรทำงานร่วมกันด้วยความไว้วางใจ อยู่ร่วมกันอย่างอบอุ่นให้ความเคารพต่อกัน

ทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงสถานการณ์

ทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงสถานการณ์ (Contingency Theories) (ศิริวรรณ เสรีรัตน์. 2541 : 200) กล่าวไว้ว่า ทฤษฎีซึ่งเกี่ยวข้องกับการพิจารณาว่ามีสถานการณ์ใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อภาวะผู้นำความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบภาวะผู้นำและประสิทธิผลผู้นำเสนอว่ามาจากเงื่อนไขสถานการณ์ ซึ่งมีหลายรูปแบบ ความพยายามที่จะศึกษาปัจจัยสถานการณ์ว่ามีสถานการณ์ใดบ้างที่มีผลต่อ ประสิทธิภาพของผู้นำ ปัจจัยที่ได้รับความสนใจจากนักวิชาการ ได้แก่ (1) คุณภาพด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำและสมาชิก (2) อำนาจตามตำแหน่งหน้าที่ของผู้นำ (3) ความชัดเจนในบทบาทของผู้ใต้บังคับบัญชา (4) บรรทัดฐานของกลุ่ม (5) ข่าวดารข้อมูลที่เพียงพอ (6) การยอมรับการตัดสินใจของ ผู้นำของผู้ใต้บังคับบัญชา (7) วุฒิภาวะของผู้ใต้บังคับบัญชา ฯลฯ มีทฤษฎีมากมายที่พยายาม แยกแยะปัจจัยด้านสถานการณ์เพื่อจะพิสูจน์ว่าสถานการณ์ใดมีอิทธิพล

มากกว่ากัน เซอร์จิโอวานนิ (Sergiovanni. 1991 : 101 – 105) ได้เสนอภาวะผู้นำไว้ 5 ลักษณะ ซึ่งได้อธิบายถึงหลักการของภาระการเป็นผู้นำที่โยงไปสู่การพัฒนาโรงเรียนได้อย่างดี ได้แก่

1. ภาวะผู้นำทางด้านเทคนิค

ผู้นำด้านเทคนิคจะมุ่งเน้นความคิดในด้านการวางแผนการจัดการในเรื่องเวลา ทฤษฎี ภาวะผู้นำในอนาคตและโครงสร้างการจัดระบบ ผู้บริหารจะต้องเตรียมในเรื่องการวางแผน การจัดระบบการร่วมมือ และจัดตารางการทำงานให้แก่สถานศึกษา เพื่อให้เกิดทักษะในดำเนินงานตามแผนยุทธศาสตร์ และทันต่อสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ภาวะผู้นำด้านบุคคล

ผู้นำโรงเรียนจะเน้นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การแข่งขันด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เทคนิคการกระตุ้นเพื่อส่งเสริม และการให้โอกาสในความก้าวหน้าแก่ครูและผู้อื่น นับเป็นสิ่งที่ยากที่จะจินตนาการ ความเพียบพร้อมของโรงเรียน โดยปราศจากภาวะผู้นำด้านบุคคล หลังจากโรงเรียนได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้ และความจำเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของนักเรียนและครูอย่างดีและมีประสิทธิภาพแล้ว พวกเขาก็ไม่ควรที่จะมองข้ามปัญหาอื่น ๆ ของโรงเรียนที่ได้เกิดขึ้นแล้ว และกำลังประสบอยู่ การกระตุ้นนักเรียนให้ต้องการเรียนรู้ และการกระตุ้นครูให้ต้องการสอนเป็นสิ่งที่ต้องทำก่อนในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน และต้องให้มีประสิทธิภาพด้วย โดยผู้บริหารการพัฒนาแหล่งกำเนิดที่บุคคลนี้เป็นสิ่งที่ปรากฏชัดเจน (Sergiovanni.1991 : 101)

จากมุมมองเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ โบลแมน และดีล (Cheng. 1996A : 118-119 ;citing Bolman and Deal.1991- A) กล่าวว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนจะเกิดขึ้นได้ เมื่อสมาชิกแต่ละคนได้รับแรงกระตุ้นจากการได้ทำงานที่เขาพอใจ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะไปสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการทำงานกลุ่มด้วย เมโย (Cheng.1996A : 118-119 ; citing Mayo. 1945)กล่าวว่า บุคคลจะได้รับการกระตุ้นเบื้องต้นจากความต้องการของสังคม และการทำงานที่มีความสัมพันธ์กับสังคม ผู้นำด้านบุคคลจะต้องมุ่งที่จะ ส่งเสริมการทำงานของครู ความเจริญเติบโตในหน้าที่การงาน และส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และผู้นำต้องให้การฝึกฝน แนะนำ และให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ซึ่งจะทำให้บุคลากรได้เพิ่มทักษะ และความชำนาญในการทำงานและมีโอกาสก้าวหน้าในอาชีพ ต่อไป

3. ภาวะผู้นำด้านการศึกษา

ผู้นำโรงเรียนจะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านความรู้ในเรื่องการศึกษาและเรื่องโรงเรียนควรเป็นผู้นำด้านการสอน เซอร์จิโอวานนิ (Cheng.1996 A : 121 – 122 ; citing Sergiovanni. 1991 : 101- 103) ผู้นำโรงเรียนจะต้องกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาสู่ความเป็นมืออาชีพและพัฒนาการสอน วินิจฉัยปัญหาทางการศึกษา และให้ความคิดเห็นและคำแนะนำเกี่ยวกับการสอน รวมทั้งกระตุ้นสนับสนุนและดูแลครู ช่วยเหลือให้เขาได้แสดงออกอย่างมีประสิทธิภาพในการฝึกฝนความรับผิดชอบเหล่านี้ ผู้นำทางการศึกษาจำเป็นจะต้องมีจุดมุ่งหมายของการสอนในโรงเรียนที่แน่ชัด รู้ข้อมูลทางการศึกษาและสังคมของชุมชน วัฒนธรรมของแต่ละครอบครัว ศักยภาพของมนุษย์และสังคมในฐานะ

ตัวแทนของชุมชน ผู้นำจะรับผิดชอบการกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา ขอบข่ายและการสื่อสารเป้าหมายเหล่านี้ไปสู่สมาชิกคนอื่น ๆ

4. ภาวะผู้นำด้านสัญลักษณ์

ผู้นำโรงเรียนจะแสดงบทบาทในรูปของ “ประธาน” เน้นการเลือกความสนใจหรือรูปแบบของจุดมุ่งหมายที่สำคัญ พฤติกรรมที่สำคัญและค่านิยมในโรงเรียน การสำรวจโรงเรียน การเยี่ยมห้องเรียน การค้นหา การให้เวลากับนักเรียน การจัดการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ประธานพิธีการ พิธีกรรมทางศาสนา และอื่น ๆ ที่มีความสำคัญในแต่ละโอกาส ซึ่งมีการเตรียมความพร้อมอย่างดี

การเตรียมวัตถุประสงค์ คือสิ่งสำคัญของภาวะผู้นำด้านสัญลักษณ์ ปีเตอร์

(Sergiovanni.1991 : 103 – 104 ; citing Peter. 1984) ได้ให้คำจำกัดความของวัตถุประสงค์ว่าคือ “การกระทำที่แบ่งเป็นส่วน ๆ โดยมีการจัดระบบอย่างเป็นทางการของผู้นำ ซึ่งมีผลสู่ความรู้สึกและเกี่ยวข้องกับข้อผูกมัดของวัตถุประสงค์ของผู้นำด้านสัญลักษณ์ก็คือ ความรู้สึกของบุคคลที่ตื่นตัว ใฝ่ใจการประยุกต์ใช้ และการเข้าใจความหมายอย่างดี การพัฒนาและสิ่งที่แสดงออกถึงการพัฒนา ซึ่งเป็นสิ่งที่เป็นตัวบ่งชี้ของโรงเรียน

ทฤษฎีด้านการบริหาร มาร์ช (Sergiovanni. 1991 : 103 -104 ; citing March.1984)

ได้เน้นความสำคัญของภาวะผู้นำด้านสัญลักษณ์ดังนี้

ผู้นำต้องจัดการในเรื่องอารมณ์ ความรู้สึก ความคาดหวัง ข้อผูกมัด และความซื่อสัตย์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบโครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวกับการจัดระบบในชีวิต ทฤษฎีการบริหารอาจประเมินจากประสิทธิภาพในการจัดระบบ บางทีอาจประเมินจากการจัดการด้านสัญลักษณ์ โดยทั่วไปก็ประเมินจากการจัดระบบของชีวิต ผลกระทบที่เกิดจากการจัดการ หรือไม่เราอาจจะสนับสนุนระบบหรือการเปลี่ยนแปลงการจัดการถือเป็นการกระทำของด้านสัญลักษณ์

5. ภาวะผู้นำด้านวัฒนธรรม

ผู้นำโรงเรียนจะต้องมีแรงจูงใจและความศรัทธาที่จะสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียนเพื่อให้เกิดเป็นนิสัย ค่านิยมและบรรทัดฐานในบุคคลและกลุ่มบุคคล Sergiovanni.(1989 : 4 – 13) ได้กล่าวว่า บทบาททางวัฒนธรรมของผู้นำเป็น ส่วนสำคัญที่จะทำให้เกิดการแสดงออกที่ดีของโรงเรียน เขาได้กล่าวอีกว่า บทบาทของหัวหน้าคือ การเน้นย้ำความตั้งใจที่ได้คัดเลือกและส่งต่อไป ซึ่งผู้อื่นเพื่อให้เขารู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าและมีความสำคัญ นอกจากนี้ บทบาทของผู้นำระดับสูง คือ การค้นหาความหมาย ความเข้มแข็งและความชัดเจนของวัฒนธรรมเพื่อสร้างค่านิยม ความเชื่อและทิศทางของวัฒนธรรมที่จะทำให้โรงเรียนมีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง

กิจกรรมของผู้นำเกี่ยวข้องกับทัศนคติทางวัฒนธรรม ภารกิจที่ได้รับมอบหมายในโรงเรียนสมาชิกใหม่ในโรงเรียน การบอกกล่าว การเสริมขวัญและกำลังใจ ประเพณี และความเชื่อ อธิบายได้ว่า “คือทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องในโรงเรียน” (Sergiovanni.1991: 104-105) วัฒนธรรมสามารถอธิบายได้ว่าเปรียบเสมือนโปรแกรมการสะสมที่มีอยู่ในใจ ซึ่งจะแตกต่างกันในแต่ละคน

(Sergiovanni.1991: 104-105 ; Hofstede. 1980 : 13) วัฒนธรรมโรงเรียนยังรวมถึงค่านิยม

สัญลักษณ์ ความเชื่อและการร่วมกันของผู้ปกครอง นักเรียน ครู และคนอื่นที่เกี่ยวข้องในชุมชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมายของกลุ่มเป็นสิ่งที่สมาชิกต้องคิดรู้สึกและปฏิบัติ (Sergiovanni.1991: 104-105)

มาร์ช (Sergiovanni.1991 : 114 – 115 ; citing March.1984) ได้กล่าวไว้ว่า ถึงแม้ว่าภาวะผู้นำทั้ง 5 แบบของผู้บริหารมีผลต่อการยกระดับคุณภาพโรงเรียน แต่ต้องรวมถึงความสามารถในการใช้ ดังนั้นความคิดในเรื่องภาวะผู้นำจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อคุณภาพโรงเรียน สิ่งที่เป็นตัวชี้ตัวอย่างง่าย ๆ ของคุณภาพโรงเรียนคือ นักเรียน ผู้ปกครอง และครู ความสำคัญของผู้นำ การประสบความสำเร็จของโรงเรียนเป็นสิ่งที่ควรจะเป็น

พฤติกรรมของผู้นำ

พฤติกรรมผู้นำเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารจะช่วยสร้างความผูกพันจะยกระดับคุณธรรม จริยธรรม และความประพฤติของผู้นำและผู้ตามช่วยสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันอันจะนำมาซึ่งประสิทธิผลของการบริหารการศึกษา เซอร์จิโอวานี (Sergiovanni.1991 : 19-27) ซึ่งงานวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้พฤติกรรมผู้บริหารที่แสดงออก ซึ่งความเป็นมิตรต่อ

ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือ

ผู้ร่วมงาน เช่น มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน แสดงความใจกว้าง และมีความเสมอภาค จากความหมายนี้ พฤติกรรมผู้นำจะเป็นกระบวนการของผู้นำที่จะชักจูง หรือกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานในโรงเรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ซึ่งในเรื่องของการตั้งจุดประสงค์นั้น ผู้บริหารควรตั้งเกณฑ์การประเมินไว้ และให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทราบความคาดหวังที่ผู้บริหารมีต่อพวกเขาเกี่ยวกับความหมายของพฤติกรรมผู้นำมีผู้ให้ทัศนะไว้จากการค้นคว้าและรวบรวม ที่สำคัญนี้

คุนซ์ และโอ-คอนเนลล์ (Koontz and O'Donnell) ได้กล่าวไว้ว่า พฤติกรรมผู้นำเป็นการใช้อิทธิพลต่อบุคคลให้ปฏิบัติตามเพื่อความสำเร็จผลของเป้าหมายร่วมกัน (ถวิล เกื้อกุลวงศ์. 2530: 219)ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของเทอร์รี่ (Terry) ที่กล่าวว่าพฤติกรรมผู้นำเป็นกิจกรรมของการใช้อิทธิพลต่อคนอื่น เพื่อให้บุคคลมานะพยายามอย่างเต็มอกเต็มใจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม นอกจากนี้ บาร์นาร์ด (Barnard) และซิลเวอร์ (Silver) ยังได้ให้ความหมายไว้ใกล้เคียงกัน สรุปได้ว่าบุคคลที่มีอำนาจในการบริหารเป็นบุคคลที่ได้รับการนับถือ เนื่องจากการมีความรู้และตำแหน่งดังนั้นอำนาจ

หน้าที่พฤติกรรมผู้นำ(Authority of leadership) จึงมีอิทธิพลต่อหน้าที่ในตำแหน่งนั้นจะเห็นได้ว่า พฤติกรรมผู้นำมีลักษณะเป็นกระบวนการที่ผู้นำใช้ลักษณะส่วนบุคคล ทักษะ บทบาท กลวิธี ที่จะใช้อิทธิพลต่อผู้ตาม ชักจูงกระตุ้นสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้ตามปฏิบัติงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดร่วมกันระหว่างผู้นำกับผู้ตามและเมื่อพิจารณาถึงผู้นำในองค์การ ผู้นำจะใช้อำนาจหน้าที่ของตนแสดง

พฤติกรรมผู้นำ (พรณี สุวดี.2537 : 87) และอนุชา ดำรงค์ศักดิ์ (253* : 44-45) ได้กล่าวสรุปถึงความสำคัญของพฤติกรรมผู้นำไว้ 4 ประการ คือ 1) สามารถแสดงพฤติกรรมในการนำและความมีอิทธิพลต่อผู้ร่วมงานในทุกสถานการณ์ 2) เป็นตัวการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทำให้องค์กรมีการพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น 3) ทำให้ผู้ร่วมงานดำเนินกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้และ 4) สามารถนำหน่วยงานหรือองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ฮัสปิน และเฮมฟิลล์ (สุเมธ เตียววิศเรศ.2527 : 63-66; อ้างอิงจาก Halpin and Hemphill. 1955 : 39-55 Harvard Education Review.) ได้แบ่งพฤติกรรมภาวะ

ผู้นำ ซึ่งได้รับความสนใจกันอย่างกว้างขวาง และนำไปใช้ในการวิจัยกันมา โดยนำหลักมนุษยสัมพันธ์และการทำงานเข้ามาศึกษาเกี่ยวข้อง ซึ่งพิจารณาพฤติกรรมผู้นำออกเป็น 2 ด้าน คือ

1. ด้านมิตรสัมพันธ์ (Consideration) หมายถึง ผู้นำแบบมุ่งคนซึ่งพฤติกรรมความเป็นผู้นำที่แสดงออกซึ่งความเป็นมิตร ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ความเห็นอกเห็นใจ คือ มุ่งคนให้ความสำคัญกับผู้ร่วมงานมากกว่า

2. ด้านกิจสัมพันธ์ (Initiation Structure) หมายถึง ผู้นำแบบมุ่งงานซึ่งเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้นำกับผู้ร่วมงาน โดยถือภารกิจเป็นหลักการทำงานติดต่อสื่อสารเป็นทางการ เพื่อให้ได้ผลงานดี คือมุ่งงาน คำนึงถึงผลงานเป็นหลัก

ความสำคัญของพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหาร เนื่องจากพฤติกรรมผู้นำเป็นกระบวนการที่ผู้นำมีอิทธิพลต่อผู้ตาม ชักจูง กระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติงานด้วยความเต็มใจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นภาระหน้าที่อันจำเป็น และสำคัญยิ่งของผู้บริหารหรือหัวหน้างาน เพราะ ผู้บริหารจะต้องอำนวยความสะดวกให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้น พฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้ภาระหน้าที่ของผู้บริหารสำเร็จเรียบร้อยดี

โดยสรุปจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพฤติกรรมผู้นำ เป็นพฤติกรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มุ่งเน้นการสร้างคนและสร้างงานให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เป็นเครื่องมือหรือสื่อที่จะบอกได้ว่าการบริหารสถานศึกษาจะบรรลุเป้าหมายมากน้อยเพียงใด ผู้วิจัยพิจารณาแล้วเห็นว่าบทบาทของพฤติกรรมผู้นำ มีความสำคัญต่อความสำเร็จของสถานศึกษา ดังนั้นจึงได้ระบุให้พฤติกรรมเป็นมิติหนึ่งที่ไว้วัดปัจจัยด้านการบริหารของโรงเรียนวิถิพุทธ ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ระบุคำจำกัดความหมายถึง ระดับการปฏิบัติงานด้านพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกันในการปฏิบัติงานให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดโดยผู้ร่วมงานเห็นว่าเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาโดยผู้บริหารมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นแบบอย่างที่ดี ใฝ่หาความรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ มีความสามารถในการวางแผนแก้ปัญหา ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล สร้างศรัทธา ความสามัคคีกลมเกลียวให้เกิดในหมู่คณะ โดยใช้กระบวนการหรือเทคนิควิธีในการใช้อำนาจ

6. ด้านมนุษยสัมพันธ์

ในทุก ๆ องค์การ ไม่ว่าจะมีความใหม่หรือเล็กก็ตาม จะมีบุคคลที่มีอารมณ์ เจตคติแรงจูงใจ ความต้องการที่แตกต่างกันไป ถึงแม้้องค์การจะมีสายงานการบังคับบัญชาการแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละตำแหน่งแล้วก็ตาม แต่สิ่งที่สำคัญสิ่งหนึ่งก็คือ ความเข้าใจและความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในกลุ่ม เพราะความสัมพันธ์จะก่อให้เกิดความเข้มแข็งขึ้น พูดอีกนัยหนึ่งมนุษยสัมพันธ์ที่ดีจะเป็นสิ่งประกันถึงความสำเร็จในการปฏิบัติงาน ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลและสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดียิ่งเพื่อให้บุคคลต่าง ๆ เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน เป็นการสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน ซึ่งผู้บริหารที่ดีจะต้องสร้างมนุษยสัมพันธ์ที่ดีให้เกิดขึ้นในองค์การ(ชาญชัย อาจินสมาจาร.2541 :107) ซึ่งสอดคล้องกับเนเชวิช (ปราชญา กล้า ผจญ.2544 :175 ; อ้างอิงจาก Knezevich. 1984 : 18) ที่กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องใช้ทักษะในการติดต่อสื่อสาร การสร้าง ชื่อเสียงให้กับสถานศึกษา การรู้จักใช้พลังของกลุ่ม การสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลทั่วไป และสาคร จันทรทองอ่อน (2536 :24) กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องทำงานร่วมกับบุคคลทั้งในและนอกโรงเรียน ดังนั้น ผู้บริหารจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะดังนี้ ยิ้มแย้มแจ่มใส มีความเสมอต้นเสมอปลาย ยกย่องชมเชยผู้อื่น เป็นกันเองกับผู้อื่น มีความยืดหยุ่นและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น

ความหมายของมนุษยสัมพันธ์

มนุษยสัมพันธ์เป็นศาสตร์และศิลป์ของการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับคนอื่น ซึ่งเป็นผลให้เกิดการยอมรับนับถือ ได้รับความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ผลตามที่ตั้งไว้ มนุษย์สัมพันธ์เป็นทักษะที่ตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ในฐานะที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องอยู่ร่วมกัน ต้องปรับตัวเข้าหากัน ต้องพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของมนุษยสัมพันธ์ไว้ดังนี้

วิจิตร วรุตบางกูร (2530 : 10) ให้ความหมายว่า เป็นศาสตร์และศิลป์ของการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับคนอื่น เป็นผลให้เกิดการยอมรับนับถือ เกิดความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานตามที่คาดหวังไว้

วิจิตร อาวะกุล (2537 : 25) กล่าวว่า มนุษย์สัมพันธ์เป็นการติดต่อเกี่ยวข้องกันระหว่างมนุษย์ อันจะเป็นสะพานทอดไปสู่การสร้างมิตร ชนะมิตร และจงใจคน รวมทั้งการสร้างหรือพัฒนาตนเองให้เป็นที่รู้จักรักใคร่ ชอบพอแก่คนทั่วไป ได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากบุคคลทุกฝ่าย เป็นการสร้างตนให้เป็นคนดีของสังคม

ฟลิปโป (ผดุง พรหมมูล. 2537 : 173 ;อ้างอิงจาก Fippo : n.d.) กล่าวว่า มนุษย์สัมพันธ์ คือ การรวมคนให้คนทำงานร่วมกันในลักษณะที่มุ่งให้เกิดความร่วมมือประสานงาน และเกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

เกลเลอร์แมน (สายวรุณ ทองวิทยา. 2539 : 19 ; อ้างอิงจาก Gellerman. 1966 : 23) ให้ความหมายของมนุษยสัมพันธ์ว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในองค์การใดองค์การหนึ่ง ถ้าหากมนุษยสัมพันธ์ดีจะก่อให้เกิดความชอบพอและความเข้าใจอันดีต่อกัน ส่งผลให้งานประสบความสำเร็จ

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า มนุษย์สัมพันธ์เป็นพฤติกรรมด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล หรือบุคคลกับหมู่คณะซึ่งเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์โดยใช้การติดต่อสื่อสารที่เหมาะสม เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ร่วมมือ ช่วยเหลือ รับฟังความเห็นซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความพอใจ การร่วมมือประสานงานเพื่อทำงานให้บรรลุผล โดยคำนึงถึงความรู้สึกนึกคิดและความต้องการของบุคคล สำหรับความหมายของมนุษย์สัมพันธ์กับการบริหารโรงเรียนนั้น หมายถึง การรวมคนให้ทำงานร่วมกันในลักษณะที่มุ่งให้เกิดความร่วมมือประสานงาน เกิดการยอมรับนับถือเป็นศาสตร์และศิลป์ของผู้บริหารที่จะสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหารโรงเรียนกับครู อาจารย์ นักเรียนและชุมชน

การสร้างมนุษย์สัมพันธ์

ผู้บริหารโรงเรียนจะต้องถือเป็นหน้าที่สำคัญที่จะต้องสร้างมนุษย์สัมพันธ์ให้เกิดขึ้นในหน่วยงานได้แก่ (สุตา ทัพสุวรรณ. ม.ป.ป. : 80)

1. สร้างบรรยากาศที่ดีในหน่วยงาน (Establish a positive atmosphere) เริ่มจากการจัดเรียงการติดต่อประสานงานตรงกัน และมีการสังสรรค์กันในหมู่สมาชิก ในหน่วยงานเดียวกัน ทำให้คนในหน่วยงานมีความรู้สึกที่ดีต่อกัน
2. รู้จักลูกน้องแต่ละคน (Know your followers) หมายถึงรู้ถึงนิสัยใจคอของลูกน้องเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและเรียกชื่อลูกน้องทุกคนได้ถูกต้อง
3. พยายามให้ลูกน้องทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งหลายของหน่วยงาน (Involve all followers) จะทำให้ทุกคนมีความรู้สึกว่าเขาเป็นส่วนที่จะต้องรับผิดชอบงานในแต่ละชั้นและเขามีส่วนเป็นเจ้าของงาน มีความภาคภูมิใจในความสำเร็จของงาน
4. มีความอดทนและอดกลั้น (Patient) จะต้องรู้จักระงับอารมณ์ที่จะก่อให้เกิดผลเสียในด้านการทำลายมนุษย์สัมพันธ์ ความอดทนและอดกลั้นจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถในการครองตนครองงานและครองใจคนได้
5. รู้จักวิธีที่จะครองใจคน โดยยกย่องบุคคลทุกคนและยอมรับในความสามารถของแต่ละบุคคล ไม่ถือตัว เข้ากับทุก ๆ คนได้ ไม่แสดงตัวเหนือกว่าบุคคลอื่น และให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลทั่วไปเท่าที่จะช่วยได้

นอกจากนี้ เมธี ปิณฑานนท์ (สุทัศน์ อนุพันธ์.2543 : 23 ; อ้างอิงจาก เมธี ปิณฑานนท์. 2525 : 249) ได้เสนอแนะการสร้างและรักษามนุษย์สัมพันธ์ของผู้บริหารโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. ผู้บริหารควรให้ผู้ใต้บังคับบัญชามีโอกาสพบได้ง่าย ๆ ทั้งในเรื่องส่วนตัวและหน้าที่การงาน
2. ผู้บริหารต้องเป็นผู้ฟังที่ดี
3. ยกย่องให้เกียรติผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเฉพาะผู้ที่ปฏิบัติงานดีเด่น
4. ให้ความรู้และแนวความรู้แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา
5. หมั่นศึกษาและรู้จักผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นรายบุคคล

6. ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกว่าเขาเองมีความสำคัญ และผู้บริหารยังเห็นว่าตนเป็นคนสำคัญด้วย

7. บริหารงานด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากอคติ

8. ส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นความสำคัญของงานแต่ละฝ่าย

9. สนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

10. กระตุ้นให้ทุกคนในองค์กรเกิดความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทำงานด้วยเป้าหมายเดียวกัน

อนึ่ง ผู้นำหรือผู้บริหารมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์ ดังต่อไปนี้(กวีวงศ์พุด. 2542 : 34)

1. เกิดความราบรื่นในการคบหาสมาคม
2. เกิดความพอใจ ความยินดีอันเป็นการนำไปสู่ความร่วมมือในการทำงาน
3. เกิดความเชื่อถือ รักใคร่ซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทรแก่กัน
4. เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันมีความสำเร็จในกิจการที่มีเป้าหมายเดียวกัน

ประโยชน์ของมนุษยสัมพันธ์

มนุษยสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการบริหารไม่ว่าจะเป็นองค์การธุรกิจ องค์การรัฐบาล องค์การทางสังคม องค์การทางการศึกษา ตลอดจนองค์การระหว่างประเทศหน่วยงานใดก็ตามที่มีบุคคลทำงานร่วมกันเพื่อความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ขององค์การอย่างใดอย่างหนึ่งในแต่ละองค์การหัวหน้างานควรตระหนักดีว่ามนุษยสัมพันธ์เป็นปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของงานความสำคัญและประโยชน์ของมนุษยสัมพันธ์ต่อการบริหารงานนั้น วิจิตร วรุตบางกู (2530 : 46 – 48) กล่าวว่า มนุษยสัมพันธ์ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ ทำให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่ราบรื่น การติดต่อสื่อสารทำกันได้ง่ายและบังเกิดผลดีเกิดความร่วมมือในการทำงานและขจัดความขัดแย้งในกลุ่ม

ในกระบวนการบริหารงานนั้น แคทซ์ (สมยศ นาวิการ. 2538 : 27 ; อ้างอิงจาก Katz. 1974 : 90 – 102) กล่าวว่า ผู้บริหารที่ประสบผลสำเร็จในงานนั้นต้องอาศัยทักษะทั้ง 3 ประการดังต่อไปนี้

1. ทักษะทางด้านเทคนิค (Technical Skill) คือความสามารถใช้เครื่องมือ ระเบียบวิธีปฏิบัติงาน หรือเทคนิคต่าง ๆ ของสาขาวิชาเฉพาะอย่าง เช่น อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการโรงเรียน วิศวกร เป็นต้น ทุกคนต้องมีทักษะทางด้านเทคนิคในขอบเขตงานของตน ผู้บริหารต้องการทักษะทางด้านเทคนิคที่เพียงพอสำหรับความสำเร็จของงานอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ

2. ทักษะทางด้านมนุษย์ (Human Skill) คือความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น เข้าใจและจูงใจให้ผู้อื่นอยากทำงาน ผู้บริหารต้องมีทักษะทางด้านมนุษยสัมพันธ์ เพื่อความมีประสิทธิภาพในการเป็นผู้นำของกลุ่มตน ทักษะทางด้านมนุษย์นั้นมีความหมายรวมถึงเรื่องการใช้มนุษยสัมพันธ์ระหว่างกันด้วย

3. ทักษะทางด้านความคิด (Conceptual Skill) คือความสามารถทางด้านการมอง การประสานงาน การทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของผลประโยชน์ และการทำกิจกรรมร่วมกันเป็นความสามารถของผู้บริหารที่มองภาพรวมของโรงเรียนว่าเป็นอย่างไร การเปลี่ยนแปลงส่วนใดส่วนหนึ่งในโรงเรียน จะมีผลกระทบโดยส่วนรวมอย่างไรบ้าง

ในกระบวนการปฏิบัติงาน ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องอาศัยทักษะทั้ง 3 ประการคือ ทักษะทางด้านเทคนิค ทักษะด้านมนุษย และทักษะด้านความคิด ซึ่งทักษะทั้ง 3 ประการนี้ จะแปรเปลี่ยนไปตามตำแหน่งหน้าที่ของผู้ปฏิบัติงาน ตั้งแต่หัวหน้างานระดับนโยบาย ระดับการจัดการและระดับปฏิบัติการ ดังภาพประกอบ

ระดับการจัดการ	ความต้องการของทักษะ	
การจัดการระดับสูง (นโยบาย)	ทักษะทางความคิด	ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์
การจัดการระดับกลาง (จัดการ)	Conceptual ทาง Skill เทคนิค	Human Relationship ทักษะ
การจัดการระดับต่ำ (ปฏิบัติการ)	Technical Skill	

ภาพประกอบ 7 ความต้องการทางทักษะที่เปลี่ยนไปตามระดับของการปฏิบัติงาน

ที่มา : นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. 2529 : 28

จะเห็นได้ว่า การปฏิบัติงานจากระดับต่ำไปจนถึงระดับสูงนั้นมีความต้องการทักษะทางเทคนิคมากในระดับต่ำ และน้อยในระดับสูง แต่ตรงกันข้ามทักษะทางความคิด ซึ่งจะมากขึ้นตามลำดับและจะมากที่สุดในระดับสูงสุดขององค์การเพื่อการวินิจฉัยสั่งการ ในขณะที่ความต้องการของทักษะทางเทคนิคและทางความคิดมีลักษณะดังภาพ ตัวกลางอันเป็นแกนสัมพันธ์ที่สำคัญมีในทุกระดับงาน คือ ทักษะมนุษยสัมพันธ์

จากที่กล่าวมา มนุษย์สัมพันธ์เป็นสิ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษา แสดงออกมาเพื่อให้เกิดความเข้าใจ พอใจ ร่วมมือร่วมใจและเป็นมิตรกับผู้อื่น วางตนได้เหมาะสมกับตำแหน่งและหน้าที่ โดยการยอมรับฟังความคิดเห็นของส่วนรวม ความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับผู้ร่วมงานรู้จักสร้างขวัญและกำลังใจแก่ผู้ร่วมงานอย่างสม่ำเสมอ ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของความร่วมมือร่วมใจ และยกย่องผู้ทำความดีอย่างต่อเนื่อง มีการบริหารงานด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากอคติ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยภายในประเทศ

สัมฤทธิ์ เพชรสังคุณ (2539 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง แบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน ประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 9 พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประสพการณ์ในการบริหารกับการ ใช้แบบภาวะผู้นำทั้งแบบที่มีประสิทธิผลมาก และประสิทธิผลน้อย แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ ระดับ .05

ปัญญา รอดแพง (2539 : บทคัดย่อ) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำของผู้บริหารกับ ขวัญกำลังใจของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีภาวะผู้นำแบบยึดการประสานประโยชน์เป็นส่วนใหญ่ โดยภาพรวม ขวัญกำลังใจอยู่ในระดับ สูงกว่าโรงเรียนที่มีผู้นำแบบยึดสถาบัน และโรงเรียนที่มีผู้นำแบบยึดบุคคล และความสัมพันธ์ระหว่างแบบผู้นำของผู้บริหารกับขวัญกำลังใจของครูอยู่ในระดับพอสมควร

มารศรี สุธานี (2540 : 158 – 171) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับวิสัยทัศน์ของ ผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ โรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 421 โรงเรียน ปีการศึกษา 2538 จากการศึกษาวิจัย พบว่า ค่าดัชนีบรรยากาศเปิดของโรงเรียนมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับวิสัยทัศน์ของ ผู้บริหารโรงเรียนทุกมิติ

บัณฑิต แท่นพิทักษ์ (2540 : 197) ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำ อำนาจ ความศรัทธาและความพึงพอใจในงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ครู อาจารย์ใน โรงเรียนมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีผลทำให้เกิดศรัทธาที่สูงขึ้น ทั้งต่อโรงเรียน เพื่อครู และผู้บริหารโรงเรียน และมีส่วนสำคัญในการสร้างบรรยากาศหรือวัฒนธรรมที่ทำให้คณะครู เกิดความเชื่อมั่น ไว้ วางใจ เคารพนับถือ และมีความผูกพันกันด้วยความตั้งมั่นอยู่บนรากฐานของ ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ เป้าหมายของโรงเรียน

กมลจันทร์ ประภากรรัตน (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคูณลักษณะผู้บริหารที่พึงประสงค์ ในทัศนะของเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดนราธิวาส พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความ ต้องการผู้บริหารที่มีคุณลักษณะด้านภาวะผู้นำมีความรอบรู้ในการบริหารงาน เป็นผู้มีวิสัยทัศน์มอง การไกล มีมนุษยสัมพันธ์และมีความซื่อสัตย์

นงลักษณ์ เฟื่องดิษฐ์ (2546 : 99) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะ ผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำ มนุษย์สัมพันธ์ และวิสัยทัศน์ มีความสัมพันธ์กับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ภาพร เริงไชย (2547 : 110) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของ ผู้บริหารโรงเรียนกับบทบาทการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก อำเภอเมืองนครนายก พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยในโรงเรียน ประถมศึกษาในระดับสูงมากอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านมนุษยสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอยู่ในระดับมากและมีความสัมพันธ์มากกว่าด้านอื่น ๆ

โสธารักษ์ ชุณรักญาติ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง การศึกษาการดำเนินการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ พบว่า ด้านการเตรียมการจัดหลักสูตร มีการจัดหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา การเตรียมนักเรียน เตรียมผู้ปกครองและชุมชน มีการกำหนดธรรมเนียมสถานศึกษาและการจัดแผนปฏิบัติการ ไม่พบปัญหาด้านการเตรียมการจัดหลักสูตร ด้านการดำเนินงานการจัดหลักสูตร มีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา โดยการเพิ่มเติมพุทธธรรมเป็นจุดเน้นของสถานศึกษาที่สะท้อนการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) กำหนดกิจกรรมส่งเสริมการกิน อยู่ ดู ฟัง พัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้ง กาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตภาวนา) มีการนิเทศกำกับติดตามอย่างสม่ำเสมอ ไม่พบปัญหาในการดำเนินงานการจัดหลักสูตร ด้านการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร มีการดำเนินการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตรตลอดทั้งปีการศึกษา และมีการเผยแพร่ผลการดำเนินงานการจัดหลักสูตร ไม่พบปัญหาในการติดตามประเมินผลการจัดหลักสูตร

ณัฐกิตต์ ศรีสันต์ (2547 : 112) ได้ศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออก พบว่า ปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธในภาคตะวันออก โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานตามสภาพการดำรงตำแหน่งแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำแนกตามขนาดโรงเรียนแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ จำแนกตามวุฒิการศึกษาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ด้านแนวทางการพัฒนาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ แนวทางการพัฒนาเรียงตามลำดับความสำคัญได้ดังนี้ ความพอเพียงของอาคารสถานที่ความเป็นอิสระในการจัดกิจกรรมของนักเรียน การนำเทคนิควิธีการสอนใหม่ ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน การส่งเสริมบรรยากาศใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่สร้างสรรค์ และการจัดหาเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อใช้ในการบริหารงานโรงเรียน

พจนพร จิตเจริญวิโชค (2548 : บทคัดย่อ) ได้จัดทำคู่มือการบริหารงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธโรงเรียนบ้านท่ามะขาม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนวิถีพุทธใช้เป็นคู่มือในการบริหารงานโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีเนื้อหาใน 6 ขั้นตอน คือ

1) การเตรียมการ 2) การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ 3) การดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา 4) การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด 5) การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง 6) การประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน มีตัวอย่างแบบฟอร์มต่าง ๆ ทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ

5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สโลน (Sloane. 1983 : 38 – A) ได้ทำการศึกษาถึงผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนแห่งรัฐไมอามี ซึ่งผ่านการอบรมระยะสั้นและไม่ผ่านการอบรม ผลการเปรียบเทียบ พบว่ากลุ่มผู้บริหารที่ผ่านการอบรมได้ความรู้ในการปฏิบัติงานมากขึ้น และมีทัศนคติที่เปลี่ยนไปในทางบวก ซึ่งส่งผลสำเร็จในการปฏิบัติงานในหน้าที่ ส่วนกลุ่มผู้บริหารที่ไม่ผ่านการอบรม มีทักษะการปฏิบัติงานน้อยกว่า ผู้บริหารที่ผ่านการอบรมโดยเฉพาะ

เบลฟัสส์ (Beilfuss. 1986 : 2863 – A) ได้ศึกษาถึงพฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่ประสบความสำเร็จได้จัดประเภทภาวะผู้นำไว้ 4 เรื่อง คือ เป้าหมายและจุดเน้นที่ผลผลิต อำนาจหน้าที่กับการตัดสินใจ การจัดองค์การและการประสานงาน และมนุษยสัมพันธ์ ผลการวิจัย พบว่า ผู้บริหารมีส่วนร่วมในงานและกิจกรรมที่สัมพันธ์กับงาน โดยกิจกรรมสำคัญซึ่งทำเป็นรายบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้บริหารและการฝึกอบรมของผู้บริหารช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา

ดันตัน (Dunton. 1989 : 3306 – A) ได้ศึกษาการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่กับการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็ก พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและความอบอุ่น มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับของเด็ก ในขณะที่การปกครองแบบเข้มงวดของพ่อแม่ มีความสัมพันธ์กับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับต่ำของเด็ก นอกจากนี้ยังพบว่า เด็กที่มีการใช้ เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับสูงจะมีภูมิปัญญาและความสามารถสูงด้วย

ลาเนียร์ (Lanier. 1993 : 1680 – A) ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน ชั้นที่ 11 และ 12 ในโรงเรียนชนบท โดยมีแนวคิดที่ว่า เด็กนักเรียนในชนบทได้รับการอบรมให้คิด และปฏิบัติตามต่อ ๆ กันมาซึ่งอาจเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ การทดลองได้แบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มควบคุมให้ได้รับการฝึก ให้คำแนะนำและจัดประสบการณ์ สำหรับอีกกลุ่มหนึ่งเป็นกลุ่มนักเรียนที่ประกอบด้วยนักเรียนในโรงเรียนระดับกลางจนถึงระดับสูงสุด ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราชญ์บุรี โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับดังนี้

1. การกำหนดประชากรและการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การกำหนดประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการสอบถามความคิดเห็นของครูที่ปฏิบัติการสอนที่ได้รับแต่งตั้งให้รับผิดชอบโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราชญ์บุรี เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารกับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้

ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูที่ปฏิบัติการสอนที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะทำงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราชญ์บุรี ประจำปีการศึกษา 2548 จำนวน 35 โรงเรียน จำนวน 175 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นครูที่ปฏิบัติการสอนที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะทำงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราชญ์บุรี ประจำปี การศึกษา 2548 โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์จากตารางสำเร็จของเคร์จีชี และมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 607) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 118 คน และสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นชั้นของการสุ่ม และกำหนดผู้ให้ข้อมูลโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นชั้นของการสุ่ม เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่จำนวน 13 โรงเรียน โรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 22 โรงเรียน รวม 35 โรงเรียน

2. สุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลเป็นครูที่ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะทำงานโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาตามขนาดของสถานศึกษาโดยโรงเรียนขนาดใหญ่ กำหนดผู้ให้ข้อมูล จำนวนโรงละ 4 คน โรงเรียนขนาดเล็กกำหนดผู้ให้ข้อมูลจำนวนโรงละ 3 คน

ตาราง 1 แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนวิถีพุทธสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี

ขนาดโรงเรียน	จำนวนโรงเรียน	ประชากร (ครู)	กลุ่มตัวอย่าง (ครู)
ขนาดเล็ก	22	110	66
ขนาดใหญ่	13	65	52
รวม	35	175	118

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นแบบสอบถามโดยมีขั้นตอนในการสร้างดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ
2. สร้างแบบสอบถามคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาด้าน วิสัยทัศน์ ด้านภาวะผู้นำและด้านมนุษยสัมพันธ์เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ผู้วิจัยสร้างโดยดัดแปลงมาจากแนวคิดของสาคร จันทร์ทองอ่อน (2536 : 115) พิจิตรา เฟื่องเกษม (2542 : 108 – 113) สุทัศน์ อนุพันธ์ (2542 : 83) และบุญเจือ จุฑาพรธนาชาติ (2544 : 116) นำมาปรับปรุงให้เหมาะสมตามกรอบแนวคิดและนิยามศัพท์ เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาทั้ง 3 ด้าน
3. สร้างแบบสอบถามการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี ผู้วิจัยสร้างโดยดัดแปลงมาจากแนวคิดของ พจนพร จิตเจริญทวีโชค (2548 : 154 – 158) โดยกำหนดให้ครอบคลุมเนื้อหาตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธใน 6 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ
4. นำแบบสอบถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ที่สร้างขึ้นเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

เพื่อพิจารณาความถูกต้องครบถ้วน ตามขอบเขตที่กำหนด ตรวจสอบภาษาที่ใช้ในแบบสอบถาม และปรับปรุง

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุง และแก้ไขข้อบกพร่อง แล้วนำไปเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน โดย 4 ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญในการจัดทำในเรื่องโรงเรียนวิถีพุทธ ตรวจสอบการดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 1 ท่าน เป็นอาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษา เพื่อหาความเที่ยงตรงของเครื่องมือ โดยพิจารณาตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษาที่ใช้ให้เหมาะสม สอดคล้องกับนิยามศัพท์เฉพาะที่ผู้วิจัยกำหนด แล้วนำกลับมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้ ซึ่งผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้แก่

1. ผศ.ดร.อรรณณ ดันท์เจริญรัตน์ อาจารย์ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

2. อาจารย์ ดร.จรรณณ พลอยดวงรัตน์ อาจารย์ประจำภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

3. นายสมคิด ตีร์ศรี ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

4. นายสถาพร ศรีม่วง ผู้อำนวยการโรงเรียนวัดทองย้อย

5. นายประยูร สุทธิพงษ์พันธ์ ครูโรงเรียนวัดทองย้อย

6. นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไข จนมีความสมบูรณ์และมีความเหมาะสมไปทดลองใช้ (Try - Out) กับครูที่ปฏิบัติการสอนที่ได้รับแต่งตั้งเป็นคณะทำงานโรงเรียนวิถีพุทธ ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่ตั้งอยู่ในอำเภอประจันตคาม จำนวน 30 คน

6. หาความเชื่อมั่น(Reliability)ของแบบสอบถามโดยวิธีคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach. 1970 : 161) แบบสอบถามที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .90 แบบสอบถามการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานได้ค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ .91 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ .91

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้ 1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ที่ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองปราจีนบุรี จำนวน 35 โรงเรียน

2. ผู้วิจัยนำแบบสอบถามไปให้ครูผู้สอนที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบโรงเรียนวิถีพุทธด้วยตนเองทั้งหมดและนัดหมายวันรับแบบสอบถามกลับคืน

3. ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามทั้งสิ้น 118 ฉบับ และได้รับกลับคืนครั้งแรก 85 ฉบับ และเมื่อติดตามครั้งที่สองได้รับคืนอีก 33 ฉบับ รวมเป็น 118 ฉบับ ซึ่งเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ทุกฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการรวบรวมแบบสอบถามที่ได้รับคืนมา โดยนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ทั้งหมดมาหาคะแนน ต่อกันนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา (ตอนที่ 1) วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เป็นรายด้าน และโดยรวมกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ถ้าตอบในช่อง	ระดับการปฏิบัติจริงมากที่สุด	ให้	5	คะแนน
ถ้าตอบในช่อง	ระดับการปฏิบัติจริงมาก	ให้	4	คะแนน
ถ้าตอบในช่อง	ระดับการปฏิบัติจริงปานกลาง	ให้	3	คะแนน
ถ้าตอบในช่อง	ระดับการปฏิบัติจริงน้อย	ให้	2	คะแนน
ถ้าตอบในช่อง	ระดับการปฏิบัติจริงน้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

การแปลความหมายของคะแนน ใช้เกณฑ์ของ วิเชียร เกตุสิงห์ (2538 :9) กำหนดการแปลค่าเฉลี่ยดังนี้

ระดับการปฏิบัติมากที่สุด	ค่าเฉลี่ย 4.50 – 5.00	แปลความว่า	มีคุณลักษณะด้านวิสัยทัศน์ /ด้านภาวะผู้นำ/ด้านมนุษยสัมพันธ์ในระดับมากที่สุด
ระดับการปฏิบัติมาก	ค่าเฉลี่ย 3.50 – 4.49	แปลความว่า	มีคุณลักษณะด้านวิสัยทัศน์ /ด้านภาวะผู้นำ/ด้านมนุษยสัมพันธ์ในระดับมาก
ระดับการปฏิบัติปานกลาง	ค่าเฉลี่ย 2.50 – 3.49	แปลความว่า	มีคุณลักษณะด้านวิสัยทัศน์ /ด้านภาวะผู้นำ/ด้านมนุษยสัมพันธ์ในระดับปานกลาง
ระดับการปฏิบัติน้อย	ค่าเฉลี่ย 1.50 – 2.49	แปลความว่า	มีคุณลักษณะด้านวิสัยทัศน์ /ด้านภาวะผู้นำ/ด้านมนุษยสัมพันธ์ในระดับน้อย

ระดับการปฏิบัติที่น้อยที่สุด ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.49 แปลความว่า มีคุณลักษณะด้านวิสัยทัศน์ /ด้านภาวะผู้นำ/ด้านมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

2. แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ใน 6 ชั้น คือ ชั้นเตรียมการ ชั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ชั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขา ชั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ชั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ชั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ (ตอนที่ 2) วิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) เป็นรายด้าน และโดยรวม กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ถ้าตอบในช่อง	ระดับการปฏิบัติจริงมากที่สุด	ให้	5	คะแนน
ถ้าตอบในช่อง	ระดับการปฏิบัติจริงมาก	ให้	4	คะแนน
ถ้าตอบในช่อง	ระดับการปฏิบัติจริงปานกลาง	ให้	3	คะแนน
ถ้าตอบในช่อง	ระดับการปฏิบัติจริงน้อย	ให้	2	คะแนน
ถ้าตอบในช่อง	ระดับการปฏิบัติจริงน้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

การแปลความหมายใช้เกณฑ์ของวิเชียร เกตุสิงห์ (2538 : 9) กำหนดการแปลค่าเฉลี่ยดังนี้ มาให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	4.50 – 5.00	แปลความว่า	ระดับปฏิบัติมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย	3.50 – 4.49	แปลความว่า	ระดับปฏิบัติมาก
ค่าเฉลี่ย	2.50 – 3.49	แปลความว่า	ระดับปฏิบัติปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	1.50 – 2.49	แปลความว่า	ระดับปฏิบัติน้อย
ค่าเฉลี่ย	1.00 – 1.49	แปลความว่า	ระดับปฏิบัติที่น้อยที่สุด

3. การวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านวิสัยทัศน์ ด้านภาวะผู้นำ และด้านมนุษยสัมพันธ์กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยรวมและรายด้าน วิเคราะห์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) การแปลความหมายของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตนะ. 2541 : 316)

- (1) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่า .90 ขึ้นไป ถือว่ามีความสัมพันธ์ในระดับสูงมาก
- (2) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าอยู่ระหว่าง .70 ถึง .90 ถือว่ามีความสัมพันธ์ใน

ระดับสูง

(3) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าอยู่ระหว่าง .30 ถึง .70 ถือว่ามีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง

(4) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าอยู่ระหว่าง .30 และต่ำกว่า ถือว่ามีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ

(5) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์มีค่าเป็น .00 แสดงว่าไม่มีความสัมพันธ์กันเชิงเส้นตรง

4. วิเคราะห์ค่าสถิติถดถอยพหุคูณแบบ Enter เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารที่สามารถทำนวยการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธด้วยตัวแปรด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำและมนุษยสัมพันธ์ และใช้วิธีการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบทีละขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อค้นหาตัวพยากรณ์ที่ดีในการทำนวยการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ

5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่

5.1.1 ค่าเฉลี่ย (Mean)

5.1.2 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

5.2 สถิติที่ใช้ในการหาคุณภาพของเครื่องมือ ด้านการหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach. 1970 : 161)

5.3 สถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐาน

5.3.1 สมมติฐานข้อ 1 คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient)

5.3.2 คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาด้าน วิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำและมนุษยสัมพันธ์สามารถร่วมกันทำนวยการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบ Enter และสถิติการถดถอยพหุคูณแบบทีละขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

5.3.3 คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาด้าน วิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำและมนุษยสัมพันธ์สามารถสร้างสมการพยากรณ์การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธได้ โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบทีละขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลความหมายของผลการวิเคราะห์ข้อมูล การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ปรากฏผลดังจะได้นำเสนอต่อไป และเพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันในการแปลความหมายของการ วิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้กำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

N	แทน	จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง
$\bar{X}$	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ย
S.D.	แทน	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
t	แทน	ค่าที่ใช้พิจารณาใน t – distribution
F	แทน	ค่าที่ใช้พิจารณาใน f – distribution
SS	แทน	ผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of Squares)
MS	แทน	ค่าคะแนนเฉลี่ยของผลบวกกำลังสองของคะแนน (Mean Squares)
df	แทน	ระดับขั้นแห่งความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
X	แทน	คุณลักษณะของผู้บริหาร
X ₁	แทน	ด้านวิสัยทัศน์
X ₂	แทน	ด้านภาวะผู้นำ
X ₃	แทน	ด้านมนุษยสัมพันธ์
Y	แทน	การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ
*	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
**	แทน	ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
r	แทน	ค่าสหสัมพันธ์เพียร์สันระหว่างตัวแปร
R	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของพหุคูณ
R ²	แทน	กำลังสองของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของพหุคูณ
R ² adjusted	แทน	สัมประสิทธิ์ของการทำนายที่ปรับแล้ว
b	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ซึ่งพยากรณ์ในรูปของคะแนนดิบ
β	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ซึ่งพยากรณ์ในรูปของคะแนน มาตรฐาน
SE.b	แทน	ค่าความคาดเคลื่อนมาตรฐานของสัมประสิทธิ์ตัวพยากรณ์
a	แทน	ค่าคงที่ของสมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ

- SEE แทน ค่าความคาดเคลื่อนมาตรฐานของการประมาณค่า
- Y' แทน สมการพยากรณ์คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ในรูปของคะแนนดิบ
- Z' แทน สมการพยากรณ์คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ในรูปของคะแนนมาตรฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ใน 3 ด้าน คือ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านภาวะผู้นำ และด้านมนุษยสัมพันธ์

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ที่สามารถร่วมกันทำนุบำรุงดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 วิเคราะห์คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ใน 3 ด้าน คือ ด้านวิสัยทัศน์ ด้านภาวะผู้นำ และด้านมนุษยสัมพันธ์ ดังปรากฏในตารางที่ 2

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี จำแนกเป็นรายด้าน

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับคุณลักษณะ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ด้านวิสัยทัศน์ (X_1)	4.33	.502	มาก
ด้านภาวะผู้นำ (X_2)	4.35	.489	มาก
ด้านมนุษยสัมพันธ์ (X_3)	4.36	.573	มาก

จากตารางที่ 2 แสดงว่าผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี มีคุณลักษณะของผู้บริหารทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ($\bar{X}=4.36$) ด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X}=4.35$)และด้านวิสัยทัศน์ ($\bar{X}=4.33$)

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ใน 6 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ใน 6 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการจำแนกเป็นโดยรวมและรายด้าน

การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
ขั้นเตรียมการ	4.02	.60	มาก
ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ	3.99	.58	มาก
ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน	3.96	.59	มาก
ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด	3.93	.63	มาก
ขั้นปรับปรุงและพัฒนา	3.86	.65	มาก
ขั้นประเมินผลและเผยแพร่	3.78	.66	มาก
รวม	3.93	.56	มาก

จากตารางที่ 3 แสดงว่าการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี มีการดำเนินการในระดับปฏิบัติมากทุกขั้นตอน ดังนี้ขั้นการเตรียมการมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$ =4.02) ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ($\bar{X}$ =3.99) ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน($\bar{X}$ =3.96) ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ($\bar{X}$ =4.02) ขั้นปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X}$ =3.86) และขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ($\bar{X}$ =3.78)

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการ
ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

ตาราง 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กับการ
ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

ตัวแปร	X ₁	X ₂	X ₃	Y ₁	Y ₂	Y ₃	Y ₄	Y ₅	Y ₆	Y
วิสัยทัศน์ (X ₁)	1.00	.842**	.816**	.739**	.656**	.631**	.574**	.559**	.515**	.675**
ภาวะผู้นำ (X ₂)		1.00	.876**	.681**	.641**	.621**	.582**	.575**	.568**	.675**
มนุษย์สัมพันธ์ (X ₃)			1.00	.679**	.684**	.570**	.565**	.584**	.513**	.661**
ขั้นเตรียมการ (Y ₁)				1.00	.796**	.726**	.756**	.722**	.733**	.902**
ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ (Y ₂)					1.00	.765**	.781**	.813**	.750**	.885**
ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน (Y ₃)						1.00	.806**	.756**	.750**	.929**
ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด (Y ₄)							1.00	.842**	.837**	.920**
ขั้นปรับปรุงและพัฒนา (Y ₅)								1.00	.836**	.910**
ขั้นประเมินผล และเผยแพร่ (Y ₆)									1.00	.707**
การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ (Y)										1.00

** มีระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 4 แสดงว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหาร
สถานศึกษา ได้แก่ ด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษย์สัมพันธ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกทุกด้านกับ
การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยด้านวิสัยทัศน์ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .675 มี
ความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง ด้านภาวะผู้นำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .675 มี
ความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง และด้านมนุษย์สัมพันธ์มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ .661 มี
ความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง

ตอนที่ 4 การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณเมื่อใช้คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถร่วมกันทำนายการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

ตาราง 5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้านคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถร่วมกันทำนายการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยวิธีการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณด้วยวิธี Enter

ตัวแปร	b	SE.b	β	t
คุณลักษณะของผู้บริหาร				
ด้านวิสัยทัศน์	.349	.143	.313	2.439*
ด้านภาวะผู้นำ	.277	.176	.243	1.574
ด้านมนุษยสัมพันธ์	.188	.140	.193	1.343
a = .394	R = .709	R ² = .503	SEE. = .399	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 5 แสดงว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านวิสัยทัศน์สามารถทำนายการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ มีค่าเท่ากับ .709 สามารถพยากรณ์การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธได้ร้อยละ 50 และมีความคลาดเคลื่อนในการพยากรณ์เท่ากับ .399

ตาราง 6 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณด้านคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาค้นหาตัวพยากรณ์ที่ดีในการทำนายการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ด้วยวิธีการถดถอยพหุคูณแบบทีละขั้นตอน (Stepwise Regression Analysis)

ตัวพยากรณ์	b	SE.b	β	t	หมายเหตุ
					R = .675
ขั้นที่ 1					R ² = .456
ภาวะผู้นำ	.771	.078	.675	9.862**	R ² Adjusted = .451
a	.573	.342		1.675	SEE = .413
ขั้นที่ 2					R = .703
ภาวะผู้นำ	.420	.140	.368	2.992*	R ² = .495
วิสัยทัศน์	.406	.137	.365	2.966*	R ² Adjusted = .486
a	.342	.340		1.005	SEE = .400

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 6 แสดงให้เห็นว่าคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านภาวะผู้นำ มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ เท่ากับ .675 และสามารถอธิบายความแปรปรวนการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธได้ร้อยละ 45.60 เมื่อเพิ่มตัวแปรด้านวิสัยทัศน์เข้าไปในการวิเคราะห์ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จะเพิ่มขึ้นเป็น .703 และสามารถอธิบายความแปรปรวนของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธได้ร้อยละ 49.50

เมื่อนำข้อมูลทีวิเคราะห์มาเขียนเป็นสมการทำนายความสามารถในการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธสามารถเขียนเป็นสมการทำนายในรูปคะแนนดิบและสมการในรูปคะแนนมาตรฐาน โดยมี ความคลาดเคลื่อนของการทำนาย เท่ากับ .400 และเป็นสมการที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

การพยากรณ์รูปคะแนนดิบ

$$Y' = .34 + .42 (\text{ภาวะผู้นำ } X_1) + .40 (\text{วิสัยทัศน์ } X_2)$$

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน

$$Z' = .37 (\text{ภาวะผู้นำ } X_1) + .36 (\text{วิสัยทัศน์ } X_2)$$

จากสมการ สรุปได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี จะมีค่าเพิ่มมากขึ้นอยู่กับการมีคุณลักษณะด้านภาวะผู้นำและด้านวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา

สรุปได้ว่า ตัวแปรคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านภาวะผู้นำและด้านวิสัยทัศน์ สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ได้ร้อยละ 49.50

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าวิจัยในครั้งนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า
2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดทำและการวิเคราะห์ข้อมูล
6. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล
7. อภิปรายผล
8. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งความมุ่งหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ในด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์
2. เพื่อศึกษาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ใน 6 ขั้นตอน คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบประกอบ ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี
4. เพื่อหาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถทำนวยการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ประชากร ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะทำงาน โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี ประจำปีการศึกษา 2548 จำนวน 35 โรงเรียน จำนวน 175 คน

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นคณะทำงาน โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างตามเกณฑ์จากตารางสำเร็จของเคร์จซี่ และมอร์แกน (Krejcie and Morgan. 1970 : 607) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 118 คนและสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นชั้น จากนั้นกำหนดผู้ให้ข้อมูลโดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลจากครูผู้สอนที่รับผิดชอบโรงเรียนวิถีพุทธ โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นให้ครอบคลุมคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งแบบสอบถามนี้แบ่งเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ใน 3 ด้าน คือ วิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 25 ข้อ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการ ขั้นตอนการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นตอนการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นตอนดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นตอนปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นตอนประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย น้อยที่สุด จำนวน 25 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

ขอหนังสือแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ถึงผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และผู้วิจัยส่งหนังสือแนะนำตัวพร้อมด้วยแบบสอบถามไปยังโรงเรียนซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยผู้วิจัยเป็นผู้แจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ซึ่งผู้วิจัยได้แจกแบบสอบถามจำนวน 118 ฉบับ และได้รับกลับคืนมา 118 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการทางสถิติที่คำนวณด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ ดังนี้

1. ศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาโดยพิจารณาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
2. ศึกษาการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธของผู้บริหารสถานศึกษาโดยพิจารณาค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
3. หาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient)
4. หาตัวพยากรณ์ที่ดีในการทำนายคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถร่วมกันทำนายการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี โดยใช้สถิติการถดถอยพหุคูณแบบ Enter และสถิติการถดถอยพหุคูณแบบทีละขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูล เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี มีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ดังนี้ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ($\bar{X}=4.36$) ด้านภาวะผู้นำ ($\bar{X}=4.35$) และด้านวิสัยทัศน์ ($\bar{X}=4.33$)
2. ผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี มีการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธโดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X}=3.93$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า

ขั้นการเตรียมการมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.02$) ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ($\bar{X} = 3.99$) ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน ($\bar{X} = 3.96$) ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ($\bar{X} = 4.02$) ขั้นปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ($\bar{X} = 3.86$) และขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินการ ($\bar{X} = 3.78$)

3. การหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี พบว่าคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .661 ถึง .675

4. ตัวแปรและค่าพยากรณ์ที่สามารถทำนายความสามารถในการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ด้วยตัวแปรด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำและมนุษยสัมพันธ์ พบว่า ตัวแปรคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านภาวะผู้นำและด้านวิสัยทัศน์สามารถร่วมกันทำนายการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถอธิบายความแปรปรวนการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ได้ร้อยละ 48.60 หรือมีอำนาจพยากรณ์เท่ากับร้อยละ 48.60

อภิปรายผล

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี มีประเด็นที่สามารถนำมาอภิปรายดังต่อไปนี้

1. จากการศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

1.1 ด้านวิสัยทัศน์ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะด้านวิสัยทัศน์ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ในการคัดเลือกบุคคลเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ทุกคนจะต้องผ่านกระบวนการในการทดสอบภาคความรู้ และต้องเข้ารับการอบรมหลักสูตรทางการบริหารสถานศึกษาที่คณะกรรมการคุรุสภารับรอง (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. 2549 : 20) และในสังคมปัจจุบันเป็นยุคแห่งการเรียนรู้ ผู้บริหาร ครู และผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ต้องมีความรู้ ประสบการณ์เพื่อก้าวให้ทันกับสถานการณ์ของโลก เป็นผู้มองกว้าง คิดไกล ใฝ่รู้ หรืออาจกล่าวได้ว่า ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคใหม่ จากเหตุผลดังกล่าว ผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี จึงมีความกระตือรือร้นในการพัฒนา

ตนเองให้เป็นผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์อย่างต่อเนื่อง โดยการเข้ารับการอบรม สัมมนา หรือค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับการผลการวิจัยของ มารศรี สุธานิธิ (2540 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร และงานวิจัยของ วรณพร สุขอนันต์ (2541 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับวิสัยทัศน์ของศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ และต่างพบว่าผู้บริหาร สถานศึกษา และศึกษานิเทศก์มีวิสัยทัศน์อยู่ในระดับมากเช่นกัน

1.2 ด้านภาวะผู้นำ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะด้านภาวะผู้นำในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ ถึงแม้จะมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่กำหนดในมาตรา 39 ให้มีการกระจายอำนาจ ใน 4 ด้าน คือ วิชาการ บุคคล งบประมาณ และบริหารทั่วไป ผู้บริหารจึงมีภาระงานที่รับผิดชอบมากทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้นำในทุกเรื่อง งานส่วนใหญ่ของโรงเรียน ผู้บริหารต้องรับรู้และตัดสินใจจึงจะดำเนินการได้ และอีกประการหนึ่ง คือเมื่อทุกเรื่องต้องรอการตัดสินใจจากผู้บริหาร ผู้บริหารจึงจำเป็นต้องพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถในทุก ๆ เรื่องเพื่อนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมาย โดยการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติม ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ได้มีการจัดอบรมสัมมนาเพื่อพัฒนาบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ ผลการวิจัยในครั้งนี้ สอดคล้องกับการผลการวิจัยของ คติ หงษ์วิไล (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาและผู้บริหารองค์การธุรกิจ เอกชนการให้บริการ เขตการศึกษา 5 พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาและภาวะผู้นำของผู้บริหารองค์การธุรกิจเอกชนอยู่ในระดับสูงทุก องค์ประกอบ โดยมีภาวะผู้นำด้านทักษะการเป็นผู้นำอยู่ในลำดับสูงสุด และงานวิจัยของ อภิกันยา วัชรสกุลณี (2538 : 86 – 87) เรื่อง ภาวะผู้นำที่มีผลต่อความพึงพอใจในการทำงานของครูเอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า โรงเรียนเอกชนที่มีขนาดต่างกัน ผู้บริหารโรงเรียนมีภาวะผู้นำที่ไม่ต่างกัน

1.3 ด้านมนุษยสัมพันธ์ พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ให้ ความสำคัญกับคุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์ เห็นได้จากการกำหนดให้มีคณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งในการบริหารงานร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องมีคุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์มาก เพราะทั้งผู้บริหาร ครูต่างต้องร่วมมือกับทุกฝ่ายในการจัดการศึกษา และที่สำคัญการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ต้องเกิดจากการร่วมมือกันทุกฝ่ายทั้งบ้าน วัด และโรงเรียนเพื่อการประสานงานที่ดี อีกทั้งเห็นได้จากโครงการ

โรงเรียนวิถีพุทธของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ที่ได้ดำเนินการในการจัดประชุมสัมมนา ทั้งผู้บริหาร ครู ผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธมาสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น จาก เหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้นผู้บริหารจึงต้องปรับเปลี่ยนบุคลิกภาพให้เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ การ ดำเนินการต่าง ๆ จึงจะประสบผลสำเร็จผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุรินทร์ สมศรี (2542 : 71) ที่ได้ศึกษาทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัด ฉะเชิงเทรา พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีความคิดเห็นโดยรวมด้านทักษะมนุษยสัมพันธ์อยู่ ในระดับสูงมาก ซึ่งพยอม วงศ์สารศรี (2538 : 55) ได้ให้แนวคิดในเรื่องมนุษยสัมพันธ์ไว้ว่า ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์ เป็นการใช้ความสามารถในการประสานงานกับผู้ใต้บังคับบัญชา เพื่อให้ ได้รับการสนับสนุนและการยอมรับ เป็นการใช้ความสามารถในการผนึกพลังความร่วมมือจาก ผู้ร่วมงานได้เป็นอย่างดี และใช้ความสามารถในการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานอื่น เพื่อให้ความ ร่วมมือกับหน่วยงานของตนตลอดจนเป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับหน่วยงานเพื่อให้เกิดความ ศรัทธา เชื่อถือและไว้วางใจในหน่วยงาน

2. จากการศึกษาดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า สถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี มีการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในภาพรวมอยู่ใน ระดับปฏิบัติมากทุกขั้นตอน ทั้งขั้นการเตรียมการ ขั้นการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้น ดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงพัฒนา ต่อเนื่อง ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ นับว่าสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาปราจีนบุรี ได้มีการดำเนินการเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาในระดับมาก อาจ เนื่องมาจากการที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรีได้จัดให้มีการอบรมการสนทนารอบการโดยใช้ หลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักการของโรงเรียนวิถีพุทธให้แก่ครูและผู้บริหาร จัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยน เรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธบูรพาใน 17 จังหวัด ภาคตะวันออก ภาคกลางและภาคใต้ จำนวน 29 เขตพื้นที่ การศึกษา มีผู้เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2,490 คน จัดการอบรมครูเพื่อมาทำหน้าที่วิทยากร อบรมค่ายพุทธบุตร – ค่ายพุทธธรรม จำนวน 80 คน และจัดสื่อการเรียนการสอนของโรงเรียนวิถีพุทธ แจกจ่ายให้แก่โรงเรียนในสังกัดทุกโรงเรียน ซึ่งจากการดำเนินการดังกล่าวของสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาปราจีนบุรีส่งผลให้เกิดผลสำเร็จเชิงปริมาณ ดังนี้ ผู้บริหารและครูนำหลักไตรสิกขา (ศีล สมาธิ ปัญญา) บูรณาการในการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (จำนวน 2,490 คน) ได้รับความรู้และนำไปใช้กับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธอย่างมีคุณภาพ สถานศึกษา สามารถจัดค่ายพุทธบุตร – พุทธธรรม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญสถานศึกษานำสื่อการเรียน การสอนเรื่อง โรงเรียนวิถีพุทธ ไปใช้เป็นคู่มือ/แนวทางการดำเนินการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี. 2548 : 1)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ผลการวิจัย พบว่าคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านวิสัยทัศน์ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า หากผู้บริหารมีคุณลักษณะด้าน วิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์มาก จะมีการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธมากเช่นกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนต่างได้รับการพัฒนาก่อนเข้าสู่ตำแหน่งและระหว่างการดำรงตำแหน่งอย่างสม่ำเสมอ โดยสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ปราชญ์บุรีได้กำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาพัฒนางานในหน้าที่อย่างน้อย 1 ครั้ง ต่อปี ในอัตราส่วนร้อยละ 81 – 90 ของครูและบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราชญ์บุรี ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้สอดคล้องกับ นงลักษณ์ เพ็งดิษฐ์ (2546 : 99) ที่พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวกับ ภาวะผู้นำ มนุษย์สัมพันธ์และวิสัยทัศน์มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และภาพร เริงไชย (2547 : 110) ที่พบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยในโรงเรียนประถมศึกษาในระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่สามารถทำนวยการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราชญ์บุรี พบว่าคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาด้านภาวะผู้นำและด้านวิสัยทัศน์สามารถทำนวยการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธอาจเนื่องมาจากสาเหตุ ดังนี้

4.1 ด้านภาวะผู้นำ อาจเป็นเพราะ ในการดำเนินการใด ๆ ผู้บริหารไม่สามารถดำเนินการได้แต่เพียงผู้เดียว ดังนั้นผู้บริหารจึงจะต้องใช้กระบวนการในการจูงใจหรือนำน้ำใจจิตใจผู้ร่วมงานให้ร่วมมือ ร่วมใจปฏิบัติงานเพื่อให้งานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย และอาจเป็นเพราะการที่ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะด้านภาวะผู้นำจะสามารถทำให้ผู้ร่วมงานมีความมุ่งมั่นในการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ โดยมีผู้บริหารเป็นต้นแบบที่ดีและผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำจะเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเชิงวิชาการเนื่องจากการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอจนเป็นที่ยอมรับ และได้รับความไว้วางใจจากผู้ร่วมงาน ซึ่งส่งผลให้การดำเนินการต่าง ๆ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมชาติ วิเชียรมาศ (2532 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำของครูใหญ่กับการปฏิบัติงานของครู ซึ่งผลการวิจัย พบว่า ภาวะผู้นำของครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ มีผลต่อการปฏิบัติงานของครู

4.2 ด้านวิสัยทัศน์ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวิสัยทัศน์เป็นศักยภาพพื้นฐานของผู้บริหารในการที่จะนำพาองค์กรให้พัฒนาไปสู่เป้าหมายที่ต้องการได้ และที่สำคัญ วิสัยทัศน์ของผู้บริหารไม่ว่า

องค์การใด ๆ ทั้งภาครัฐกิจ รัฐบาลและหน่วยงานทางการศึกษา ล้วนเป็นปัจจัยที่เอื้อให้เกิดประสิทธิภาพในการบริหาร ตลอดจนทั้งสามารถเกื้อหนุนต่อสภาพบรรยากาศของการทำงานที่ดี ให้เกิดขึ้นใน องค์การได้ ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ มารศรี สุธานี (2540 : 61) และจำรัส นองมาก (2540 : 124) ที่ต่างพบว่า ความเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา เป็นองค์ประกอบสำคัญในการปฏิบัติงานของโรงเรียนและส่งผลให้ครูมีขวัญกำลังใจที่จะปฏิบัติงานให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

เมื่อวิเคราะห์ตัวแปรคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านภาวะผู้นำร่วมกับด้านวิสัยทัศน์พบว่าสามารถอธิบายความแปรปรวนต่อการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธได้สูงถึงร้อยละ 48.60 ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับ ผลการวิจัยของ บรอน (Braun. 1991 : 1139 – A) ที่ได้ทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษากับบรรยากาศขององค์การของโรงเรียน ต่างก็เป็นตัวทำนายซึ่งกันและกันได้ และงานวิจัยของ บริดจ์ (มารศรี สุธานี. 2540 ; อ้างอิงจาก Bridges. 1992 : 669) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประสิทธิผลของโรงเรียนกับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่า ในโรงเรียนที่มีประสิทธิผลนั้น ผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีวิสัยทัศน์และยังพบอีกว่า วิสัยทัศน์ของผู้บริหารสามารถทำนายประสิทธิผลของโรงเรียนได้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะ การที่ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำ คือมีความสามารถในการเป็นผู้นำแล้วและยังเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ คือสามารถมองภาพในอนาคตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมก็จะสามารถดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธได้บรรลุตามเป้าหมายได้

ดังนั้นผู้บริหารจะต้องมีการพัฒนาตนเองให้มีคุณลักษณะในด้านของภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ให้สูงขึ้นเพื่อที่จะสามารถเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่ปรึกษาให้แก่ผู้ร่วมงาน จนเป็นที่ไว้วางใจและในที่สุด ทุกคนในองค์การจะร่วมมือกันในการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธให้ประสบความสำเร็จต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ข้อมูลที่น่าไปใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญในการกำหนดนโยบายในการพัฒนา

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธให้มีระดับการปฏิบัติให้มากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี ในอำเภออื่นๆ ในจังหวัดปราจีนบุรี

2. ควรมีการศึกษาค้นคว้าตัวแปรที่สัมพันธ์ทางบวกกับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือโดยการเพิ่มตัวแปรให้มากยิ่งขึ้น

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับโรงเรียนวิถีพุทธในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต เป็นต้น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมลจันทร์ ประภากรรัตน. (2544). *คุณลักษณะผู้บริหารที่พึงประสงค์ในทัศนะของเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลแห่งหนึ่งในจังหวัดนครราชสีมา*. ภาคนิพนธ์ ศศ.ม. (พัฒนาสังคม). กรุงเทพฯ : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- กรรณิกา รักเสนาะ. (2536). *พฤติกรรมภาวะผู้นำของผู้บริหารวิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และการวิเคราะห์สาระสำคัญ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภา.
- (2547). *แนวทางการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ*. กรุงเทพฯ : อูษาการพิมพ์.
- (2548). *แนวทางการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- กระทรวงสาธารณสุข. (2542). *การบริหารงานสาธารณสุขส่วนภูมิภาค (ฉบับปรับปรุง) ครั้งที่ 6 พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : กระทรวงสาธารณสุข.
- กวี วงศ์พุด. (2542). *ภาวะผู้นำ*. พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาชีพ.
- คติ หงษ์วิไล. (2540). *ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา และผู้บริหารองค์การธุรกิจเอกชน การให้บริการ เขตการศึกษา 5*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. นครปฐม : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร
- จรุง รัตตะมาน. (2541). *การติดตามผลผู้ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 6 และเขตการศึกษา 1 รุ่นที่ 1 ประจำปีงบประมาณ 2539 ของศูนย์ฝึกอบรมประจำเขตการศึกษา 6*. ลพบุรี : สำนักงานพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 6.
- จักรพรรดิ วัฒนา. (2538). *คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของศึกษานิเทศก์จังหวัดในทศวรรษหน้า (ค.ศ.1995 – 2005)*. ปรินิพนธ์ ศศ.ค. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จำรัส นองมาก. (2540). *ผู้บริหารกับการสร้างบรรยากาศในโรงเรียน (เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาการบริหารสู่ความเป็นเลิศ*. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- จิระศักดิ์ จิยะจันยาน. (2540). *การบริหารเชิงกลยุทธ์ (ฉบับมาตรฐาน)*. กรุงเทพฯ : บริษัทวิสิทธิ์พัฒนา จำกัด.
- ชลี เรืองศิริ. (2536). *ภาวะผู้นำที่มีคุณภาพของผู้บริหารดีเด่นโรงเรียนประถมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. นครปฐม : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร
- ชารี มณีศรี. (2538). *การนิเทศการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศิลปาบรรณาคาร.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2541). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย*. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ : เทพเนรมิตการพิมพ์.
- ณัฐกิตต์ ศรีสันต์. (2547). *การศึกษาปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ ในภาคตะวันออก*. วิทยานิพนธ์. กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). ชลบุรี : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยบูรพา.
- ดนัย เทียนพุฒ. (2536). *มุมมองที่ทำทายนักบริหาร*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เต็มใจ ศรีนวล. (2547). *โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนแห่งความหวังของสังคมไทย*. *วารสารข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา*. 24(1) : 13 – 18.
- ถวิล เกื้อถวิลวงศ์. (2530). *การบริหารการศึกษายุคใหม่ ทฤษฎี วิจัยและปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ทศพร ประเสริฐสุข. (2541, กันยายน – ตุลาคม). *วิสัยทัศน์ศึกษาศาสตร์ ปี 2002*. *จดหมายข่าวศึกษาศาสตร์ มศว*. 49(10) : 6 – 7.
- นงลักษณ์ เฟื่องคิษฐ์. (2546). *ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะผู้บริหารสถานศึกษา กับการดำเนินการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุลย์. (2534). *หลักการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ : บริษัทการพิมพ์.
- บัณฑิต แทนพิทักษ์. (2540). *ความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำ อำนาจ ความศรัทธา ความพึงพอใจของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- บุญเจือ จุฑาพรรณชาติ. (2544). *ความสัมพันธ์ระหว่างวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษา บรรยากาศองค์การกับความผูกพันต่อองค์กรของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา).

- กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ประชุม โพธิกุล. (2542, กุมภาพันธ์ – มีนาคม). วิสัยทัศน์ขององค์การที่ประสบผลสำเร็จ. *เพิ่มผลผลิต*. 37 (7) : 21 – 26.
- ประเสริฐ สมพงษ์ธรรม. (2538). การวิเคราะห์ภาวะผู้นำของศึกษานิเทศก์จังหวัดที่สัมพันธ์กับประสิทธิภาพขององค์การ สำนักงานศึกษานิเทศก์จังหวัด. *วิทยานิพนธ์ ค.ด. (การบริหารการศึกษา)*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร
- ปราชญา กล้าผจญ. (2544). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- พิจิตรา เพื่องเกษม. (2542). *คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ช่วยผู้บริหารฝ่ายธุรการ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหารและครูผู้สอน*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา) กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- พจนพร จิตเจริญทวีโชค. (2548). *คู่มือการบริหารโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนบ้านท่ามะขาม*. สารนิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรี นครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- พระธรรมปิฎก. (2537). *การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- (2542). *พุทธธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- (2543). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- (2545). *ทำอะไรจะหายโกรธ*. กรุงเทพฯ : บริษัทธรรมสาร จำกัด.
- (2546, กรกฎาคม). *โรงเรียนวิถีพุทธ. วารสารการศึกษานอกโรงเรียน*. (6) : 23 – 26.
- พวงรัตน์ เกษรแพทย์. (2543). *การวางแผนการศึกษา*. เอกสารประกอบการสอน วิชา บห 512. ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พยอม วงศ์สารศรี. (2538). *องค์การและการจัดการ*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุภา.
- พัฒน์นิจ โกลัญจนาท. (2542, ตุลาคม – กันยายน). การสร้างวิสัยทัศน์ของผู้บริหารยุคใหม่. *เพิ่มผลผลิต*. 39(1) : 23 – 26.
- ไพรัช สู่แสนสุข และบรรเจอดพร รัตนพันธ์. (2546, พฤษภาคม – มิถุนายน). *สู่เส้นทางโรงเรียนวิถี*

พุทธ. ไทยแลนด์เอ็ดดูเคชั่น. 28(3) : 18 – 25.

ภาพร เริงไชย. (2547). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนกับบทบาทการบริหารงานวิชาการระดับปฐมวัยในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครนายก อำเภอเมือง. สารนิพนธ์ (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร

มารศรี สุธานี. (2540). ปัจจัยที่สัมพันธ์กับวิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร. ปริญญานิพนธ์ กศ.ด. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

----- (2540, ธันวาคม). “วิสัยทัศน์ของผู้บริหารโรงเรียน”. การศึกษา กทม. 21 (3) : 17 – 20.

เมตตา ภิรมย์ภักดี. (2546, กรกฎาคม – กันยายน). โรงเรียนวิถีพุทธ. สารภาษาไทย. 3(1) : 65 – 68.

ยอดทอง จันดาวัลย์. (2549). โรงเรียนวิถีพุทธ. สืบค้นเมื่อ 30 มกราคม 2549. จาก

[http://area.obec.go.th/Udonthani 3/Viteeput/Index.htm](http://area.obec.go.th/Udonthani%203/Viteeput/Index.htm): 3)

รุ่ง แก้วแดง. (2539). รีเอ็นจิเนียริงระบบราชการไทย ภาค 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

----- (2540). การปฏิวัติการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : บ.พินเนส พรินติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.

----- (2541). “การปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา” ในรีเอ็นจิเนียริงระบบราชการไทย. พิมพ์ครั้งที่ . หน้า 278.

วรินทร์ กาญจนระวีกุล. (2541). ความสอดคล้องระหว่างแบบภาวะผู้นำตามสถานการณ์ของผู้บริหารโรงเรียนกับระดับวุฒิภาวะของครู ตามทฤษฎีของเฮอร์เชย์และบลันชาวด์กับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วัชรินทร์ แสงศัพท์. (2547, สิงหาคม – กันยายน). โรงเรียนวิถีพุทธกับวิถีชีวิตทางจริยธรรมของเด็กไทย. วารสารข่าวครูศรีสะเกษ.

วรรณพร สุขอนันต์. (2541). ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับวิสัยทัศน์ของศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

วิจิตร วรุตบางกู. (2530). ศิลปศาสตร์นำรู้สำหรับผู้นำ. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประธานมิตร. ถ่ายเอกสาร.

วิจิตร วรุตบางกูร และสุพิชญา ชีระสกุล. (2523). *การบริหารโรงเรียนและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ขนิษฐการพิมพ์.

วิจิตร อาวะกุล. (2537). *การฝึกอบรม : คู่มือฝึกอบรมและพัฒนาบุคคล = The management of training*. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิชัย วงศ์ใหญ่. (2543). *วิสัยทัศน์การศึกษา*. กรุงเทพฯ : เอสอาร์พรีนติ้ง.

วิเชียร เกตุสิงห์. (2538, กุมภาพันธ์ – มีนาคม). ค่าเฉลี่ยกับการแปลความหมายเรื่องง่าย ๆ ที่บางครั้งก็พลาดได้. *วารสารข่าวการวิจัยการศึกษา*. 18(3) : 8 – 11.

วิรัช ธรรมแสง. (2536). *คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา (ฉบับปรับปรุง)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

วีรวัฒน์ ปันนิตามัย. (2538, พฤศจิกายน – ธันวาคม). “วิสัยทัศน์กับการบริหารและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์”. *ข้าราชการ*. 40(6) : 11 – 32.

ศักดิ์ชัย เกียรติจินาจันทร์. (2547, เมษายน – มิถุนายน). การศึกษาเครื่องมือพัฒนามนุษย์ ยามมือแก้ปัญหาลังคม. *วารสารวิชาการ*. 7(2) : 31.

สันสนีย์ เครือชะเอม. (2546). *ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารกับคุณภาพการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร*. ปรินญาณินพนธ์ กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ . ถ่ายเอกสาร.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่น ๆ. (2541). *พฤติกรรมองค์กร*. กรุงเทพฯ : ชีระฟิล์มและไซเท็กซ์ จำกัด.

สุรินทร์ สมศรี. (2542). *ทักษะการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา*. วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร

สมชาติ วิเชียรมาศ. (2532). *รูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ระดับวุฒิภาวะและความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาจังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

สมภพ โรจนพันธ์ และคนอื่น ๆ. (2530). *นักบริหารระดับโลก : หัวหนามือหนึ่ง และองค์กรมือ*

เหนือ. กรุงเทพฯ : ราชดำริพลับลิเกชั่น.

สมยศ นาวิการ. (2538). *การบริหาร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์.

สมร ทองดี และคนอื่น ๆ. (ม.ป.ป.). *พฤติกรรมการสอนประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สมศักดิ์ คลประสิทธิ์. (2540, ตุลาคม). วิสัยทัศน์ (Vision) : พลังแห่งความสำเร็จ. *การศึกษาเอกชน*. 7(69) : 13 – 14.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2529). *การกำกับงานและการประเมินผลโครงการ*. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดปิ่นนี้พลับนิชชิง.

สัมฤทธิ์ เพชรสังคุณ. (2539). *การศึกษาแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 9. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.*

สาคร จันทร์ทองอ่อน. (2536). *คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นจริงและที่พึงประสงค์ตามทัศนะของครูอาจารย์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ คศ.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.*

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี. (2547, 4 พฤศจิกายน). *ประกาศสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี เรื่อง ประกาศใช้มาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา.*

----- (2548). *การศึกษาปราจีนบุรี ที่ระลึก 2 ปี สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี. ราชบุรี : ธรรมรักษ์การพิมพ์.*

----- (2548). *รายงานผลงานดีเด่นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. ปราจีนบุรี : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี.*

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). *ภาพลักษณ์และแนวคิดการบริหารโรงเรียนของผู้บริหารมืออาชีพ. เอกสารประกอบการสัมมนา. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ. ถ่ายเอกสาร*

----- (2545). *แผนการศึกษา ศาสนา ศิลปและวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2545 – 2552. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.*

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู. (2544). *รายงานการวิจัยสภาพการบริหารงานของผู้บริหารในสถานศึกษาตามแนวความคิดเห็นของครู อาจารย์และผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัด*

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยสารพัดช่าง
พระนคร.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2544). การวิจัยเชิงนโยบายรูปแบบการบริหารสถานศึกษาขั้น
พื้นฐาน ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การ
ศาสนา.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2547,ฉบับพิเศษ). มาตรฐานการศึกษา
และตัวบ่งชี้. จุลสารประชาคมประกันคุณภาพการศึกษา.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2549). คู่มือการประกอบวิชาชีพทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุ
สภาลาดพร้าว.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2547). รายงานการติดตามการดำเนินการตามนโยบายด้าน
การศึกษาของรัฐบาล ครบรอบปีที่ 3. (กุมภาพันธ์ 2547). กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

สุจิต เพียรชอบ. (2522 , มีนาคม – เมษายน). ชรรมะช่วยปกครองครู. วารสารครูศาสตร์. 9 : 57 –
64.

สุจิตรา เกิดวุฒิพร. (2541). ความคิดเห็นของครูปฐมวัยที่มีต่อพฤติกรรมผู้นำของผู้บริหารการศึกษา
ปฐมวัย. ปริญญาโท กศ.ม. (การบริหารการศึกษา). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.

สุทัศน์ อนุพันธ์. (2542). คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารโรงเรียนในทัศนะของกรรมการ
โรงเรียนและครูอาจารย์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในเขตการศึกษา 11.

วิทยานิพนธ์ ศษ.ม. (การบริหารการศึกษา). นนทบุรี : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช. ถ่ายเอกสาร.

สุนีย์ บุญทิม. (2542). การศึกษาคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา ในช่วงปฏิรูปการศึกษา
(พ.ศ.2539 – 2550) ตามความคาดหวังของผู้บริหารและครูโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรม
สามัญศึกษา เขตการศึกษา 6 . วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

สุพัตรา สุภาพ. (2536). สังคมวิทยา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2530). การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
โอเดียนสโตร์

สุเมธ เดียววิเศษ. (2527). พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : รุ่งวัฒนาพานิช.

สุรัชย์ ช่วยเกิด. (2547). คุณลักษณะของผู้บริหารและวัฒนธรรมโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผล

โรงเรียนภายใต้การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. ปริญญาโท วท.ม. (การวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
ถ่ายเอกสาร.

เสนาะ ดิยาว. (2535). *การบริหารงานบุคคล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2538). “วิสัยทัศน์ของผู้บริหารการศึกษา” ใน *ประมวลสาระชุดวิชา
ประสบการณ์วิชาชีพบัณฑิตบริหารการศึกษา เล่มที่ 1 หน่วยที่ 1*. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

โสธารักษ์ ชนรักญาติ. (2546). *การศึกษาการดำเนินการจัดหลักสูตรของโรงเรียนวิถีพุทธ*.
วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร

อนันต์ เกตุวงศ์. (2534). *หลักและเทคนิคการวางแผน*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อนุชา ดำรงค์ศักดิ์. (2539). *การศึกษาพฤติกรรมการบริหารของผู้บริหารที่มีอิทธิพลต่อขวัญในการ
ปฏิบัติงานของครูโรงเรียนเอกชนในเขตสังฆมณฑลราชบุรี* วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การบริหาร
การศึกษา). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ถ่ายเอกสาร.

อภิกันยา วัชรสถุณี. (พ.ศ. 2538). *ภาวะผู้นำที่มีผลต่อความพึงพอใจในการทำงานของครูในโรงเรียน
เอกชนในเขตกรุงเทพมหานคร*. ปริญญาโท ศศ.ม. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหา
วิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

เอกชัย กี่สุขพันธ์. (2538). *การบริหารโรงเรียน*. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองศาสน์การพิมพ์.

Beilfuss P.R. (1986, November) “ *The Activities of Elementary School Principals in
Effective School*” Dissertation Abstracts International. 46 : 2863 – A.

Blumberg, Arthur and Greenfield. (1986). *The Effective Principal : Perspective and School
Leadership*. 2nd ed Boston : Allyn and Bacon, Inc.

Braun, Jerry. (1991, May). *An Analysis of Principal Leadership and Its Relationship to
School Climate*. Dissertation abstracts International. 52 (4) : 1139 – A.

Bridges , Michel Thomas. (1992, September). *Teachers Perceptions of School
Effectiveness and Principal Vision* , Dissertation abstracts International. 50(03) :
669 – A.

Calvin, Owens Ray. (1993, June). *Teacher Perceptions Concerning their Role and the*

- Efficacy of Moral Education in Public Elementary Schools*. Dissertation abstracts International. (53 : 4191 – A)
- Cheng Y.C. Z1996 A). *School Effectiveness and School – Based Management : A Mechanism For Development*. London The Falmer Press.
- Chui,Hong Sheung. (1997, September). “*Vision and Leadership of Principals in Self – Managing School in Hong Kong (China)*”. Dissertation abstracts International. 58(03) : 807 – A.
- Cronbach, Lee. (1974). *Essentials of Psychological Testing*. 3 New York : Harper & Row Publisher.
- Cuffe,Heleni Jacqueline. (1997,May). *Correlates of VISIONARY Principal Leadership in Secondary School*. Dissertation Abstract International. 57 (11) : 4606 – A.
- Donton,Kethryn Jones. (1989, May). “*Parental practices associated with their children 's Moral lessoning development*”. Dissertation abstracts International. 49 : 3306 – A.
- Halpin, Andrew W. (1966). *Theory and Research in Administration*. New York : Macmilan.
- Lanier, Stephanie Pridgen. (1993,November). “*Promoting Moral and conceptual Development in Rural Ablescents (moral Development Rural Students peer Facilitators)*”. Dissertation abstracts International. 5: 1680 – A.
- Pellegrino, T.W. and C.K. Varnhagan. (1985). “*Abilities and Aptitued,*” in the *International Encyclopedia of Education : Research and studies*. V.I.P.1 Oxford : Pergamon press.
- Sergiovanni ; Thomas J. (1984, February) “*Leadership and Excellence in School*” Educational Leadership. 41 (5) : 4 – 11.
- . (1989). “*The Leadership Needed for Quality Schooling,*” in *School for Tomorrow Directing Reforms to Issue that Count*. Edited by Thomas J.
- . (1991). *The Principalship A Reflective Practice Perspective*. Boston London : Toronto Sydney Tokyo Singapore.
- and Starratt,Roberd J. (1993). *Supervision A Redefinition*. 5 ed. New York : Mcgraw – Hill Inc.
- Stogdill, Ralph M. (1974). *Handbook of Leadership*. New York : The Free Press A Division

of Macmillan Publishing.

Sloane, Etta K. (1983,July) "*Principals and Inservice Training : Knowledge , Attitude and Main streaming Practices,*" Dissertation Abstracts Internation. 44: 38 – A.

Thompson, Frederick Leland. (1990,November). "*The Relationship between Leadership Style and Organizational Commitment in Selected Wisconsin in Elementary School*". Dissertation abstracts International. 51(5) : 1472 – A.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพเครื่องมือ

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรรณณ ตันท์เจริญรัตน์	อาจารย์ประจำภาควิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2.อาจารย์ ดร.จรรณณ พลอยดวงรัตน์	อาจารย์ประจำภาควิชาการบริหารการศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3.นายสมคิด ดีรัมย์	ผู้อำนวยการ
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี
4.นายสถาพร ศรีม่วง	ผู้อำนวยการ
โรงเรียนวัดทองย้อย
5.นายประยูร สุทธิพงษ์พันธ์	ครู
โรงเรียนวัดทองย้อย

ภาคผนวก ข
หนังสือเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือ
หนังสือขอความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถาม

ที่ ศธ 0519.12/1612

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

8 มีนาคม 2549

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นางสาวศิริวรรณ เสนารักษ์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี ” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวศิริวรรณ เสนารักษ์และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เพ็ญสิริ จีระเดชากุล

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02 – 664 – 1000 ต่อ 5731

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิสิต โทรศัพท์มือถือ 01- 297- 7042

ที่ ศธ 0519.12/1612

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

8 มีนาคม 2549

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้ช่วยศาสตราจารย์อรรณ ตันท์เจริญรัตน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นางสาวศิริวรรณ เสนารักษ์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี ” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวศิริวรรณ เสนารักษ์และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เพ็ญสิริ จีระเดชากุล

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02 – 664 – 1000 ต่อ 5731

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อ นิสิต โทรศัพท์มือถือ 01- 297- 7042

ที่ ศธ 0519.12/1612

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

8 มีนาคม 2549

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนวัดทองย้อย

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นางสาวศิริวรรณ เสนารักษ์ นิติระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี ” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัยขอเรียนเชิญท่าน และอาจารย์ประยูร สุทธิพงษ์พันธ์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถามคุณลักษณะของผู้บริหาร สถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวศิริวรรณ เสนารักษ์และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เพ็ญสิริ จีระเดชากุล

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 02 – 664 – 1000 ต่อ 5731

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิสิต โทรศัพท์มือถือ 01- 297- 7042

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โทร. 5713

ที่ ศธ 0519.12/1614

วันที่ 8 มีนาคม 2549

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ

เรียน คณบดีคณะศึกษาศาสตร์

เนื่องด้วย นางสาวศิริวรรณ เสนารักษ์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “ การศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี ” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พวงรัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิต วิทยาลัยขอเรียนเชิญ อาจารย์จรรุวรรณ พลอยดวงรัตน์ เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจแบบสอบถาม คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียน วิถีพุทธ

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ข้าราชการในสังกัดเป็นผู้เชี่ยวชาญให้ นางสาวศิริวรรณ เสนารักษ์และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เพ็ญสิริ จีระเดชากุล

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพ็ญสิริ จีระเดชากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ ศธ 0519.12/1989

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

สุขุมวิท 23 กรุงเทพฯ 10110

17 มีนาคม 2549

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์การวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการสถานศึกษา

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถาม

เนื่องด้วย นางสาวศิริวรรณ เสนารักษ์ นิสิตระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ได้รับอนุมัติให้ทำสารนิพนธ์ เรื่อง “ การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี “ โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พงษ์รัตน์ เกษรแพทย์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย โดยขอให้ครูผู้สอน ตอบแบบสอบถาม ในระหว่างเดือน มีนาคม 2549

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ ได้โปรดพิจารณาให้ นางสาวศิริวรรณ เสนารักษ์ ได้เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย และขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

เพ็ญศิริ จีระเดชากุล

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

โทร. 2584119, 664 – 1000 ต่อ 5618

หมายเหตุ : สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม กรุณาติดต่อนิสิต โทรศัพท์มือถือ 01- 297- 7042

ภาคผนวก ค

ตาราง ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะ
ของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี

ตาราง 7 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

ข้อ	คุณลักษณะของผู้บริหาร	ค่าความเชื่อมั่น
1.	ด้านวิสัยทัศน์ ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนอนาคตในการทำงาน	.911
2.	ผู้บริหารสถานศึกษารับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะใหม่ ๆ จากผู้ใต้บังคับบัญชา	.911
3.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการคาดคะเน	.910
4.	ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างสรรคงานใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน	.909
5.	ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถชี้แจงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าใจถึงนโยบายของโรงเรียน	.908
6.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความกระตือรือร้นในการรับรู้ริเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่	.910
7.	ผู้บริหารสถานศึกษามักแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคณะครูถึงวิธีการที่จะทำให้สถานศึกษามีการพัฒนา	.909
8.	ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงเหตุผล	.912
9.	ด้านภาวะผู้นำ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน	.909
10.	ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้ร่วมงานให้ร่วมมือร่วมใจปฏิบัติงาน	.910
11.	ผู้บริหารสถานศึกษาชอบอ่านหนังสือและวารสารต่าง ๆ เพื่อหาความรู้มาพัฒนาตนเอง	.910
12.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์	.909
13.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความรับผิดชอบ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล	.909
14.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความซื่อสัตย์ บริหารงานด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้	.913
15.	ผู้บริหารสถานศึกษาทำให้ผู้ร่วมงานร่วมกันเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้	.911

ข้อ	คุณลักษณะของผู้บริหาร	ค่าความเชื่อมั่น
16.	ผู้บริหารสถานศึกษาทำให้ผู้ร่วมงานมีความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ	.911
17.	ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะทำงานให้สำเร็จตามที่กำหนด	.908
18.	ด้านมนุษยสัมพันธ์ ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ร่วมงาน	.910
19.	ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการร่วมมือ ร่วมใจ	.908
20.	ผู้บริหารสถานศึกษายกย่อง ชมเชย ผู้ปฏิบัติงานดีเด่นอย่างต่อเนื่อง	.908
21.	ผู้บริหารสถานศึกษามีการติดต่อประสานงานที่ดีกับผู้ร่วมงาน	.909
22.	ผู้บริหารสถานศึกษาให้เกียรติผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างสม่ำเสมอ	.912
23.	ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารงานด้วยความเที่ยงธรรม	.913
24.	ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถถ่วงถ่วง ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากครูเพื่อสื่อสารต่อไปยังผู้เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม	.911
25.	ผู้บริหารสถานศึกษารับฟังข้อเสนอแนะของครูที่เข้าพบเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานโรงเรียน	.910
ค่าความเชื่อมั่น		.903

ตอนที่ 2 การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี

ข้อ	การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ	ค่าความเชื่อมั่น
1.	ขั้นเตรียมการ สถานศึกษามีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับคณะครู เรื่องการจัด ดำเนินการโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ	.910
2.	สถานศึกษามีการจัดหาที่ปรึกษา เอกสารข้อมูลเพื่อการดำเนินการโรงเรียน วิถีพุทธ	.909
3.	มีการเตรียมความพร้อมให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ เช่น การอบรมให้ความรู้	.910
4.	มีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว เช่นกำหนดไว้ในธรรมนูญ สถานศึกษา หรือ แผนปฏิบัติการ	.909
5.	ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องตามแนวทางของโรงเรียนวิถี พุทธ	.910
6.	หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์และผลการ เรียนรู้ที่คาดหวังโดยสะท้อนถึงการพัฒนา ศิล สมาธิ ปัญญา	.912
7.	มีการจัดสภาพแวดล้อม ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา ศิลป สมาธิ ปัญญา	.911
8.	กิจกรรมการเรียนของนักเรียนมีความเหมาะสมกับผู้เรียนส่งเสริมการ พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง	.911
9.	มีการจัดบรรยากาศของความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน เช่น การทำตนเป็น ตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำความดี	.911
10.	ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา มีการวางแผนพัฒนาครู บุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจและศรัทธาต่อ พระพุทธศาสนา	.908
11.	มีการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรได้รับการพัฒนาตนเองและเป็นแบบอย่างที่ดี	.912
12.	มีการจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและใน กิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน	.911

ข้อ	การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ	ค่าความเชื่อมั่น
13.	มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตรเพื่อฝึกอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟังเป็นตามหลักไตรสิกขา	.910
14.	ขั้นการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด มีการนิเทศ กำกับ ติดตามดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามที่กำหนด	.909
15.	มีการจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน	.908
16.	มีการจัดเก็บ รวบรวมข้อมูลและมีการประเมินผลระหว่างดำเนินการ	.908
17.	มีการยกย่องชมเชยผู้เกี่ยวข้องที่ปฏิบัติตามแนวทางแห่งไตรสิกขา	.908
18.	ขั้นการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีการตรวจสอบการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	.908
19.	มีการนำข้อมูล มาวิเคราะห์หาสาเหตุ หาข้อดีและข้อที่ควรแก้ไขเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนา	.908
20.	มีการกำหนดแนวทางการแก้ไขร่วมกันเพื่อพัฒนางานให้ดีขึ้น	.910
21.	มีการประชุมปฏิบัติการให้ครูและผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมกันพิจารณาแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ	.911
22.	ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ มีการกำหนดมอบหมายผู้ประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในโรงเรียน	.913
23.	มีการจัดทำเครื่องมือสำหรับการประเมินอย่างครอบคลุมทุกองค์ประกอบ	.909
24.	มีการจัดทำรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ	.909
25.	มีการนำผลการดำเนินงานเผยแพร่ต่อสาธารณชน	.911
ค่าความเชื่อมั่น		.909
ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ		.912

ภาคผนวก ง
แบบสอบถาม

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษากับการดำเนินการ
โรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี
อำเภอเมืองปราจีนบุรี

คำชี้แจงทั่วไป

1.แบบสอบถามนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหาร
สถานศึกษากับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี

2.แบบสอบถามนี้มี 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมืองปราจีนบุรี

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้น
พื้นฐาน ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการ ขั้นตอนการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นตอนการพัฒนา
ผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นตอนดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นตอนปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นตอน
ประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ

3.ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นครูผู้สอนที่คณะทำงานโรงเรียนวิถีพุทธที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

4.โปรดตอบแบบสอบถามทุกข้อให้ตรงกับความเป็นจริงหรือความรู้สึกของท่านให้มากที่สุด
เพื่อประโยชน์โดยรวมต่อสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี อำเภอเมือง
ปราจีนบุรี ในการร่วมกันดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นต่อไป

5.ผู้วิจัยขอรับรองว่าจะใช้ข้อมูลของท่าน เพื่อประโยชน์ในการวิจัยเท่านั้นและจะไม่มีผลเสีย
หายใด ๆ ต่อท่านทั้งนั้น

ศิริวรรณ เสนารักษ์

นิสิตปริญญาโท สาขาการบริหารการศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับระดับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงในเรื่องที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา ใน 3 ด้าน คือ วิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำ และมนุษยสัมพันธ์

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ด้านวิสัยทัศน์					
1.ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนอนาคตในการทำงาน					
2.ผู้บริหารสถานศึกษารับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะใหม่ ๆ จากผู้ใต้บังคับบัญชา					
3. ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการคาดคะเน					
4.ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน					
5. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถชี้แจงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าใจถึงนโยบายของโรงเรียน					
6. ผู้บริหารสถานศึกษามีความกระตือรือร้นในการรับรู้ริเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่					
7. ผู้บริหารสถานศึกษามักแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคณะครูถึงวิธีการที่จะทำให้สถานศึกษามีการพัฒนา					
8. ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงเหตุผล					
ด้านภาวะผู้นำ					
9. ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน					

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
10. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถโน้มน้าวจิตใจ ผู้ร่วมงานให้ร่วมมือร่วมใจปฏิบัติงาน					
11. ผู้บริหารสถานศึกษาชอบอ่านหนังสือและ วารสารต่าง ๆ เพื่อหาความรู้มาพัฒนาตนเอง					
12. ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการ แก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์					
13. ผู้บริหารสถานศึกษามีความรับผิดชอบ และ ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล					
14. ผู้บริหารสถานศึกษามีความซื่อสัตย์ บริหารงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้					
15. ผู้บริหารสถานศึกษาทำให้ผู้ร่วมงานร่วมกัน เอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้					
16. ผู้บริหารสถานศึกษาทำให้ผู้ร่วมงานมีความ มุ่งมั่นในการทำงานเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ					
17. ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงให้เห็นถึงความ ตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะทำงานให้สำเร็จตามที่ กำหนด					
ด้านมนุษยสัมพันธ์					
18. ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างขวัญและกำลังใจ ให้แก่ผู้ร่วมงาน					
19. ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้เกิด บรรยากาศของการร่วมมือ ร่วมใจ					
20. ผู้บริหารสถานศึกษายกย่อง ชมเชย ผู้ปฏิบัติงานดีเด่นอย่างต่อเนื่อง					

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
21.ผู้บริหารสถานศึกษามีการติดต่อประสานงานที่ดีกับผู้ร่วมงาน					
22. ผู้บริหารสถานศึกษาให้เกียรติผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างสม่ำเสมอ					
23. ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารงานด้วยความเที่ยงธรรม					
24. ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถถกแถลงกรองข้อมูลข่าวสารที่ได้รับจากครูเพื่อสื่อสารต่อไปยังผู้เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม					
25. ผู้บริหารสถานศึกษารับฟังข้อเสนอแนะของครูที่เข้าพบเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานโรงเรียน					

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ขั้นตอนการเตรียมการ ขั้นตอนการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ขั้นตอนการพัฒนาผู้เรียน และบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นตอนดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นตอนปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง ขั้นตอนประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงในเรื่องที่เกี่ยวกับการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
ขั้นเตรียมการ					
1.สถานศึกษามีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับคณะครู เรื่องการจัดดำเนินการโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ					
2. สถานศึกษามีการจัดหาที่ปรึกษา เอกสารข้อมูลเพื่อการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ					
3.มีการเตรียมความพร้อมให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ เช่น การอบรมให้ความรู้					
4.มีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว เช่น กำหนดไว้ในธรรมนูญสถานศึกษา หรือแผนปฏิบัติการ					
ขั้นตอนการการจัดสภาพและองค์ประกอบ					
5.มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ					
6.หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังโดยสะท้อนถึงการพัฒนาศีล สมานิปัญญา					

การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
7.มีการจัดสภาพแวดล้อม ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ ที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา ศิล สมาธิ ปัญญา					
8.กิจกรรมการเรียนของนักเรียนมีความ เหมาะสมกับผู้เรียนส่งเสริมการพัฒนาการิน อยู่ ดู ฟัง					
9.มีการจัดบรรยากาศของความเป็นกัลยาณมิตร ที่ดีต่อกัน เช่น การทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การ ยกย่องผู้ทำความดี					
ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากร ตามระบบไตรสิกขา					
10.มีการวางแผนพัฒนาครู บุคลากรให้มีความรู้ ความเข้าใจและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา					
11.มีการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรได้รับการ พัฒนาตนเองและเป็นแบบอย่างที่ดี					
12.มีการจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาทั้ง ในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการ ดำรงชีวิตประจำวัน					
13.มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตรเพื่อ ฝึกอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟังเป็นตามหลัก ไตรสิกขา					
ขั้นการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด					
14.มีการนิเทศ กำกับ ติดตามดูแลการ ดำเนินงานให้เป็นไปตามที่กำหนด					
15.มีการจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการ ดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน					

การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ	ระดับการปฏิบัติ				
	มากที่สุด 5	มาก 4	ปานกลาง 3	น้อย 2	น้อยที่สุด 1
16.มีการจัดเก็บ รวบรวมข้อมูลและมีการ ประเมินผลระหว่างดำเนินการ					
17.มีการยกย่องชมเชยผู้เกี่ยวข้องที่ปฏิบัติตน ตามแนวทางแห่งไตรสิกขา					
ขั้นการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 18.มีการตรวจสอบการดำเนินการโรงเรียนวิถี พุทธเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง					
19.มีการนำข้อมูล มาวิเคราะห์หาสาเหตุ หาข้อดี และข้อที่ควรแก้ไขเพื่อนำไปปรับปรุงและ พัฒนา					
20.มีการกำหนดแนวทางการแก้ไขร่วมกันเพื่อ พัฒนางานให้ดีขึ้น					
21.มีการประชุมปฏิบัติการให้ครูและผู้เกี่ยวข้อง ได้ร่วมกันพิจารณาแก้ไขข้อบกพร่องในการ ดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ					
ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ 22.มีการกำหนดมอบหมายผู้ประเมินโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธในโรงเรียน					
23.มีการจัดทำเครื่องมือสำหรับการประเมิน อย่างครอบคลุมทุกองค์ประกอบ					
24.มีการจัดทำรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับ ทราบ					
25.มีการนำผลการดำเนินงานเผยแพร่ต่อ สาธารณชน					

ภาคผนวก จ

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานรายชื่อของแบบสอบถาม

ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานรายข้อของแบบสอบถาม

	คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ด้านวิสัยทัศน์				
1.	ผู้บริหารสถานศึกษามีการวางแผนอนาคตในการทำงาน	4.36	.592	มาก
2.	ผู้บริหารสถานศึกษารับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะใหม่ ๆ จากผู้ใต้บังคับบัญชา	4.30	.696	มาก
3.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการคาดคะเน	4.16	.584	มาก
4.	ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างสรรค์งานใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นในโรงเรียน	4.29	.668	มาก
5.	ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถชี้แจงให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าใจถึงนโยบายของโรงเรียน	4.43	.710	มาก
6.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความกระตือรือร้นในการรับรู้/ริเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่	4.48	.551	มาก
7.	ผู้บริหารสถานศึกษามักแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคณะครูถึงวิธีการที่จะทำให้สถานศึกษามีการพัฒนา	4.31	.647	มาก
8.	ผู้บริหารสถานศึกษาปฏิบัติงานโดยคำนึงถึงเหตุผล	4.28	.652	มาก
ด้านภาวะผู้นำ				
9.	ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดีของบุคลากรในโรงเรียน	4.48	.623	มาก
10.	ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถโน้มน้าวจิตใจผู้ร่วมงานให้ร่วมมือร่วมใจปฏิบัติงาน	4.25	.630	มาก

	คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
11.	ผู้บริหารสถานศึกษาชอบอ่านหนังสือและวารสารต่าง ๆ เพื่อหาความรู้มาพัฒนาตนเอง	4.21	.625	มาก
12.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์	4.25	.643	มาก
13.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความรับผิดชอบ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล	4.38	.626	มาก
14.	ผู้บริหารสถานศึกษามีความซื่อสัตย์ บริหารงานด้วยความโปร่งใส ตรวจสอบได้	4.53	.650	มากที่สุด
15.	ผู้บริหารสถานศึกษาทำให้ผู้ร่วมงานร่วมกันเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้	4.26	.633	มาก
16.	ผู้บริหารสถานศึกษาทำให้ผู้ร่วมงานมีความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อให้เกิดผลสำเร็จ	4.36	.734	มาก
17.	ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงให้เห็นถึงความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะทำงานให้สำเร็จตามที่กำหนด	4.42	.631	มาก
ด้านมนุษยสัมพันธ์				
18.	ผู้บริหารสถานศึกษาสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ผู้ร่วมงาน	4.46	.712	มาก
19.	ผู้บริหารสถานศึกษาส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการร่วมมือ ร่วมใจ	4.36	.700	มาก
20.	ผู้บริหารสถานศึกษายกย่อง ชมเชย ผู้ปฏิบัติงานดีเด่นอย่างต่อเนื่อง	4.34	.719	มาก
21.	ผู้บริหารสถานศึกษามีการติดต่อประสานงานที่ดีกับผู้ร่วมงาน	4.42	.684	มาก

คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
22.	ผู้บริหารสถานศึกษาให้เกียรติผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างสม่ำเสมอ	4.36	.736	มาก
23.	ผู้บริหารสถานศึกษาบริหารงานด้วยความเที่ยงธรรม	4.40	.656	มาก
24.	ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถถ่วงถ่วงข้อ มูลข่าวสารที่ได้รับจากครูเพื่อสื่อสารต่อไปยังผู้เกี่ยวข้องได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม	4.25	.630	มาก
25.	ผู้บริหารสถานศึกษารับฟังข้อเสนอแนะของครูที่เข้าพบเกี่ยวกับปัญหาการบริหารงานโรงเรียน	4.31	.634	มาก

การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ขั้นเตรียมการ				
1.	สถานศึกษามีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจกับคณะครู เรื่องการจัดดำเนินการโครงการ โรงเรียนวิถีพุทธ	4.14	.683	มาก
2.	สถานศึกษามีการจัดหาที่ปรึกษา เอกสารข้อมูลเพื่อการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ	3.86	.666	มาก
3.	มีการเตรียมความพร้อมให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนวิถีพุทธ เช่น การอบรมให้ความรู้	4.07	.725	มาก
4.	มีการวางแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว เช่น กำหนดไว้ในธรรมนูญสถานศึกษา หรือแผนปฏิบัติการ	4.02	.716	มาก
ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ				
5.	มีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องตามแนวทางของโรงเรียนวิถีพุทธ	3.98	.692	มาก
6.	หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังโดยสะท้อนถึงการพัฒนาศิล สมาธิ ปัญญา	4.14	.719	มาก
7.	มีการจัดสภาพแวดล้อม ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา ศิล สมาธิ ปัญญา	3.91	.716	มาก
8.	กิจกรรมการเรียนของนักเรียนมีความเหมาะสมกับผู้เรียนส่งเสริมการพัฒนากิน อยู่ ดู ฟัง	3.88	.669	มาก
9.	มีการจัดบรรยากาศของความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน เช่น การทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำความดี	4.05	.665	มาก

การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ		$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
ขั้นตอนการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา				
10.	มีการวางแผนพัฒนาครู บุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจและศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา	4.02	.653	มาก
11.	มีการส่งเสริมให้ครูและบุคลากรได้รับการพัฒนาตนเองและเป็นแบบอย่างที่ดี	4.17	.720	มาก
12.	มีการจัดกิจกรรมบริหารจัดการจิตเจริญปัญญาทั้งในการเรียนการสอนและในกิจกรรมการดำรงชีวิตประจำวัน	3.99	.634	มาก
13.	มีการจัดกิจกรรมเข้าค่ายพุทธบุตรเพื่อฝึกอบรมให้เกิดการกิน อยู่ ดู ฟังเป็นตามหลักไตรสิกขา	3.68	.923	มาก
ขั้นตอนการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด				
14.	มีการนิเทศ กำกับ ติดตามดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามที่กำหนด	3.98	.613	มาก
15.	มีการจัดสรรทรัพยากรสนับสนุนการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผน	3.86	.777	มาก
16.	มีการจัดเก็บ รวบรวมข้อมูลและมีการประเมินผลระหว่างดำเนินการ	3.87	.768	มาก
17.	มีการยกย่องชมเชยผู้เกี่ยวข้องที่ปฏิบัติตนตามแนวทางแห่งไตรสิกขา	4.01	.722	มาก
ขั้นตอนการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง				
18.	มีการตรวจสอบการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง	3.87	.711	มาก
19.	มีการนำข้อมูล มาวิเคราะห์หาสาเหตุ หาข้อดีและข้อที่ควรแก้ไขเพื่อนำไปปรับปรุงและพัฒนา	3.79	.702	มาก

	การดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
20.	มีการกำหนดแนวทางการแก้ไขร่วมกันเพื่อพัฒนางานให้ดีขึ้น	3.88	.730	มาก
21.	มีการประชุมปฏิบัติการให้ครูและผู้เกี่ยวข้องได้ร่วมกันพิจารณาแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ	3.91	.716	มาก
22.	มีการกำหนดมอบหมายผู้ประเมินโครงการโรงเรียนวิถีพุทธในโรงเรียน	3.96	.709	มาก
23.	มีการจัดทำเครื่องมือสำหรับการประเมินอย่างครอบคลุมทุกองค์ประกอบ	3.75	.703	มาก
24.	มีการจัดทำรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ	3.78	.741	มาก
25.	มีการนำผลการดำเนินงานเผยแพร่ต่อสาธารณชน	3.64	.802	มาก

ภาคผนวก จ
รายชื่อสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี
อำเภอเมืองปราจีนบุรี

รายชื่อสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาปราจีนบุรี

อำเภอเมืองปราจีนบุรี ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

1.โรงเรียนวัดภักดีสุนทรवास	2.โรงเรียนชุมชนบ้านหนองขว้าง
3.โรงเรียนบ้านดงบัง	4.โรงเรียนวัดนิโครธवास
5.โรงเรียนชุมชนวัดหนองจวง	6.โรงเรียนวัดโคกมะกอก
7.โรงเรียนอนุบาลเมืองปราจีนบุรี	8.โรงเรียนวัดบ้านยาง
9.โรงเรียนบ้านหัวเขา	10.โรงเรียนวัดโบสถ์วิทยา
11.โรงเรียนวัดหัวกรด	12.โรงเรียนวัดบางคาง
13.โรงเรียนเมืองปราจีนบุรี	14.โรงเรียนวัดสามัคคีภิรมย์
15.โรงเรียนอนุบาลปราจีนบุรี	16.โรงเรียนวัดเสียบ (หรรษาวิทยานุกูล)
17.โรงเรียนวัดกระแจะ	18.โรงเรียนวัดหาดสะแก
19.โรงเรียนวัดลำดวน	20.โรงเรียนวัดสง่างาม (สุทธิเกียรติวิทยา)
21.โรงเรียนบ้านดงคุย	22.โรงเรียนวัดทุ่งตะลุมพุก
23.โรงเรียนวัดประชาวาส	24.โรงเรียนวัดประสาธน์รังสรรค์
25.โรงเรียนบ้านเนินหอม	26.โรงเรียนวัดเนินสูง
27.โรงเรียนวัดเนินไม้หอม	28.โรงเรียนบ่อแร่ – ธารเลา
29.โรงเรียนบ้านห้วยเกษียร	30.โรงเรียนวัดทำนุอุทอง
31.โรงเรียนบ้านหนองชะอม	32.โรงเรียนบ้านแหลมไผ่
33.โรงเรียนบ้านแหลมหิน	34.โรงเรียนบ้านหนองเต่า
35.โรงเรียนวัดบ้านพระ	

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นางศิริวรรณ เสนารักษ์
วัน เดือน ปีเกิด	15 กุมภาพันธ์ 2506
สถานที่เกิด	อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	6/1 หมู่ 7 ตำบลท่าช้าง อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก 26000
ตำแหน่งหน้าที่การงานในปัจจุบัน	ผู้อำนวยการโรงเรียน
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนวัดเนินไม้หอม หมู่ 17 ตำบลเนินหอม อำเภอเมือง จังหวัดปราจีนบุรี

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2513	ประถมศึกษา โรงเรียนเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก
พ.ศ. 2520	มัธยมศึกษา โรงเรียนนครนายกวิทยาคม จังหวัดนครนายก
พ.ศ. 2525	ครุศาสตรบัณฑิต (ค.บ.) วิชาเอกภาษาอังกฤษ วิทยาลัยครูเพชรบุรีวิทยาสงครณ จังหวัดอยุธยา
พ.ศ. 2549	การศึกษามหาบัณฑิต (กศ.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กรุงเทพมหานคร

